

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie
Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Šárka Korbelová

Ekonomická chudoba v Česku v regionální perspektivě
Economic poverty in Czechia in a regional perspective

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Pavlína Netrdová, Ph.D.

Praha, 2025

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 27. 4. 2025

.....

Šárka Korbelová

Poděkování

Chtěla bych upřímně poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, doc. RNDr. Pavlíně Netrdové, Ph.D., za odborné vedení, trpělivost a vstřícnost, kterou mi po celou dobu psaní práce věnovala. Velmi si vážím jejích cenných rad, připomínek, nápadů a ochoty se mnou velmi často konzultovat jednotlivé části práce, i když to často znamenalo věnovat tomu čas navíc.

Díky jejímu vedení jsem měla možnost lépe porozumět zvolené problematice, rozvíjet své myšlení a osvojit si mnoho postupů analýz. Vždy mi dokázala poradit nejen po odborné stránce, ale i po té lidské. Práce pod jejím vedením pro mě byla velmi přínosnou cennou zkušeností. Ještě jednou děkuji za její ochotu, čas a lidský přístup.

Abstrakt

Chudoba představuje složitý sociální problém, který se v různých regionech projevuje odlišně v závislosti na ekonomických a společenských okolnostech. Tato bakalářská práce se zaměřuje na analýzu regionální chudoby v Česku se zvláštním důrazem na příjmovou chudobu, v jejím objektivním i subjektivním pojetí, a na materiální deprivaci. Cílem práce je popsat a vyhodnotit míru ekonomické chudoby v krajích Česka na základě kvantitativní analýzy dat šetření EU-SILC 2022. Výzkum se zabývá tím, jak ekonomická chudoba dopadá na různé typy domácností a jak regionální rozdíly ovlivňují riziko chudoby. Nedávné krize, jako pandemie COVID-19, energetická krize či inflace, prohloubily již existující nerovnosti, a téma regionální chudoby je tak mimořádně aktuální. Práce přispívá k hlubšímu porozumění územním sociálním nerovnostem a poukazuje na nutnost regionálně cílených sociálních politik, které mohou pomoci zmírnit chudobu a podpořit udržitelný rozvoj ve všech částech země.

Klíčová slova:

ekonomická chudoba, materiální deprivace, EU-SILC, regionální analýza, příjmová chudoba, Česko

Abstract

Poverty is a complex social problem that manifests itself differently in different regions depending on economic and social circumstances. This bachelor thesis focuses on the analysis of regional poverty in the Czechia with a special emphasis on income poverty, in its objective and subjective conception, and on material deprivation. The aim of the thesis is to describe and evaluate the level of economic poverty in the regions of the Czechia based on a quantitative analysis of data from the EU-SILC 2022 survey. The research focuses on how economic poverty affects different types of households and how regional differences affect the risk of poverty. Recent crises such as the COVID-19 pandemic, the energy crisis and inflation have exacerbated pre-existing inequalities, making the topic of regional poverty particularly topical. This paper contributes to a deeper understanding of territorial social inequalities and highlights the need for regionally targeted social policies that can help alleviate poverty and promote sustainable development in all parts of the country.

Key words:

economic poverty, material deprivation, EU-SILC, regional analysis, income poverty, Czechia

OBSAH

1	Úvod	8
2	Teoreticko-metodologické přístupy k měření chudoby	10
2.1	Konceptualizace ekonomické chudoby	10
2.2	Operacionalizace ekonomické chudoby	14
2.3	Výběrové šetření EU-SILC.....	20
3	Chudoba v Česku.....	24
3.1	Vývoj v Česku	24
3.2	Faktory a diferenciac chudoby v Česku	26
4	Cíle a výzkumné otázky	30
5	Metodika výzkumu	31
6	Regionální diferenciac chudoby	35
7	Struktura domácností ohrožených chudobou.....	42
8	Faktory ovlivňující chudobu	53
9	Závěr	71
	Seznam použité literatury	73
	Přílohy	80

Seznam tabulek

Tab. 1 – Hranice příjmové chudoby a podíl osob pod hranicí příjmové chudoby v krajích Česka podle pohlaví v roce 2022	36
Tab. 2 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby v krajích Česka dle dokončeného vzdělání.....	37
Tab. 3 – Podíl domácností dle stupně materiální deprivace v krajích ČR za rok 2022 ..	39
Tab. 4 – Subjektivní pojetí chudoby domácností v krajích Česka.....	40
Tab. 5 – Podíl stupňů ohrožení příjmovou chudobou domácností dle krajů Česka	41
Tab. 6 – Podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby dle typu domácnosti.....	43
Tab. 7 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi	44
Tab. 8 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu.....	47
Tab. 10 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby dle pohlaví a věkových skupin	54
Tab. 11 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby dle pohlaví a vzdělání.....	54
Tab. 12 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle vzdělání	55
Tab. 13 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle stupně vzdělání.....	56
Tab. 14 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle vzdělání	56
Tab. 15 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a vzdělání.....	57
Tab. 16 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle ekonomické aktivity (v %).....	58
Tab. 17 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle ekonomické aktivity	59
Tab. 18 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle ekonomické aktivity	59
Tab. 19 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a ekonomické aktivity	60
Tab. 20 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle typu obce, ve které žijí	61
Tab. 21 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle typu obce	62
Tab. 22 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle typu obce, ve které žijí	63
Tab. 23 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a typu obce, ve které žijí	64
Tab. 24 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle velikosti obce, ve které žijí (v %)	65

Tab. 25 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle velikosti obce.....	66
Tab. 26 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle velikosti obce, ve které žijí.....	67
Tab. 27 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a velikosti obce, ve které žijí	68
Tab. 28 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle urbanizace obce, ve které žijí.....	69
Tab. 29 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle stupně urbanizace obce.....	69
Tab. 30 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle urbanizace obce, ve které žijí	70
Tab. 31 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a urbanizace obce, ve které žijí.....	70

Seznam grafů

Graf 1 – Podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby dle kraje	38
Graf 2 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle typu domácnosti	45
Graf 3 – Vztah mezi objektivním a subjektivním vnímáním chudoby u domácností ...	46
Graf 4 – Podíl domácností, které si nemohou dovolit vybrané položky materiální deprivace, ČR, 2022.....	48
Graf 5 – Vztah mezi objektivním vnímáním chudoby a materiální deprivací u domácností	49
Graf 6 – Vztah mezi objektivním vnímáním chudoby, subjektivním vnímáním chudoby, materiální deprivací a neschopností zaplatit neočekávaný výdaj	50
Graf 7 – Kumulativní podíl domácností a jednotlivých stupňů deprivace	52

Seznam příloh

Příloha 1 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle pohlaví (v %)	80
Příloha 2 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle vzdělání (v %)	81
Příloha 3 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle věkových skupin (v %).....	83

1 Úvod

Chudobu lze vnímat jako komplexní a mnohvrstevnatý fenomén, který diferencuje svět na globální úrovni a ovlivňuje životy jedinců v jednotlivých státech a jejich regionech. Z ekonomického pohledu lze vnímat zejména rozdíly mezi zeměmi tzv. bohatého severu a chudého jihu (UNDP, 2024), v rámci Evropy pak mezi státy západní a severní Evropy a státy tzv. bývalého Východního bloku (Eurostat, 2021). Výzkum chudoby v regionální perspektivě je však **důležitý** také v rámci jednotlivých států, protože sociální a ekonomické podmínky se v jednotlivých regionech mohou výrazně lišit a ovlivňovat míru chudoby i její projevy. Taková situace je v Česku, kde se ohrožení ekonomickou chudobou (kterou dále dělíme na příjmovou chudobu a materiální deprivaci) odvíjí od úrovně mezd, zaměstnanosti a dostupnosti sociálních dávek, přičemž sociálně a ekonomicky zranitelné regiony, jako Moravskoslezský či Ústecký kraj, jsou postiženy více než ekonomicky silné oblasti, například Praha. Například v roce 2024 bylo pod hranicí příjmové chudoby v Praze jen 8 % domácností, zatímco v Moravskoslezském kraji se jednalo o 12 % a v Ústeckém o 11,9 % domácností (ČSÚ 2024). Regionální analýza chudoby je proto zásadní pro efektivní cílení sociálních politik a intervencí, neboť umožňuje lépe přizpůsobit nástroje sociální podpory konkrétním regionálním potřebám a přispět ke snižování nerovností v rámci Česka.

Téma regionální chudoby je v současnosti mimořádně **aktuální**, protože Česko čelí rostoucím ekonomickým nerovnostem mezi jednotlivými regiony, které prohloubily nedávné krize, jako pandemie COVID-19, energetická krize a vysoká inflace. Tyto faktory zasáhly nízkopříjmové domácnosti a regiony s nižší ekonomickou prosperitou. Zároveň rostoucí životní náklady, zejména ceny bydlení a energií, přispívají k nárůstu subjektivního vnímání chudoby a materiální deprivace i v regionech, které byly dříve považovány za ekonomicky stabilní. V roce 2022 (PAQ Research, 2025) platila čtvrtina českých domácností za bydlení více než 40 % svých příjmů, což byl oproti přechozímu roku nárůst o 10 %. Podle zpráv ČSÚ (2024) ohrožovala příjmová chudoba přibližně milion domácností, míra ohrožení chudobou dosáhla 9,8 %. Energetická chudoba postihovala více než desetinu domácností, přičemž nejvíce zasaženy byly nízkopříjmové domácnosti v krajích s nejvyšší mírou nezaměstnanosti, Ústeckém a Moravskoslezském. Stále větší rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi, kde dochází k vylidňování a zhoršování dostupnosti služeb, činí problematiku chudoby ještě naléhavější. Výzkum a regionálně zaměřené sociální politiky jsou proto důležité pro zmírnění dopadů chudoby a zajištění udržitelného rozvoje všech částí země.

Zkoumání regionální chudoby je také společensky **relevantní**, protože sociální nerovnosti ohrožují celou společnost a mohou vést k sociálnímu napětí, vyloučení určitých skupin obyvatel i celých regionů a omezení jejich ekonomických i životních

příležitostí. Nerovnoměrná distribuce chudoby mezi městy a venkovem, stejně jako mezi různými typy domácností, vytváří nerovné šance na kvalitní vzdělání, zdravotní péči či důstojné bydlení, což má dlouhodobé dopady na kvalitu života a mobilitu obyvatel.

Sociální politika reflektuje regionální rozdíly v míře chudoby a může přispět k efektivnějším opatřením na její zmírnění a zajistit, aby nikdo nebyl vyloučen ze společnosti jen kvůli místu, kde žije. Zároveň se jedná o důležitý faktor pro udržitelný ekonomický rozvoj a stabilitu státu, jelikož dlouhodobě přehlížené nerovnosti mohou vést k prohlubování strukturálních problémů a snižování celkové prosperity země.

Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat a vyhodnotit míru ekonomické chudoby v Česku se zaměřením na regionální diferenciaci, strukturu domácností a vliv možných podmiňujících faktorů. Zaměřeno bude na problematiku ohrožení chudobou z pohledu příjmové chudoby a materiální deprivace. U příjmové chudoby bude využito jak objektivní pojetí na základě srovnání s ostatními, tak subjektivní pojetí odpovídající sebehodnocení z pohledu chudoby. Metodicky bude výzkum založen na analýze sekundárních dat, konkrétně výzkumného šetření EU-SILC z roku 2022. Kvantitativní analýzy budou sloužit k odhalení rozdílů mezi regiony, domácnostmi a souvislostí mezi příjmovou chudobou a materiální deprivací.

Bakalářská práce se skládá z celkem devíti kapitol. Rešeršní teoretická část (kapitoly 2 a 3) je věnována konceptualizaci a operacionalizaci chudoby, představení výběrového šetření EU-SILC a také vývoji a aktuálnímu stavu chudoby v Česku, včetně souvisejících faktorů a úrovně regionální diferenciaci. Na teoretickou část navazují kapitoly 4 a 5, které podrobněji představují tři výzkumné otázky a dílčí cíle. Praktická část je pak rozdělena do kapitol 6,7 a 8, kdy každá z těchto kapitol poskytuje výsledky k jedné ze tří výzkumných otázek. Celkové výsledky včetně naplnění cílů práce jsou zahrnuty v závěrečné kapitole.

2 Teoreticko-metodologické přístupy k měření chudoby

Chudoba ve světě je multidimenzionální problém, může mít mnoho projevů a jedná se o mnoho více než jen o nedostatek finančních prostředků. Jedním z typů chudoby, kterému bude primárně věnována tato bakalářská práce je ekonomická chudoba, která je často měřená příjmem pod určitou hranicí. Kromě ní ale existují další typy chudoby, jako je například nedostatek přístupu ke vzdělání, základní infrastruktury, zdravotní péči, nebo čisté vodě. Tyto neekonomické dimenze chudoby často zhoršují životní podmínky a mohou být příčinou jejího dlouhodobého trvání. Lidé žijící ve zdravotní chudobě například nemají přístup k potřebné zdravotní péči, což ovlivňuje jejich schopnost pracovat a zlepšit své životní podmínky. Dalším typem je geografická chudoba, která postihuje obyvatele izolovaných oblastí bez základní dopravní infrastruktury. Sociální chudoba zahrnuje diskriminaci a vyloučení, zatímco generační chudoba se přenáší z rodičů na děti kvůli omezenému přístupu k příležitostem. Multidimenzionální přístup k chudobě je zásadní pro její pochopení a řešení, protože odhaluje vzájemné propojení různých forem deprivace a umožňuje cílenější politiku zaměřenou na zmírnění tohoto globálního problému. (WORLD BANK GROUP, 2025)

2.1 Konceptualizace ekonomické chudoby

Kvůli mnohovrstevnatosti chudoby se její definování a měření mezi odborníky značně liší. Jak poukazuje Mysíková a Večerník (2015), neexistuje jednotná definice, která by byla univerzálně přijímána, protože každá konceptualizace chudoby reflektuje odlišný teoretický, historický či politický přístup. Někteří autoři, např. Rowntree (1901), ji vnímají primárně jako nedostatek finančních prostředků, jiní (Townsend 1979, Rainwater 1974, Sen 1983) zdůrazňují její širší rozměr zahrnující sociální vyloučení, zdraví, vzdělání či životní podmínky. Některé definice chudoby se zaměřují jen na nedostatek základních potřeb, zatímco jiné definice, např. od Krebse (2010) a Ravalliona (1992) ji chápou jako jev, který je třeba posuzovat v kontextu dané společnosti. Zajímavé pojetí přináší Ringen (2005), který vidí chudobu jako škálu, nikoliv dichotomicky. Světové organizace jako OSN, kterou zmiňuje Gordon (2005), Světová banka (2000) či Eurostat (2013) přicházejí se svými vlastními definicemi, které reflektují širší souvislosti a zdůrazňují například deprivaci v oblasti vzdělání, zdravotní péče nebo možností participace ve společnosti. Rozdílné přístupy tak vedou k tomu, že v rámci výzkumů i sociálních politik dochází k odlišným interpretacím, což znesnadňuje nejen

porovnávání dat, ale i formulování účinných strategií pro boj s chudobou. Vybrané definice chudoby jsou uvedeny v obrázku 1.

Obr. 1 – Vybrané definice chudoby

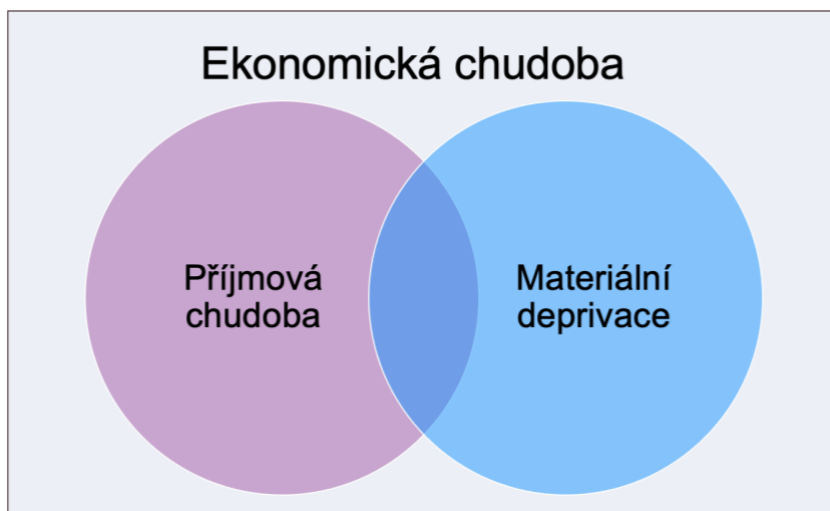
Komplexnost chudoby v definici Rainwatera (1974, s. 8): *“L. Rainwater ukázal, že "chudoba není jen nemít věci. Jsou to také sociální a psychologické podmínky, které ovlivňují, jak se lidé cítí (depresivně, naštvane, uboze) a jak se chovají (rodinné problémy, sousedské konflikty, kriminalita).“*

Definice OSN: *„Chudoba je v zásadě odepření voleb a příležitostí, porušení lidské důstojnosti. To znamená nedostatek základních schopností k efektivnímu fungování ve společnosti. Znamená to nemít dostatek na nakrmení a oděni rodiny, nemít kam jít do školy nebo na kliniku, nemít pozemek, na kterém pěstovat své jídlo nebo práci k vydělávání na živobytí, nemít přístup k úvěru. Znamená to nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností a komunit. Znamená to náchylnost k násilí a často zahrnuje bydlení v okrajových nebo nestálých oblastech, bez přístupu k pitné vodě nebo hygieně.“* (Gordon, 2005, s.4)

Definice EU: *„Za chudé by se měli považovat lidé, rodiny a skupiny lidí, jejichž zdroje (hmotné, kulturní a sociální) jsou tak omezené, že je vylučují z minimálního přijatelného způsobu života v jejich domovské zemi. Kvůli své chudobě mohou zažívat některé nevýhody jako nezaměstnanost, nízký příjem, špatné bydlení, nedostatečnou zdravotní péči a bariéry v celoživotním vzdělávání, kultuře, sportu a rekreaci. Často jsou vyloučeni a přehlíženi v zapojení se do aktivit (ekonomických, sociálních a kulturních), které jsou pro ostatní lidi samozřejmostí, a jejich přístup k základním právům může být omezený.“* (EUROSTAT, 2013, s. 2)

Bakalářská práce je zaměřena na ekonomickou chudobu, kterou lze chápat určitý nedostatek finančních a hmotných zdrojů, jež znemožňuje jedinci zajistit si své potřeby. Jedná se o velmi široký pojem, který je třeba blíže specifikovat a rozlišit. Nejčastěji se setkáme s rozdělením na dva hlavní typy: příjmovou chudobu a materiální deprivaci (viz obrázek 2). Příjmovou chudobou se rozumí nedostatek pravidelného finančního zdroje, s nímž není jedinec schopen vycházet z pohledu zajištění svých potřeb. Materiální deprivaci se rozumí nedostatek hmotných zdrojů, které se ve společnosti považují za nezbytné (např. funkční pračka, mobilní telefon, adekvátní bydlení). Příjmová chudoba i materiální deprivace jsou stále široké pojmy, které je možné i dále specifikovat. Jedním ze specifických příkladů příjmové chudoby může být výše důchodů v daném státě, které mohou být nedostatečné a neumožňovat jedinci důstojný a plnohodnotný život. Specifickým příkladem materiální deprivace může být menstruační chudoba, kdy si ženy nemohou dovolit základní hygienické potřeby související s menstruací, což může mít vážné dopady na jejich zdraví, důstojnost a sociální zapojení.

Obr. 2 – Grafické znázornění ekonomické chudoby

Jak na příjmovou chudobu, tak na materiální deprivaci lze nahlížet v rámci dvou pojetí, objektivním (porovnávání se s určitou hranicí či s ostatními) a subjektivním (sebehodnocení a vnímání vlastní situace). V rámci objektivního pojetí je příjem a majetek hodnocen na základě předem stanovených ukazatelů a je porovnáván s určitou hranicí či vůči ostatním. Právě toto pojetí je využíváno v politice. Subjektivní pojetí závisí na individuálním vnímání vlastní situace a sebehodnocení (Mareš 1999, Krebs 2010). Krebs (2010) také uvádí, že subjektivní pohled na chudobu může být měřen prostřednictvím otázek na minimální přijatelný příjem nebo pocitové hodnocení finanční situace domácnosti. U subjektivního pojetí chudoby rozhoduje každý sám dle svých pocitů, dle svého uvážení, vnímání sám sebe, což může být často zavádějící. Člověk s vysokým příjmem se může cítit jako chudý a naopak, zdůrazňují mimo jiné Večerník s Mysíkovou (2015). Nicméně i toto pojetí je dobré sledovat, neboť od těchto pocitů a hodnocení vychází tendence narušující sociální soudržnost ve společnosti a podpora protisystémových stran. Je zde také důležitá souvislost s životní spokojeností. Mareš a Rabušič (1996) dále popisují, že ve vyspělých evropských zemích je subjektivní vnímání chudoby častější než to objektivní, což souvisí s individuálním vnímáním životní úrovně a nákladů na život. Objektivní pohled na chudobu dále rozlišuje absolutní a relativní pojetí.

Již ze 70. a 80. let 20. století vychází vymezení a rozdělení ekonomické chudoby na pojetí absolutní a relativní, přičemž v absolutním pojetí chudoby je chápána jako nedostatek prostředků k pokrytí základních životních potřeb, zatímco relativní přístup k chudobě se vztahuje k životní úrovni ve společnosti a sociálnímu vyloučení. Těmito koncepty se zabývali již Ringen (1988) nebo Sen (1983). První zmínky o absolutním pojetí chudoby lze najít například u Rowntreeho (1901), přičemž Atkinson (1989) ji dále rozvíjí. Relativní pojetí chudoby popsal Townsend (1979), na jehož koncept navazovali další autoři, včetně Millera a Roby (1970) či Sena (1983). Relativní hranice chudoby je oproti absolutní hranici pohyblivá a proměnlivá, liší se podle států a je určena porovnáním

příjmů domácností, přičemž její výše souvisí s příjmovou nerovností ve společnosti, popisuje Mareš (1999). Dle tvrzení UNECE (2011) stanovila Evropská unie relativní hranici chudoby na 60 % mediánu příjmů, zatímco OECD (2008) ji definuje na 50 %. Již Rowntree (1901) podotýkal, že absolutní chápání chudoby je častěji využíváno v rozvojových zemích. Například v USA se, dle EAPN (2009), ovšem stále používá absolutní hranice chudoby, ale většina vyspělých států preferuje relativní přístup, který lépe reflektuje socioekonomické rozdíly.

Chudobu lze také definovat a měřit přímou nebo nepřímou metodou. Přímou metodu definuje Townsend (1979) jako takovou, která zohledňuje nejen příjmy domácnosti, ale i její skutečné výdaje a celkovou životní úroveň, včetně kvality stravování, vybavenosti domácnosti či sociálního začlenění. Nepřímá metoda se dle slov Ringena (1988) zaměřuje pouze na příjem domácnosti, což může být problematické, protože nízké příjmy nemusí vždy znamenat nízkou spotřebu. Nepřímá metoda také nezohledňuje kupní sílu peněz a rozdíly ve struktuře domácností, připomíná Mareš (1999) a Halleröd (1995). Ringen (1988) kritizuje, že navzdory existenci obou konceptů se v praxi často používá pouze příjmové měření.

Posledním rozdělením, které zde zmíním, a které opírám o tvrzení Halleröda (1995) a Mareše a Rabušiče (1996), je koncept preskriptivní a konsensuální chudoby. Preskriptivní koncepty chudoby jsou založené na tvrzeních a odhadech expertů, kteří určí pro domácnost k životu nezbytné položky a případně i minimální hranici příjmu. Mareš (1999) tedy tvrdí, že právě experti tak určí, kdo bude či nebude označen za chudého. Konsensuální koncepty chudoby vycházejí z názorů přímo respondentů, kteří označují položky, které jsou podle nich nezbytné z života, popisuje Halleröd (1995).

Ve výzkumech vztahu mezi příjmovou nerovností a osobním štěstím se objevuje řada různých přístupů a závěrů. Jedním z nejvýznamnějších zjištění v této oblasti, které ve své práci popisuje Večerník (2012) a spolu i s Mysíkovou a Zelinským (2019), je takzvaný Easterlinův paradox, formulovaný ekonomem Richardem Easterlinem v roce 1974. Tento paradox naznačuje, že i když se příjmy v zemi nebo společnosti zvyšují, nemusí to nutně vést ke zvýšení subjektivního pocitu štěstí jednotlivců. Easterlin zjistil, že i v zemích, kde dochází k významnému růstu příjmů, se osobní spokojenost obyvatel nemusí zvyšovat v odpovídající míře. Tento poznatek vyvolal širokou diskusi mezi vědci, kteří se snažili objasnit, zda existuje přímá nebo spíše zprostředkovaná souvislost mezi ekonomickými faktory a subjektivním vnímáním štěstí.

Další výzkumy, jako například studie Di Telly, MacCullocha a Oswalda (2003), podporují myšlenku, že mezi příjmy a štěstím existuje silná kauzální souvislost. Tito autoři tvrdí, že vyšší příjmy mohou vést k vyšší životní spokojenosti, což je však ve střetu s Easterlinovým paradoxem, který tento vztah zpochybňuje. Easterlinovy závěry kritizují také Stevenson a Wolfers (2008), upozorňují na nedostatky ve sběru dat v původní studii. Rozpory vedly k dalšímu výzkumu, který se zaměřuje na to, jakým způsobem různé

faktory – nejen příjmy, ale i kulturní, sociální a politické rozdíly – ovlivňují vnímání štěstí.

Ve výzkumech, např. i ve výzkumu Berga a Veenhovena (2011), které se věnují vztahu mezi příjmovou nerovností a subjektivním štěstím, je patrná i rozdílnost mezi různými regiony. V některých západních zemích se objevuje negativní korelace mezi vysokou příjmovou nerovností a osobním štěstím obyvatel. To znamená, že v zemích s větší příjmovou nerovností mají jednotlivci tendenci vykazovat nižší úroveň štěstí. Naopak v některých rozvojových státech může být vztah mezi příjmy a štěstím odlišný. Tyto zjištění naznačují, že vztah mezi příjmovou nerovností a štěstím není univerzální a může být ovlivněn řadou dalších faktorů, které je třeba brát v úvahu při hodnocení celkového vlivu ekonomických podmínek na subjektivní pohodu jednotlivců. Je tedy stále obtížné stanovit jednoznačný závěr, který by platil pro všechny země nebo regiony, což činí tuto problematiku stále předmětem intenzivního výzkumu.

Studie Morawetze z roku 1977 také potvrdila názory mnoha vědců, že štěstí je ovlivněno sociálním srovnáváním. Lidé mohou pocítovat neštěstí, když porovnávají svůj majetek s majetkem ostatních. Vždy se ale jedinci mohou cítit hůře, pokud se porovnávají s lépe situovanými a lépe pokud se porovnávají s chudšími skupinami obyvatel.

Subjektivní ukazatele chudoby jsou většinou operacionalizovány na několikabodové škály pomocí dotazů na to, jak domácnosti vycházejí s penězi. Při hodnocení štěstí ze škál je třeba vzít v úvahu i jiné faktory než ekonomické, jako je zdraví, bezpečí nebo osobní vztahy, upozorňují Večerník s Mysíkovou (2015, 2020). Večerník (2012) dále zdůrazňuje, že ekonomický růst a příjmy nejsou jedinými faktory ovlivňujícími osobní spokojenost. Důležitými ukazateli jsou také sociální vztahy, občanská svoboda, vzdělání a zdraví. První výzkum, který v Česku pokládal otázku na osobní štěstí se konal v roce 1990. Již od roku 2001 také poskytuje informace o české populaci výzkum Eurobarometer, kde je štěstí subjektivně hodnoceno na čtyřbodové škále, tvrdí opět Večerník s Mysíkovou (2015). Problémem ovšem zůstává, že data objektivní data jsou statisticky spolehlivější (jedná se o tzv. tvrdá data) než data za pocit štěstí a spokojenosti.

2.2 Operacionalizace ekonomické chudoby

Hlavními institucemi sledujícími fenomén chudoby jsou statistické úřady, mezinárodní organizace a výzkumné programy, které se zaměřují na sběr a analýzu dat o příjmech, životních podmínkách a socioekonomických faktorech. Přestože se jednotlivé metodologie liší, společným cílem je získat co nejpřesnější obraz o míře chudoby a sociálních nerovnostech.

Evropská unie začala v roce 1994 shromažďovat data o příjmech prostřednictvím šetření ECHP (European Community Household Panel), které navazovalo na dřívější

Household Budget Surveys. Od roku 2004 bylo ECHP nahrazeno šetřením EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), které se stalo klíčovým nástrojem sledování sociálních a ekonomických podmínek v členských státech EU. Výhodou tohoto šetření je jeho pravidelnost a široký rozsah sledovaných indikátorů. Mezi hlavní nevýhody patří to, že jsou dotazovány pouze osoby starší 16 let a nejsou zahrnuty skupiny žijící v institucích nebo sdílených domácnostech. Navíc se sběr dat provádí dvojím způsobem – některé země poskytují administrativní údaje státních institucí, zatímco jiné získávají informace prostřednictvím dotazníků a rozhovorů, což může ovlivnit srovnatelnost dat mezi jednotlivými státy. Celý odstavec je v souladu s informacemi na webu Eurostatu (2025).

Jak uvádí Eurostat (2022), další průzkumy se zaměřují na konkrétní sociální skupiny, které nejsou plně pokryty šetřením EU-SILC. Je to například Průzkum zdraví, stárnutí a důchodů v Evropě (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, SHARE), který sleduje osoby starší 50 let ve 28 evropských zemích a Izraeli a poskytuje detailní informace o jejich zdravotním stavu, socioekonomickém postavení a sociálních vazbách. Evropský průzkum menšin a diskriminace (EU-MIDIS II) naopak zkoumá zkušenosti s diskriminací v členských státech EU a ve Spojeném království. Tyto výzkumy nezahrnují celou populaci, proto jejich výsledky nemohou plně odrážet celkovou situaci chudoby v Evropě, ale mohou nám dokreslit obraz o situaci osob, které stojí mimo šetření EU-SILC.

Na globální úrovni se problematikou chudoby zabývá několik známých a důležitých organizací. Světová banka se dlouhodobě snaží bojovat proti chudobě a má přístup k rozsáhlým datovým souborům, uvádí Lindner a Strnad (2006).

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) sbírá data o příjmech a životních podmínkách jednotlivců i domácností, přičemž jako hlavní nástroj využívá dotazníková šetření. OECD se zaměřuje především na rozvinuté země, zatímco státy Afriky a Latinské Ameriky jsou pokryty jen okrajově. Významným omezením dotazníkových šetření je, že v různých zemích probíhá sběr dat odlišně, což komplikuje mezinárodní srovnání. OECD (2024) stanovuje hranici chudoby na 50 % mediánu příjmu.

Program OSN pro rozvoj, UNDP (2024), se zaměřuje na měření chudoby i v rozvojových státech a využívá data z více zdrojů, například z Demografického a zdravotního průzkumu (DHS) a Světového zdravotnického průzkumu (WHS). Díky této kombinaci poskytuje ucelenější pohled na problematiku chudoby ve světě.

Světová banka, která je součástí Organizace spojených národů, se zaměřuje nejen na poskytování dat, ale také na vytváření strategií ke snižování chudoby. Jejím cílem je zlepšit kvalitu života v nejchudších zemích světa a podpořit jejich ekonomický rozvoj. Přestože World Bank Group (2025) disponuje nejrozsáhlejšími daty o chudobě, jejich aktuálnost se v jednotlivých regionech může lišit.

V Česku je hlavním zdrojem statistických údajů Český statistický úřad (ČSÚ), zatímco na evropské úrovni hraje klíčovou roli Eurostat, připomíná například Mareš (1999). Eurostat je, statistický úřad Evropské unie, který vznikl v roce 1959 a spadá pod Evropskou komisi. Jeho současným hlavním nástrojem je EU-SILC, přičemž hranice chudoby je zde definována jako 60 % mediánu příjmu. Data získaná prostřednictvím Eurostatu jsou relativně aktuální a umožňují detailní porovnání situace v jednotlivých členských státech

Kaczor (2015) uvádí, že boj proti chudobě v ČR spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Konkrétně pod dvě instituce – Úřad práce ČR (ÚP ČR) a Českou správu sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ). ČSSZ vyplácí důchody (starobní, invalidní, sirotčí, vdovský) a nemocenské dávky, zatímco ÚP ČR poskytuje sociální dávky, jako jsou příspěvky na bydlení, dávky pro zdravotně postižené, dávky hmotné nouze či podpory pro nezaměstnané. Dávky hmotné nouze zahrnují příspěvek na živobytí, mimořádnou okamžitou pomoc a doplatek na bydlení. Pro určení minimální úrovně příjmu nutného k přežití platí v České republice zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Životní minimum představuje nejnižší částku potřebnou k pokrytí základních životních potřeb, avšak nezahrnuje náklady na bydlení.

Výzkum chudoby a sociálních nerovností je složitý proces, který se potýká s metodologickými výzvami, zejména pokud jde o srovnatelnost dat mezi zeměmi. Navzdory těmto omezením poskytují organizace jako Eurostat, OECD, UNDP a Světová banka cenné informace, které slouží jako základ pro tvorbu sociálních politik a strategií ke zmírnění chudoby na národní i mezinárodní úrovni. Pokud chceme chudobu porovnávat napříč zeměmi (ať už světa či EU, nebo napříč regiony jednoho státu), v první řadě musíme chudobu kvantifikovat. Mareš (1999) podotýká, že samotnému měření chudoby je věnována ve výzkumech značná pozornost. Zaměřují především na určení optimální hranice chudoby, přičemž se opírají o data statistických úřadů, posudky expertů nebo veřejné mínění.

Pro měření chudoby je zásadní koncept disponibilního příjmu. OECD (2024) definuje disponibilní příjem jako souhrn příjmů ze zaměstnání (včetně odměn, bonusů a sociálního pojištění), příjmů z majetku, ze soukromého podnikání a přijatých transferů (např. podpora v nezaměstnanosti, mateřská, starobní důchody), snížený o placené transfery (daně z příjmů a majetku, sociální zabezpečení). EU počítá disponibilní příjem buď jako součet čistých příjmů všech členů domácnosti (monetární příjmy, příjmy z investic, sociální dávky), nebo jako součet hrubých příjmů všech členů snížený o daně a příspěvky na sociální zabezpečení

Důležitým konceptem je ekvivalizovaný disponibilní příjem, který zohledňuje rozdílnou velikost a strukturu domácností. Vycházejí z metodiky ČSÚ (2025), s rostoucím počtem členů domácnosti se sice zvyšuje potřebný příjem, avšak tento růst není lineární. Například čtyřčlenná rodina nepotřebuje čtyřnásobek příjmu jednotlivce,

protože některé výdaje (např. internet, energie) jsou sdílené. Ekvivalizací se dosahuje příjmů, které jsou porovnatelné mezi různě velkými domácnostmi. Mysíková (2021) uvádí, že OECD používá ekvivalizační stupnici s hodnotami 1 pro první dospělou osobu, 0,7 pro další dospělé osoby a 0,5 pro děti. EU používá hodnoty 1, 0,5 a 0,3. Pomocí ekvivalizační stupnice dojdeme k údaji spotřebních jednotek v domácnosti. Spotřební jednotky jsou využívány z důvodu rozdílného složení různých domácností, a to co do počtu členů, ale i jejich věku. Ekvivalizovaný disponibilní příjem domácnosti poté, opět dle metodiky ČSÚ (2025) vypočítáme jako podíl disponibilního příjmu a spotřebních jednotek. Vypočtený podíl je přidělen každé osobě v domácnosti.

Hranice příjmové chudoby se obvykle stanovuje jako určité procento (50–70 %) mediánu příjmů domácností. OECD používá hranici 50 % mediánu, zatímco Eurostat 60 % přepočteného příjmu pro daný stát. Opíraje se o informace z webu ČSÚ (a, b), ale i o práci Mysíkové a Večerníka (2015), jako chudé pak označujeme domácnosti, které se ekvivalizovaným disponibilním příjmem octnou pod touto hranicí. ČSÚ obvykle pracuje s hranicí 60 % mediánu ekvivalizovaného čistého příjmu, ale je možné použít i jiné metody, jako jsou kvintily nebo decily. Nejen dle Večerníka a Mysíkové (2015) je ale dobré si uvědomit, že určení hranice je do jisté míry volitelný proces.

Na několik omezení při měření chudoby poukazuje Ringen (2005). Chudoba je podle něj spíše kontinuum než jasně oddělené kategorie. Údaje o příjmech navíc mohou být nespolehlivé, mnoho osob zejména ve středním věku má tendenci své příjmy podhodnocovat (často opomínají vedlejší a další příjmy). Toto tvrzení je ve shodě také se závěry Eurostatu (2017). Do výzkumů je třeba brát v úvahu i ty, kteří se pohybují těsně nad nebo pod hranicí chudoby. Ringen (2005) proto považuje za validní takové výzkumy, které nepracují s přesnou hranicí chudoby nebo s agregovanými daty, protože chudoba vychází z osob a nelze ji aplikovat na různé populace.

Chudobu lze dále měřit subjektivním pohledem, na základě vnímání, deklarací a sebehodnocení dotazovaných jednotlivců. Zatímco objektivní přístup k chudobě poskytuje kvantifikovatelné údaje, subjektivní hodnocení reflektuje individuální pocit nedostatku. Oba přístupy se prolínají a jejich hranice není jednoznačná, poznamenává Večerník a Mysíková (2015).

Měření chudoby subjektivním pohledem začalo být trendem od 80. a 90. let 20. století (Mareš a Rabušič, 1997). Výzkumy zaměřené na vztah mezi objektivním a subjektivním přístupem k chudobě v Česku provedli například Hamplová (2004 a 2006), Sirovátka (2011) a Mysíková a Večerník (2013). Subjektivní pohled chudoby je obvykle zjišťován přímými dotazy a zaznamenáván na vícebodové škále. Odpovědi však vždy zůstávají do určité míry zkreslené, a ne plně transparentní, jak upozorňuje Večerník (2012).

Objektivní ukazatele chudoby mohou být zavádějící, protože i dle slov Večerníka a Mysíkové (2015) ignorují individuální potřeby. Naopak subjektivní ukazatele reflektují

reálné vnímání chudoby, avšak mohou být ovlivněny osobními aspiracemi či sociálním srovnáním. Významným subjektivním ukazatelem je také hodnocení, s jakými obtížemi domácnost s měsíčním příjmem vychází. Výsledky analýz Mareše a Rabušiče (1997) ukazují, že domácnosti, které se subjektivně cítí nejvíce chudé, jsou především jednočlenné domácnosti seniorů, domácnosti samoživitelů se dvěma dětmi a rodiny se dvěma či třemi dětmi. Naopak nejméně ohroženy chudobou byly domácnosti bezdětných párů nebo rodičů s jedním dítětem.

Jak dále uvádí Večerník a Mysíková (2015 i 2020), ale i například Krebs (2010) a další autoři, subjektivně zaměřené ukazatele mají tu výhodu, že zohledňují nejen příjmy, ale i výdaje domácností, a tím lépe reflektují životní standard společnosti. Navíc mohou vypovídat i o celkové spokojenosti obyvatel. Jejich nevýhodou je však vysoké zkreslení, které vyplývá z odlišných potřeb a ambicí jednotlivých domácností. Metodologické problémy se objevují zejména u subjektivních ukazatelů, jejichž interpretace je složitá a ovlivněná formou dotazování, upozorňuje Večerník (2012). Přesto však subjektivní indikátory přinášejí cenný vhled do toho, jak lidé vnímají svou finanční situaci, a vhodně doplňují objektivní měření.

Mareše (2002) zaujala skupina domácností, které se sice nacházejí pod hranicí objektivní příjmové chudoby, ale subjektivně se jako chudé necítí. Tento jev Mareš vysvětluje tím, že v některých regionech postačují k pokrytí základních potřeb nižší příjmy, nebo jsou některé rodiny dobrovolně skromné. V Česku byl dle Zdeňka a Lososové (2019) podíl takových domácností v roce 2015 nejnižší v Praze (méně než 0,5 % domácností) a nejvyšší v Jihočeském kraji (10 % domácností).

Pokud se vrátíme zpátky k příjmové chudobě, jak zmiňuje i Mysíková (2021), i srovnání mezi zeměmi je problematické, protože ve vyspělých zemích může mít člověk pod hranicí chudoby lepší životní podmínky než člověk nad hranicí chudoby v rozvojové zemi. Hranice příjmové chudoby neodráží úroveň materiální deprivace a opomíjí faktory jako vzdělání, gramotnost, bydlení nebo zdravotní péči

Kromě příjmové chudoby sledujeme i materiální deprivaci, která postihuje osoby, jež si nemohou dovolit určité základní položky. ČSÚ definoval materiální deprivaci jako hmotný nedostatek a nevyhovující materiální podmínky. Mysíková a Večerník (2015) dále popisují ukazatel materiální deprivace, který vychází z Evropskou unií stanoveném devíti položkovém seznamu. Jedinci v dotazníku zaškrtaávají, které ze zmíněných položek si nemohou dovolit, nebo jsou pro ně problematické. Pokud jedinec zvolí čtyři a více položek ze seznamu, označujeme ho jako materiálně deprivovaného. Seznam je následující: má problém s placením (nájemného, pravidelných plateb, hypotéky), nemůže si dovolit zaplatit dovolenou, nemůže si dovolit jíst maso obden, nemůže si dovolit dostatečně vytápět byt, nemůže si dovolit zaplatit neočekávaný výdaj (pro rok 2022 12 000 Kč), nemůže si dovolit pračku, barevný televizor, telefon a auto. Brandolini (2008) upozorňuje na to, že je třeba rozlišit, zda-li domácnost položky nemá, protože si je

nemůže dovolit, nebo proto, že je nechce a nepotřebuje. Jako rozšíření vznikl v EU v roce 2017 i třináctipoložkový seznam, který dále nebudu specifikovat, ale v některých výzkumech, je možné se s ním setkat, podotýká Mysíková (2021).

Ukazatele příjmové chudoby a materiální deprivace se překrývají pouze z malé části. Je to zřejmé z výsledků analýz Mysíkové a Večerníka (2015) a Ringena (2005) a značí to fakt, že ukazatele skutečně měří něco jiného a oba jsou přínosné. Mysíková (2021) tvrdí, že materiální deprivace je ovšem způsobena dlouhodobě přetrvávající příjmovou chudobou a obvykle nevzniká náhle.

Pro mezinárodní srovnání se často používá také ukazatel rizika příjmové chudoby, který udává podíl osob s příjmem pod hranicí chudoby (60 % národního mediánu ekvivalentního příjmu). Při porovnávání zemí je ale nutné dát si pozor na to, že postup sběru dat se může lišit. V poslední době se klade mnoho autorů (např. Krutilová a Hazuchová, 2019, Večerník 2012), důraz na komplexnější ukazatele, které zohledňují i nepeněžní aspekty chudoby.

O sestavení nových, komplexnějších ukazatelů se pokoušelo a stále pokouší mnoho autorů. Zmínit můžeme např. Guio, Gordona a Marliera (2012), Goedemého, Decerfa a Van den Bosch (2020). Na základě dat a dostupných informací o Česku i Jánský (2015).

Dále Mysíková a Večerník (2015) zmiňují i ukazatel AROPE, tedy „riziko chudoby nebo sociálního vyloučení“. Indikátor může být problematický již ve své formulaci, nikde není přesně vysvětleno, co znamená to „nebo“. AROPE zahrnuje tři dimenze: příjmovou chudobu materiální deprivaci a velmi nízkou pracovní intenzitu v domácnosti. Pokud jednotlivec spadá alespoň do jedné z těchto kategorií, je do ukazatele zahrnut. Také nám zůstává skryto, jestli je jedinec pod hranicí jednoho, dvou nebo dokonce tří podukazatelů. Přestože jde o komplexní indikátor, nepopisuje chudobu v celé její šíři, například neumožňuje určit hloubku chudoby ani počet osob, které se nacházejí těsně nad a pod stanovenými hranicemi, a pro kolik osob existuje riziko pádu pod hranici. Všechny tři dimenze jsou redukovány na binární hodnoty (ano/ne), což zjednodušuje realitu a může vést ke ztrátě detailních informací. Také konstrukce je náročnější a postup výpočtu Eurostatu není příliš přehledný, kritizuje Barcena Martín a kol (2020).

Jak dále zmiňuje i Barcena Martín (2020), ačkoliv je AROPE široce využívaným a pro širokou veřejnost populárním ukazatelem, má mnoho skrytých nedostatků. Kromě již zmíněných, nelze z jeho hodnot ani zjistit rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Dvě země mohou mít stejnou hodnotu AROPE, avšak podíl jednotlivých dimenzí se může výrazně lišit – například v jedné zemi je dominantním problémem nízká pracovní intenzita, zatímco v jiné materiální deprivace. Proto je vhodné AROPE doplňovat dalšími indikátory, které poskytují detailnější pohled na různé aspekty chudoby a sociálního vyloučení.

Zelenková (2016) uvádí, že při hodnocení chudoby je možné brát v úvahu i sociální aspekty života, které zohledňují ukazatele jako HDI (index lidského rozvoje) a MPI

(vícenásobný index chudoby). Tyto ukazatele zahrnují zdravotní situaci, úroveň vzdělání, životní standard a příjmy. Světová banka používá ukazatele HDP (hrubý domácí produkt) a HNP (hrubý národní příjem) k charakterizaci hospodářského růstu.

2.3 Výběrové šetření EU-SILC

Výběrové šetření EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions) je hlavním zdrojem dat pro výpočet ukazatelů příjmové chudoby, materiální deprivace a sociálního vyloučení. Probíhá každoročně ve všech členských státech Evropské unie a také v některých dalších evropských zemích (Norsko, Švýcarsko, Velká Británie, Makedonie, Turecko, Srbsko, Island). Otázky do dotazníků formuluje Eurostat a díky tomu, že probíhá každý rok máme data vždy aktuální. V Česku je známé pod názvem Životní podmínky a jeho realizaci zajišťuje Český statistický úřad (ČSÚ) od roku 2005. Všechny následující odstavce práce, pokud nebude uvedeno jinak, se opírají o metodiku a jiné informace uvedené na webových stránkách ČSÚ (2025).

Šetření nám také poskytuje ještě další dva ukazatele. Jedná se o počet domácností, které mají příjem nižší, než je zákonem dané životní minimum a počet domácností, které pravidelně dostávají od státu dávky hmotné nouze, připomínají i Večerník a Mysíková (2015).

Cílem šetření je poskytnout reprezentativní údaje o ekonomických a sociálních podmínkách domácností, včetně příjmů, bydlení, zdravotního stavu, materiálního zabezpečení a subjektivního vnímání chudoby. Výsledky slouží pro tvorbu a hodnocení sociální politiky, politiky zaměstnanosti a daňového systému na národní i mezinárodní úrovni.

Výběrovou jednotkou v šetření je byt, přičemž výběr probíhá dvoustupňovým náhodným výběrem. V prvním stupni jsou náhodně vybrány sčítací obvody z Registru sčítacích obvodů (nejmenší územní jednotky ČR), ve druhém stupni je z každého obvodu vybráno deset bytů. Počet vybraných obvodů v kraji odpovídá jeho populační velikosti. Dotazování probíhá ve více vlnách.

Jednotkou zjišťování je hospodařící domácnost, tedy skupina osob sdílejících společné hospodaření a hradící společné náklady na bydlení, stravu a provoz domácnosti. Hospodařící domácnost je definována dobrovolným prohlášením osob, které bydlí ve vybraném bytě či domě, že žijí a hospodaří pospolu. Za klíčovou osobu domácnosti se považuje tzv. osoba v čele domácnosti, kterou bývá muž v úplné rodině, případně osoba s vyššími příjmy u neúplných rodin. Velikost jedné hospodařící domácnosti je pak dána vzorcem $EJ = 1 + 0,3 * \text{mladší děti} + 0,5 * \text{ostatní osoby}$.

Každá domácnost je součástí šetření po dobu čtyř let, přičemž každý rok je jedna čtvrtina vzorku obměněna, tzv. rotační panel. Tj. jedna domácnost je zkoumána čtyři roky a pátý rok je právě jedna čtvrtina původních domácností nahrazena novými.

Získávání dat probíhá formou osobního dotazování vyškolenými tazateli. Mysíková (2011) poznamenává, že se používají se metody PAPI (papírové dotazníky) a CAPI (elektronické dotazníky). V posledních letech výrazně převažuje metoda CAPI, metodu PAPI využívá méně než 1/3 domácností. Výhodou metody CAPI je okamžitá kontrola úplnosti výsledků. Ať už jsou metody sbírány jakýmkoliv způsobem, za celou hospodářící domácnost dotazník vždy vyplňuje jen jedna osoba. Dotazník se skládá ze tří částí:

- 1. Údaje za byt – demografické charakteristiky domácnosti, složení a vztahy mezi členy.*
- 2. Údaje za domácnost – náklady na bydlení, počet místností, finanční situace, dávky státní podpory, vybavenost bytu.*
- 3. Údaje za jednotlivce starší 16 let – zaměstnání, příjmy, zdravotní stav, subjektivní postoje*

Každý rok obsahuje dotazník také speciální modul, který se zaměřuje na konkrétní téma (např. životní pohoda, mezigenerační přenos chudoby, kvalita života apod.) V roce 2022 bylo tématem modulu právě Zdraví a kvalita života.

Vzhledem k tomu, že šetření probíhá pouze v soukromých bytech, nejsou do něj zahrnuty osoby žijící v kolektivních domácnostech (např. domovy důchodců, věznice, azylové domy, ubytovací zařízení) ani osoby bez domova, což může ovlivnit celkovou reprezentativnost výsledků. Dalším problémem je vysoká míra non-response, zejména u určitých sociálních skupin. Důvodem vysoké míry non-response může být obava sdílet osobní informace nebo obava pustit někoho do svého domu. Jak je uvádí ČSÚ (2023), úspěšnost šetření se pohybuje kolem 80 %, přičemž nejnižší míra odezvy je v Praze (68 %) a nejvyšší v Libereckém kraji (88 %). Celkem bylo v roce 2022 vybráno 10 837 bytů a 10 862 hospodářících domácností. Mysíková (2011) konstatuje, že pro Česko byl minimální vzorek pro průřezovou část stanoven na 4 750 domácností a 10 000 jednotlivců starších 16 let. V Česku můžeme reprezentativitu Výběrového šetření Životních podmínek porovnávat s výsledky SLDB, údaji o pohlavně-věkové struktuře obyvatel, počtu nezaměstnaných či velikostí obcí ČR.

Pro snížení zkreslení a zajištění reprezentativnosti výsledků používá ČSÚ (2023) kalibraci dat, která koriguje non-response a zastoupení různých typů domácností. Eurostat zavádí také sadu kalibračních koeficientů, které vyrovnávají velikosti domácností v souladu s metodikou EU. Kalibrační koeficienty jsou v EU následující: osoba v čele domácnosti má váhu 1,0, ostatní osoby a děti mají váhu 0,5 a děti do 13 let včetně váhu 0,3. Jak uvádí Bartošová a Forbelská (2010), OECD stanovilo kalibrační

váhy na 1, 0 – 0,7 a 0,5. Po kalibraci by data měla být reprezentativní na úrovni bytů, počtu osob bydlících v bytech, počtu nezaměstnaných apod.

Výsledky šetření EU-SILC se publikují se zpožděním jednoho roku, protože příjmové údaje se sbírají zpětně za předchozí kalendářní rok. Data jsou zatížena výběrovou i nevýběrovou chybou. Výběrová chyba souvisí s tím, že výsledky jsou odhadovány na základě omezeného vzorku, nevýběrová chyba pak může vzniknout v důsledku metodických nepřesností nebo chyb při sběru dat. Zpracování výsledků z metod CAPI a PAPI provádí na ČSÚ vyškolení pracovníci v každé kraji Česka zvlášť.

ČSÚ (2023) okomentoval výsledky EU-SILC 2022, průměrné příjmy domácností oproti předchozímu roku mírně vzrostly i minimální mzda se lehce zvýšila. V subjektivním hodnocení finanční situace došlo naopak ke zhoršení, tj. lidem přišlo, že s příjmy vychází s většími obtížemi. Je tomu tak proto, že vzrostly náklady na bydlení. Míra ohrožení příjmovou chudobou byla 10,2 % osob a míra materiální deprivace byla 4,8 %.

Ohrožení chudobou se dle metodiky ČSÚ (2023) počítá z tzv. ekvivalizovaného příjmu, který je nutný počítat právě kvůli různým velikostem domácností dle definice Eurostatu. Využívá již výše zmíněných kalibračních koeficientů. Ekvivalizovaný příjem je podíl disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Každé osobě v domácnosti se přiřadí stejný ekvivalizovaný příjem a z celkového pořadí osob se určí hranice 60 % mediánu. Pro národní účely domácnosti uvádí jejich hrubý či čistý příjem, pro nadnárodní účely EU tzv. čistý disponibilní příjem.

Nevýhodami šetření se zabývají Večerník a Mysíková (2015). Jednou z nich může být zkreslení v oblasti úrovně příjmů obyvatelstva. Jednak je to dáno tím, že šetření na rozdíl od SLDB není ze zákona povinné, druhak proto, že se příjmy zjišťují přímým dotazem. Zpravidla jsou údaje o příjmech z dotazníků nižší než údaje z registrů. Je tomu tak proto, že lidé při dotazování své příjmy spíše podhodnocují, zejména ti, s řádově nejvyššími příjmy. Například u podnikatelů se s tímto jevem můžeme setkat z důvodu obavy vyššího zdanění. Není ovšem dobré úplně generalizovat, protože například u seniorů příjmy sedí, ba dokonce někdy mohou v dotaznících nadhodnocovat. Dalším z důvodů podhodnocení příjmů může být také opomenutí dalších příjmových zdrojů, jako jsou například příjmy z vedlejšího zaměstnání, z majetku, z podnikání nebo naturální příjmy.

Do budoucna navrhuje Eurostat (2017) propojení s administrativními daty jednotlivých zemí. Administrativní data by znamenala pro EU-SILC šetření mnoho výhod: kratší dotazníky, snížení nákladů na sběr dat, nižší nároky na respondenty a tím pádem vyšší míru odpovědí, přesnější měření aj. Bohužel jsou hlavní překážky pro větší využívání dat z registrů spíše legislativní a organizační nežli technické. Nyní se totiž v oblasti sběru dat v různých zemích EU vždy setkáváme s problémem odlišných kroků a postupů při sběru dat.

Před zavedením EU-SILC bylo v Česku od roku 1992 prováděno výběrové šetření Mikrocensus, které sledovalo příjmovou situaci obyvatelstva. Toto šetření probíhalo do roku 2002 a v roce 2005 bylo nahrazeno systémem EU-SILC. Průzkum EU-SILC navázal na zkušenosti z předchozího evropského šetření ECHP, které probíhalo mezi lety 1994 a 2001 a zahrnovalo státy tehdejší Evropské unie, připomíná Mysíková (2011). Již od počátku kladlo ČSÚ důraz na spolehlivost, přesnost a mezinárodní srovnatelnost výsledků.

Večerník a Mysíková (2015) rozlišují příjmovou chudobu také podle délky trvání – může být jednorázová, přechodná, navracející se nebo dlouhodobá. Naproti tomu ale materiální deprivace obvykle krátkodobá není a projevuje se až po delším časovém úseku trvání chudoby příjmové, který ovlivňuje sociální i psychický stav jedince. První zkoumání časového aspektu chudoby proběhlo v 60. letech v USA, v Evropě pak v letech 1993–2001 prostřednictvím šetření ECHP a od roku 2005 pomocí dat z EU-SILC. Šetření EU-SILC funguje na principu rotačního panelu, kdy je každá domácnost sledována po čtyři roky, což komplikuje zachycení dlouhodobé chudoby. Pokud je domácnost ohrožena chudobou v prvním roce šetření, nemůžeme odhadnout, zda-li (a popřípadě jak dlouho) chudoba v domácnosti byla problémem i v letech předchozích, a naopak, pokud je domácnost ohrožena chudobou v posledním roce šetření, nevíme, jak dlouhé období chudoby bude v domácnosti v budoucnosti. Mezi lety 2006 až 2013 nebylo podle dat autorů, zmíněných na začátku odstavce, chudobou ani jednou ohroženo vždy okolo 85 % domácností, zatímco čtyřikrát bylo ohroženo okolo 3 % z nich. Materiální deprivace se vyskytovala u necelého procenta domácností po celé čtyřleté období a u cca 90 % nebyla zaznamenána vůbec.

V období 2014–2017 nebylo ohroženo chudobou ani jednou 88 % domácností a čtyřikrát v řadě bylo ohroženo 3 % domácností. Trvalá materiální deprivace postihla 1 % domácností, zatímco 92 % jí nebylo vystaveno vůbec, uvádí Večerník a Mysíková (2020). Jako opomíjený problém připomínají Večerník a Mysíková (2015) chudobu mezigenerační, kdy děti přebírají sociální a ekonomické vzorce svých rodičů, což zahrnuje může znamenat i závislost na sociálních dávkách. EU-SILC zjišťuje tento jev pomocí retrospektivních dotazů na ekonomickou situaci rodičů a podmínky v dětství, ale subjektivní vzpomínky mohou být zkreslené. Přesto Sirovátka *akol.* (2008) prokázali, že chudoba rodičů zvyšuje pravděpodobnost nižšího vzdělání a ekonomických obtíží v dospělosti, tj. že se chudoba „dělí“. Podle Eurostatu (2021) zůstalo 40 % osob, které byly během čtyřletého období alespoň jednou pod hranicí chudoby, pod touto hranicí po celé čtyři roky.

3 Chudoba v Česku

Česko patří již dlouhodobě k zemím s nejnižším rizikem ohrožení příjmovou chudobou v EU. Jak podtrhuje Večerník a Mysíková (2015), na předních příčkách se vyskytuje také s Nizozemskem, Francií a státy Skandinávie. V roce 2014 dosahovalo toto riziko v Česku 9,7 % oproti průměru EU 17,2 % a i v roce 2018 zůstala ČR na úrovni o mnoho nižší, než je průměr EU. Tento ukazatel sice může být užitečný pro mezinárodní srovnání, ale nevypovídá o skutečné chudobě v zemi. Pro lepší srovnání navrhuji autoři využití míru materiální deprivace – v roce 2014 byla ČR na 10. místě, přičemž západní Evropa měla hodnoty pod 5 %, zatímco Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko nad 30 %.

V souhrnném ukazateli rizika chudoby nebo sociálního vyloučení, u kterého ovšem, jak argumentuje i Večerník a Mysíková (2015), nemáme dostatečně popsanou jeho konstrukci a metodiku, si ČR také vede v rámci EU nadprůměrně dobře. Mezi zeměmi Visegrádské čtyřky je nám v oblasti příjmové chudoby nejbližší Slovensko, zatímco Polsko a Maďarsko se od nás liší. V roce 2014 mělo v ČR velké obtíže vyjít s příjmem 9,3 % obyvatel, což bylo méně než v Maďarsku (23 %) a méně, než byl průměr EU (11,3 %), ale naopak více než v Rakousku (5,6 %) a Německu (2,8 %). Rozložení chudoby dle věku se u nás liší, jelikož v Německu a Skandinávii je chudoba podobná u dětí i seniorů, zatímco u nás a například v Maďarsku je chudoba dětí výrazně vyšší, dokládá dále Večerník s Mysíkovou (2015).

Navzdory nízké celkové míře ohrožení chudobou uvádí Sirovátka *akol.* (2008) dětská chudobu jako dvojnásobnou oproti průměru EU. Problémy s dostupností a cenou bydlení jsou sice dle dat Eurostatu (2021) v celé EU, ale výrazněji se s nimi setkáváme ve východní a jižní Evropě nežli v západních a severních státech.

3.1 Vývoj v Česku

Večerník (1991) popisuje, že po roce 1989 se v oblasti ekonomie v tehdejší Československu otevřely nové možnosti a výzvy, které vyžadovaly zásadní změnu přístupu k tématu chudoby. V dobách komunistického režimu bylo toto téma tabuizováno a jakékoli výzkumy v oblasti sociálního postavení občanů byly výrazně zkreslené. Chudoba byla vnímána jako problém, který neexistoval, a proto se o ní nemluvalo. Každý v bývalém režimu dostával takovou mzdu, jakou si odpracoval a jakou si zasloužil, jelikož dle vlády bylo všechno férově rozděleno, byla uplatňována nivelizace mezd a politika vyrovnávání. Osobní chudoba nepřicházela v úvahu, jediným přijatelným problémem mohla být chudoba celospolečenská. První oficiální zmínky o chudobě se objevily až v mikrosčítání lidu v roce 1988, kde byla chudoba označena jako „omezená schopnost spotřeby“. Na konci 80. let existovaly dvě oficiální hranice chudoby: sociální minimum

(56 % průměrného příjmu) a životní minimum (42 % průměrného příjmu), což odráželo neochotu vlády přiznat existenci chudoby jako individuálního problému. Termín chudoba se používal čistě pro politické účely, nikoliv pro výzkum. Tento stav trval až do počátku 90. let, kdy ekonomické reformy vedly k rapidnímu nárůstu nezaměstnanosti. V roce 1991 se vláda řídila doporučením Evropské komise, která stanovila hranici chudoby jako 50 % mediánu příjmů.

V prvních letech po revoluci se začaly objevovat výzkumy zaměřené na problematiku chudoby. Studie Večerníka z roku 1991 ukázala, že pravděpodobnost ohrožení chudobou byla vyšší v domácnostech s nižším počtem dospělých osob a vyšším počtem dětí. Ženy a osoby s pouze základním vzděláním měly také zvýšenou pravděpodobnost stát se chudými. Československo vykazovalo nízkou míru chudoby, pouze 6 %, zatímco ve Španělsku to bylo 20,3 % a ve Francii 18 %.

Večerník a Mysíková (2020) konstatují, že mezi lety 1976 a 1988 se podíl domácností žijících pod hranicí chudoby v Československu snižoval. Opačný trend nastal po roce 1990, kdy se podíl domácností pod hranicí chudoby opět zvýšil. Situace v této době byla obecně horší na Slovensku, nejnižší podíl chudých byl v Praze a v Jihočeském kraji a naopak nejvyšší podíl byl v tehdejších krajích Východoslovenském. Zajímavým aspektem je srovnání situace v Česku a na Slovensku po rozdělení Československa v roce 1993. Ačkoliv obě země vycházely z jednotného socio-kulturního prostoru, rozdíly v subjektivním vnímání blahobytu se prohlubovaly. Z výsledků Eurobarometru vyplývá, že Slováci mají tendenci hodnotit svůj životní styl hůře než Češi, což může být důsledkem ekonomického poklesu, kterému Slovensko čelilo v 90. letech. Slovenské domácnosti uváděly průměrně vyšší hodnotu minimálního potřebného příjmu než české, což naznačuje, že se vnímají jako chudší i při stejných příjmech. V roce 1995 byla pravděpodobnost, že slovenský příjem bude pod minimálním potřebným, více než trojnásobná ve srovnání s Českem.

Večerník (1991) poznamenává, že po revoluci se celkově výrazně zvýšila pozornost věnovaná chudobě a jejímu výzkumu. Liberalizace cen, změny v pojišťovnictví a daňovém systému přispěly k nárůstu rozdílů mezi příjmy obyvatelstva. Česká vláda se pokusila problém chudoby řešit již na počátku 21. století, přičemž Ministerstvo práce a sociálních věcí a Český statistický úřad začaly poskytovat relevantní data. Nicméně, tato data nebyla vždy kompletní a dostatečná. Až po vstupu do EU v Česku začalo probíhat šetření EU-SILC a i díky tomu můžeme brát data o chudobě za spolehlivá.

Večerník a Mysíková (2020) zmiňují, že chudoba není pouze ekonomickým problémem. Zahrnuje i subjektivní pocity a sociální postavení jednotlivců. Po revoluci se v Česku zvýšila úroveň bohatství, ale i chudoby, což ukazuje na komplexitu této problematiky. V rámci výzkumů, jako jsou EEA (Economic Expectations and Attitudes) na počátku 90. let a SOCO (Social Consequences of Transition), se ukázalo, že míra

subjektivní vnímání chudoby se do roku 2010 mezi Čechy a Slováky sbližovalo. Od roku 2012 se však nůžky opět rozevírají v neprospěch Slováků.

3.2 Faktory a diferenciacie chudoby v Česku

Příjmová chudoba je ovlivněna řadou vzájemně provázaných faktorů. Mezi hlavní determinanty chudoby patří nezaměstnanost, zdravotní stav, vzdělání, rodinná situace, finanční gramotnost a sociální faktory. Každý z těchto aspektů přispívá k vyššímu riziku chudoby a ovlivňuje šance jednotlivců a domácností na zlepšení jejich životní úrovně.

Heczková (2012) rozdělila příčiny chudoby pro přehlednost do čtyř skupin: politické (např. ozbrojené konflikty), demografické (např. vysoká hustota zalidnění), environmentální (např. změna klimatu) a ekonomicko-sociální (nízká vzdělanost, nezaměstnanost, zadluženost státu apod.). Ale Mareš (1999) rozdělil příčiny jiným způsobem do tří skupin: chudoba způsobená ekonomickým a sociálním systémem společnosti, chudoba způsobená leností a nerozvážným utrácením jedince a je chudoba situační.

Jedním z nejvýznamnějších faktorů, které mají přímý vliv na riziko chudoby, je nezaměstnanost. Jak konstatuje Buchtová (2013) ve své práci, nezaměstnaní jednotlivci jsou vystaveni mnohem většímu riziku, že budou žít pod hranicí chudoby, zejména pokud mají nízkou kvalifikaci. Dlouhodobá nezaměstnanost nejenže vede ke ztrátě příjmů, ale také k poklesu kvalifikace a ztrátě motivace na pracovním trhu. V případě dlouhodobé nezaměstnanosti si lidé často uvědomují, že návrat na trh práce je stále obtížnější. To platí obzvláště pro jedince bez dostatečného vzdělání nebo bez odborné kvalifikace. Nezaměstnanost je rovněž spojena s nižšími šancemi na zajištění kvalitního zaměstnání v budoucnu, což zvyšuje riziko dlouhodobé chudoby a sociálního vyloučení. Poznatky se shodují i se zjištěními Krutilové a Hazuchové (2019).

Zdravotní problémy, ať už chronické nebo vážné, a ať už dané geneticky nebo vnějšími podmínkami, mají zásadní vliv na schopnost jednotlivců účastnit se pracovního procesu a tím i na jejich ekonomickou situaci. Svou pozornost a důraz na faktor zdraví klade Krutilová, Hazuchová (2019) i Buchtová (2013). Osoby se zdravotním postižením nebo vážným onemocněním mají omezené možnosti na trhu práce, což vede k výraznému zhoršení jejich životní úrovně. Zdravotní problémy nejenže zvyšují náklady na lékařskou péči, ale také ovlivňují schopnost vykonávat některé činnosti a zajišťovat si stabilní příjem. V případě, že se jedinec dostane do situace, kdy není schopen pracovat, je větší pravděpodobnost, že se ocitne v chudobě nebo materiální deprivaci. Pro osoby se zdravotním omezením je navíc obtížné sehnat vhodnou práci, která by odpovídala jejich schopnostem, což je činí zranitelnějšími vůči ekonomickému vyloučení.

Vzdělání hraje klíčovou roli v prevenci chudoby, zdůrazňuje mnoho autorů, Večerník (1991 i 2012 a 2014), Keller (2011), Buchtová (2013) i Bartošová s Forbelskou

(2013). Osoby s nižším vzděláním jsou častěji ohroženy nezaměstnaností a mají omezený přístup k dobře placeným pracovním příležitostem. V Česku je patrná jasná korelace mezi úrovní vzdělání a mírou chudoby. Lidé s nižším vzděláním, zejména ti, kteří mají pouze základní vzdělání nebo výuční list, jsou náchylnější k ekonomickému vyloučení a častěji se ocitají pod hranicí chudoby. Tento problém se také zhoršuje v případě, kdy se jedná o jednotlivce, kteří postrádají motivaci se dále vzdělávat nebo adaptovat se na změny na trhu práce.

Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje ekonomickou situaci domácností, je finanční gramotnost. Lidé, kteří nemají dostatečné znalosti o správě svých financí, čelí většímu riziku zadlužení. Ačkoliv úroveň finanční gramotnosti v Česku roste, v Praze nebo Středočeském kraji sledujeme, že si lidé půjčují stále více úvěrů na bydlení. Osoby, které nemají dostatečné povědomí o finančních produktech, často uzavírají nevýhodné smlouvy, jako jsou půjčky s vysokými úroky nebo neuvážené úvěry, které si později nejsou schopny splácet. Tato finanční nestabilita může vést k dalšímu zadlužování a opakovanému cyklu chudoby. Důsledky špatné finanční správy se mohou prohlubovat, pokud jedinci nemají prostředky na pokrytí základních životních nákladů nebo na zdravotní péči, což dále zhoršuje jejich ekonomickou situaci. Tento faktor připomíná například Gabal, Čada a Snopek (2008).

Rodinná situace je rovněž významným faktorem v ohrožení chudobou, shodují se a na datech ukazují Eurostat (2013), Mysíková (2021) a Krůtilová, Hazuchová (2019). Nejvíce ohrožení chudobou jsou osamělí rodiče, zejména samoživitelé, kteří mají často nižší příjmy a větší nároky na péči o děti. Tento problém se prohlubuje v případě, kdy je rodič nezaměstnaný nebo má nízký příjem. V domácnostech s dětmi je chudoba častější, protože děti vyžadují finanční prostředky na vzdělání, zdravotní péči a další potřeby. Další skupinou ohroženou chudobou jsou senioři, kteří mají často pouze důchod, který je často těsně nad hranicí chudoby, a nemají jiný stabilní příjem. Zároveň je u nich častější výskyt zdravotních problémů, což dále zhoršuje jejich finanční situaci.

Pokud bychom porovnávali město a vesnici, Krůtilová s Hazuchovou (2019) tvrdí, že obecně se s chudobou potýkají spíše lidé, žijící na vesnicích a s materiální deprivací naopak lidé žijící ve městech.

Dále Krůtilová a Hazuchová (2019) v analýzách zjistily, že větší riziko dostat se pod hranici chudoby mají ženy. Buchtová (2013) i Mareš (1999) zase připomínají negativní vliv alkoholismu a jiných závislostí, ať už na lécích, drogách nebo automatech. Krůtilová a Hazuchová (2019) připomínají, že chudoba je problém, který nelze jednoduše redukovat na jednu příčinu. Vzniká v důsledku souhry několika faktorů. Všechny tyto faktory se vzájemně ovlivňují a vytvářejí cyklus, který ztěžuje možnost vystoupit z chudoby. Je důležité zaměřit se na politiky, které podporují zaměstnanost, vzdělání a zdraví, a tím umožní zlepšit životní podmínky a zmírnit riziko chudoby pro širokou veřejnost.

V evropském kontextu jsou ženy obecně více ohroženy chudobou než muži, a Česko není výjimkou. Nejkritičtější situace panuje u žen v důchodovém věku, což je také důsledkem rozdílů v odměňování mužů a žen během jejich pracovního života. Tyto rozdíly jsou způsobeny mateřskou dovolenou, kde ženy často ztrácejí své pozice na trhu práce a mohou se potýkat s finančními problémy, nerovnoměrným zastoupením v různých odvětvích ekonomiky a diskriminací na trhu práce. Pohlaví jako silně ovlivňující faktor zmiňuje nemálo autorů, například Bartošová a Forbelská (2013), Sirovátka, Hora a Kofroň (2008) i samotný Eurostat (2021).

Další riziko uvádí Buchtová (2002) a tím je, že ženy častěji zůstanou jako samotné vdovy, jelikož se dožívají vyššího věku. Celá domácnost tak připadá na ně, což může být finančně pro ženy pouze s důchodem velice obtížné a riskantní.

Večerník a Mysíková (2015) upozorňují, že z věkového hlediska se příjmová chudoba nejvíce dotýká dětí (0-17 let) a seniorů (65 a více let). Ukazatele chudoby ve vyšším věku často slouží jako podklad pro tvorbu sociálních politik. Je však nutné brát v úvahu, že deklarované příjmy jsou ve středním věku často podhodnocovány, což ovlivňuje celkové statistiky. Materiální deprivace a subjektivní pocity finančních obtíží nevykazují tak výrazné výkyvy v závislosti na věku.

Nižší dosažené vzdělání v souladu s tvrzením Kellera (2011) zvyšuje riziko chudoby, protože lidé s nižším vzděláním obvykle dosahují nižších příjmů. U lidí s nejvyšším dosaženým vzděláním lze vysledovat trend vyššího finančního ohodnocení za jejich práci. Vzdělání se ukazuje jako účinný nástroj prevence sociálního vyloučení. Stejně výsledky poskytují i analýzy Eurostatu (2021) a Bartošové a Forbelské (2013).

Keller (2011) také naznačuje, že rozvedené osoby mají také větší pravděpodobnost, že se ocitnou pod hranicí chudoby, protože snížení příjmů nemusí být kompenzováno snížením výdajů. Rozvodovost a nezaměstnanost jsou navíc úzce propojeny.

Data z roku 2014 a autoři Večerník a Mysíková (2015) poukazují na to, že osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ) jsou vystaveny vyššímu riziku příjmové chudoby než zaměstnanci. Na druhou stranu, u zaměstnanců se častěji objevuje materiální deprivace. Subjektivní ukazatel "velké obtíže vyjít s příjmem" vykazuje podobné rozdíly, kdy více zaměstnanců, než OSVČ vnímá svou finanční situaci jako velmi tíživou.

Jak vyplývá z dat Eurostatu (2021), chudoba také více ohrožuje seniory, osoby s chronickými nemocemi, lidi žijící v domácnostech s jedním rodičem a imigranty. Mezi další významné faktory patří typ bydlení, počet dětí, typ domácnosti. O data EU-SILC se opírá i Bartošová a Forbelská (2013) a tvrdí, že nejvíce jsou chudobou ohroženi senioři a samoživitelé.

Regionální nerovnoměrnosti v rozložení chudoby v Česku jsou patrné již od 90. let 20. století a souvisejí s ekonomickou vyspělostí jednotlivých regionů. Mareš a Rabušič (1994) identifikovali klíčové faktory ovlivňující míru chudoby v regionech, mezi něž patří demografická struktura, infrastruktura, struktura a zaměření ekonomiky,

vzdělanostní úroveň a sociální status obyvatelstva. Horáková (2004) rozlišuje tři kategorie krajů: kraje s dynamickým trhem práce (Praha, Středočeský, Plzeňský, Liberecký, Jihočeský, Vysočina), kraje se stabilním trhem práce, avšak s potenciálním rizikem nárůstu nezaměstnanosti (Jihomoravský, Pardubický, Olomoucký, Zlínský) a kraje s cyklickou nebo strukturální chudobou (Ústecký, Moravskoslezský). Na tom, že problémem posledně jmenovaných krajů je jejich historická závislost na průmyslových odvětvích, jako je hutnictví a těžba, které v posledních desetiletích procházejí útlumem, se shodují Žilová (2010) a Sirovátka *akol.* (2008). Ve shodě s jejich tvzeními a zjištěními patří mezi nejvíce zasažené okresy Most, Teplice, Bruntál, Karviná a Ostrava.

Podle Bartošové a Forbelské (2010) snižuje bydliště v Plzeňském kraji a Praze riziko příjmové chudoby, zatímco bydliště v Olomouckém a Moravskoslezském kraji ho naopak zvyšuje.

Specifickým problémem jsou sociálně vyloučené lokality, které se koncentrují především v Ústeckém a Moravskoslezském kraji. V těchto lokalitách žijí lidé ohrožení chudobou a materiální deprivací, často se jedná o romské komunity. Mezi známé lokality patří například Chánov u Mostu a Janov v Litvínově. V těchto oblastech je vysoká nezaměstnanost, nízká úroveň vzdělání a nevyhovující podmínky bydlení. Shodují se jak Mareš (2006), tak Sirovátka *akol.* (2008).

Jak dokládají Večerník a Mysíková (2015 i 2020), ohrožení příjmovou chudobou je nejvyšší v Ústeckém, Olomouckém a Moravskoslezském kraji a nejnižší v Praze, Středočeském a Plzeňském kraji. Musíme také uvažovat odlišné životní náklady. Odlišné životní náklady lze sledovat například na úrovni krajů. Největší obtíže s příjmy mají lidé v Karlovarském, Ústeckém, Pardubickém a Moravskoslezském kraji a v Praze, nejmenší v Plzeňském, Středočeském a Jihomoravském kraji. Z analýz Zdeňka a Lososové (2019) vyplývá, že podíl domácností, které se vyskytují nad objektivní hranici chudoby, ale subjektivně se cítí jako chudé byl roce 2014 nejnižší na Vysočině a nejvyšší v Praze. V hlavním městě Praze jsou totiž dlouhodobě požadované výdaje domácnosti nejvíce vzdálené skutečným příjmům.

4 Cíle a výzkumné otázky

Po teoretickém ukotvení výzkumu je s využitím odborné literatury možné cíle práce formulované v úvodu dále rozšířit a zároveň definovat výzkumné otázky, na které budou hledány odpovědi v praktické části práce.

Pro účely bakalářské práce byly vymezeny tři cíle a z nich vycházející výzkumné otázky. Prvním cílem je zhodnotit úroveň ekonomické chudoby z hlediska regionální diferenciace. Zkoumanou územní jednotkou je 14 krajů Česka, nižší regionální pohled bohužel data EU-SILC neumožňují. Výzkumnými otázkami k prvnímu cíli jsou: *„Zda-li a jak se mezi sebou odlišují kraje z hlediska chudoby? Jsou úroveň regionální diferenciace a prostorový vzorec shodné pro různá pojetí ekonomické chudoby?“*. Zajímá nás tedy, zda bude stejný prostorový vzorec, pokud budeme zkoumat příjmovou chudobu z objektivního hlediska, subjektivního hlediska a také materiální deprivaci.

Druhým cílem je identifikovat domácnosti, které jsou nejvíce ohrožené ekonomickou chudobou a odhalit jejich charakteristiky a společné znaky. Výzkumná otázka zní: *„Které typy domácností jsou nejvíce ohroženy chudobou (jak z objektivního hlediska, subjektivního hlediska, pohledu ne/možnosti zaplatit neočekávaný výdaj a pohledu materiální deprivace)?“*

Třetím a posledním cílem je odhalit a posoudit faktory ovlivňující chudobu. Snahou je zjistit, které faktory nejvíce ovlivňují objektivní rovinu chudoby, subjektivní rovinu chudoby a materiální deprivaci. Pro analýzu byly zvoleny takové faktory, které byly poskytnuty výsledky šetření EU-SILC. Výzkumná otázka zní: *„Které faktory nejvíce ovlivňují chudoby v jednotlivých typech domácností? Budou faktory mít na domácnosti stejný vliv jak z pohledu objektivního, tak subjektivního, pohledu zaplacení neočekávaných výdajů a pohledu materiální deprivace?“*

5 Metodika výzkumu

Jelikož byla pro praktickou část bakalářské práce zvolena analýza velkého objemu dat, byla použita **kvantitativní** metoda výzkumu. Cílem bylo získat takové výsledky, které půjdou zobecnit na celou populaci, neplatí jen na zkoumanou skupinu. Kvantitativní metody jsou charakteristické tím, že zkoumají jevy pomocí vybraných standardizovaných způsobů měření.

Součástí kvantitativního měření je i právě popisná analýza, která v práci byla využita a sama o sobě může mít velmi vysokou vypovídací hodnotu. Podstatnou součástí tohoto výzkumu byla operacionalizace, které se věnuje celá kapitola této práce a která spočívá v převedení reality do čísel, do měřitelných jednotek.

V analýzách byla použita data z **dotazníku** EU-SILC, kterému již byla věnována podkapitola v teoretické části. Dotazník je považován za nástroj či prostředek a dotazníkové šetření, tedy za metodu výzkumu. S daty, které je možné pomocí dotazníku získat, lze provést celou řadu analýz. V analýzách se vychází z proměnných, získaných operacionalizací.

Ačkoliv jsou použita data EU-SILC 2022 **reprezentativní** na úrovni Česka, byla ověřována také jejich reprezentativita na úrovni krajů Česka. Byla otestována porovnáváním vzorku respondentů v šetření EU-SILC a výsledky SLDB 2021. Výsledky porovnávání reprezentativity je možné nalézt v příloze bakalářské práce. Byl porovnáván vzorek před vážením a po vážení. Pro účely testování byly vytvořeny **věkové kategorie**: 0-14 let (ekonomicky neaktivní), 15-24 let (student, pracující), 25-49 let (výchova dětí), 50-64 let (odrostlé děti), 65-79 let (postproduktivní věk), 80 a více let (důchod). Kategorie byly utvořené na základě odlišných ekonomických cílů jednotlivých skupin, které jsou vždy uvedeny v závorkách. Z výsledků SLDB byla pro účely práce využita tabulka Stát, Region soudržnosti, Kraj: Obyvatelstvo podle národnosti, věku a pohlaví. Dále byly pro účely testování reprezentativity vytvořeny čtyři skupiny pro **nejvyšší dosažené vzdělání**. První kategorii byla nazvána ZŠ, spadají sem vybrané kategorie z EU-SILC (bez vzdělání, předškolní děti, neukončený první stupeň základní školy, první stupeň základní školy (dokončeno prvních pět tříd ZŠ), základní vzdělání – druhý stupeň ZŠ, odpovídající ročníky víceletých gymnázií) a ze SLDB (základní vzdělání, bez vzdělání, neúplné základní vzdělání). Druhá kategorie byla nazvána SŠ-, byly do ní zařazeny ní z EU-SILC: vyučen(a), nižší střední bez maturity – odborná učiliště poskytující výuční list... a ze SLDB: nižší střední a střední vzdělání. Třetí kategorii byla nazvána SŠ+ a byly sem zařazeny kategorie z EU-SILC: úplné střední odborné vzdělání, úplné střední všeobecné vzdělání, nástavbové vzdělání, pomaturitní studium a ze SLDB: konzervatoře ukončené absolutoriem, úplné střední s maturitou (gymnázia, střední všeobecně vzdělávací školy, ...). Poslední kategorie byla nazvána VŠ a obsahuje

kategorie z EU-SILC: vysokoškolské bakalářské (Bc.), vysokoškolské magisterské či inženýrské (Mgr., Ing., RNDr., MUDr., JUDr.), doktorské (Ph.D.), vědecká příprava (CSc., DrSc.), vyšší odborné (titul DiS.) a ze SLDB: vysokoškolské bakalářské vzdělání, vysokoškolské doktorské vzdělání, vysokoškolské magisterské vzdělání, vyšší odborné vzdělání, vyšší odborné vzdělání v konzervatoři. Toto rozdělení do kategorií se opírá o Metodické poznámky ČSÚ (dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/metodicke-vysvetlivky-vysledky-scitani-2021>) a o klasifikaci Národního ústavu pro vzdělání (dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/vystupy/nova-klasifikace-vzdelani-v-europassu.html>). Dále nutno zmínit, že byly vyříděny odpovědi jen za obyvatelstvo starší 15ti let a vyřazeny odpovědi „nezjištěno“. Z výsledků SLDB zde byla využita tabulka Stát, Region soudržnosti, Kraj: Obyvatelstvo podle vzdělání, věku a pohlaví (data a schéma). S faktorem vzdělání se ale v analýzách je také možné setkat na úrovni domácností. Zde se opět vychází z metodiky Eurostatu a byly rozlišeny dle vzdělání jejich členů jako: základní vzdělání (platí pro všechny členy), alespoň jeden se středoškolským vzděláním (stačí jen jeden člen s takovým vzděláním, nehledě na jeho věk) a alespoň jeden s vysokoškolským vzděláním (opět stačí pouze jeden člen s takovým vzděláním, nehledě na jeho věk). Také bylo porovnáváno zastoupení dle **pohlaví**, kde byla ze SLDB využita tabulka Stát, Region soudržnosti, Kraj: Obyvatelstvo podle národnosti, věku a pohlaví.

Pro zodpovězení první výzkumné otázky také bylo nutné **územně** si vymezit zkoumané regiony. Jelikož jsou k dispozici data na úrovni krajů, nikoliv podrobnější územní členění, analýzy jsou právě s tímto územním vymezením.

Po otestování reprezentativity bylo přistoupeno k operacionalizaci chudoby, viz kapitola 2.2. Byly vymezeny tři způsoby, jak bude na chudobu pohlížet, všechny tři přitom vychází z dichotomického pojetí chudoby. Prvním způsobem je pohled **objektivní chudoby**, tedy jestli domácnost spadá pod hranici chudoby 60 %. Míra ohrožení chudoby zde vychází z metodiky Eurostatu a hranice 60 % byla vypočítána pomocí podílu disponibilního příjmu a spotřebních jednotek domácnosti. Podrobný postup výpočtu hranice je popsán v kapitole 2.3. Byla vypočítána hranice pro domácnosti, ale i pro jednotlivce. Pro výpočet hranice chudoby pro jednotlivce byla každému členu domácnosti přiřazena stejná hodnota příjmu. První dichotomickou proměnnou lze tedy interpretovat tak, že objektivně chudý je ten, kdo spadá pod hranici příjmové chudoby. Podrobněji lze také ukazatel objektivní chudoby zkoumat, pokud disponibilní příjmy rozlišíme dle decilů. Takový pohled je vidět v tabulce v kapitole 7. Objektivní ukazatel chudoby lze také znázornit nejen dichotomicky, tj. pod a nad hranicí chudoby, ale také pomocí více kategorií. Domácnosti byly rozděleny do čtyř kategorií pomocí toho, v jakém decilu se nachází. První decil domácností byl dále označen jako „velmi vysoké ohrožení chudobou“, druhý až třetí decil jako „vysoké ohrožení chudobou“, čtvrtý až pátý decil

jako „střední ohrožení chudobou“ a šestý až poslední (desátý) decil až jako „nízké ohrožení chudobou“.

Druhým pohled, na který se práce zaměřuje je pohled **subjektivní chudoby**, založené na sebehodnocení jedinců a domácností v dotazníku EU-SILC. Bylo využito proměnné, jak vychází domácnost s příjmy a hodnoty proměnné byly rozděleny do dvou kategorií, také dichotomie. Kategorie „s velkými obtížemi“, „s obtížemi“, „s menšími obtížemi“ byly spojeny do jedné, „s obtížemi“. Kategorie „docela snadno“, „snadno“ a „velmi snadno“ byly pro účely práce spojeny jako „snadno“. Takto vznikla druhá dichotomická proměnná, pro účely bakalářské práce s názvem subjektivní chudoba, a kategoriemi „s obtížemi“ a „snadno“.

Třetí pohled se zabývá **materiální deprivací**. V souladu s metodikou Eurostatu byla stanovena hranice na čtyři a více označených položek z devítipoložkového seznamu. Při označení čtyř nebo méně položek je domácnost označena za materiálně deprivovanou. Seznam vypadá následovně: má problém s placením (nájemného, pravidelných plateb, hypotéky nebo ostat. půjček), nemůže si dovolit zaplatit dovolenou, nemůže si dovolit jíst maso obden, nemůže si dovolit dostatečně vytápět byt, nemůže si dovolit zaplatit neočekávaný výdaj (pro rok 2022 12 000 Kč), nemůže si dovolit pračku, barevný televizor, telefon a auto. Vznikla tedy třetí dichotomická proměnná, vymezená hranicí čtyři a více položek a domácnosti byly označeny jako materiálně deprivované „ano“, „ne“. Blíže pak bylo zaměřeno na proměnnou a na jednu položku ze seznamu, zda-li si domácnost může nebo nemůže dovolit zaplatit neočekávaný výdaj. Neočekávaný výdaj totiž mezi ostatními položkami ze seznamu vyčníval, vysoký podíl domácností si ho totiž nemůže dovolit. Proto v několika tabulkách lze vidět i ukazatel neočekávaný výdaj jako čtvrtou dichotomickou proměnnou, opět s označeními „ano“ a „ne“ může si dovolit.

V sedmé kapitole byly porovnávány **typy domácností** z různých, výše zmíněných, pohledů operacionalizované chudoby. Bylo utvořeno devět různých následujících typů, aby měly analýzy, co největší vypovídací hodnotu. Například bylo vhodné rozdělit domácnosti jednotlivců nad 65 let dle pohlaví a opravdu se ukázalo, že hodnoty vychází odlišně a rozdělení tedy bylo vhodné. Dále byly také domácnosti dvojic bez dětí rozděleny dle věku na oba mladší 65 let a alespoň jeden starší 65 let a i zde se ukázaly jasné rozdíly. Zde je přehled rozdělení domácností: 1 – jednotlivec, pod 65 let, 2 – jednotlivec 65+ let, žen; 3 – jednotlivec 65+, muž; 4 –samoživitel(ka) s dětmi; 5 – dvojice bez dětí, oba pod 65 let; 6 – dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let; 7 – úplná rodina s 1 dítětem; 8 – úplná rodina s 2 a více dětmi; 9 – ostatní.

V kapitole 8 byly domácnosti dle jejich typů dále porovnávány dle různých **faktorů**. Konkrétně dle nejvyššího dosaženého vzdělání (alespoň jednoho člena domácnosti), dle ekonomické aktivity členů domácnosti (zaměstnan, částečně zaměstnan, nezaměstnan, důchodecká domácnost), dle typu (hl. m. Praha, krajské město, městské obce, venkovské obce), velikosti (do 199 obyvatel; 1000–1999

obyvatel; 10 000 – 49 999 obyvatel; 100 tis. a více obyvatel) a urbanizace (hustě, středně nebo řídko obydlená) obce, ve které žijí.

V kapitole 8 jsme byly vztahy mezi proměnnými testovány, konkrétně pomocí chí-kvadrát testu nezávislosti. Chí-kvadrát test porovnává pozorované četnosti v kontingenční tabulce s četnostmi očekávanými. Nulová hypotéza předpokládá nezávislost mezi proměnnými. Předpokladem jsou kategoriální proměnné a dostatečný počet pozorování, což je data použité v této bakalářské práci splňují. Vzhledem k tomu, že analýzy byly provedeny na datech z výběrového šetření, již vážených, všechny vztahy vyšly jako statisticky významné. Nulová hypotéza byla ve všech případech zamítnuta a byla potvrzena závislost. Zajímavější pro hodnocení vztahů je použití hodnot věcné významnosti. Věcná významnost byla interpretována pomocí koeficientu kontingence. Koeficient kontingence nabývá hodnot od nuly do jedné, kdy hodnota menší 0,1 je interpretována jako triviální závislost, hodnota větší nebo rovna 0,1, ale menší 0,3 jako slabá závislost, hodnota větší nebo rovna 0,3 a menší 0,5 jako střední závislost, větší 0,5 jako silná závislost a větší 0,7 jako velmi silná závislost.

6 Regionální diferenciacie chudoby

Po vymezení cílů a určení výzkumných otázek nyní můžeme přistoupit k vlastní analýze a interpretaci získaných výsledků a dat. Tato kapitola se věnuje první výzkumné otázce: *„Zda-li a jak se mezi sebou odlišují kraje z hlediska chudoby? Je regionální diferenciacie a prostorové vzorce shodné pro různá pojetí ekonomické chudoby?“*

V tabulce 1 vidíme hranici příjmu, pod kterou už by se jednotlivec nacházel v chudobě v objektivní rovině. Celkově je v Česku 15 571 Kč měsíčně, podstatně nejvyšší je v Praze, konkrétně 19 523 Kč, jelikož náklady na bydlení a celkově na žití jsou oproti ostatním krajům o mnoho vyšší. Pokud by tedy jedinec pobíral měsíčně pod tuto částku, označíme ho za chudého. Nejnížší je příjmová hranice v Jihočeském kraji, ale velmi blízko a téměř podobná hranice je také v kraji Karlovarském, Ústeckém, Olomouckém a Moravskoslezském. Ve všech zmíněných krajích je totiž nižší než 15 000 Kč měsíčně. Tyto hodnoty byly vypočítány v souladu s metodikou ČSÚ, kdy byl sečten celkový příjem domácnosti, vydělila spotřebními jednotkami a tato hodnota byla přidělena každému členu domácnosti rovným dílem. Všechny osoby v domácnosti mají tedy pro tyto účely, pro sestrojení hranice 60 % mediánu příjmů, shodný příjem. Také v této tabulce vidíme procento osob, které se v daném kraji pod stanovenou hranicí nachází. Pokud uvažujeme celé Česko, celkově se pod hranicí příjmové chudoby nacházelo dle dat EU-SILC 2022 10,2 % osob. I přes nejvyšší hodnotu potřebného příjmu v Korunách se v Praze pod hranicí chudoby nachází ze všech krajů nejmenší procento, konkrétně jen 6,5 % osob. Naopak v krajích, kde byla hranice dle příjmů nejnížší, se pod ní nachází nejvyšší procento osob. Konkrétně je nejvyšší podíl osob pod hranicí chudoby v kraji Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském (všude málo nad 14 %).

Tab. 1 – Hranice příjmové chudoby a podíl osob pod hranicí příjmové chudoby v krajích Česka podle pohlaví v roce 2022

Kraj	Hranice příjmové chudoby (v Kč)	Podíl osob pod hranicí chudoby (v %)		
		Celkem	Muži	Ženy
Hl. město Praha	19 523	6,5	5,5	7,5
Středočeský kraj	16 695	8,0	6,9	9,1
Jihočeský kraj	14 384	9,1	7,0	11,1
Plzeňský kraj	15 268	8,3	7,0	9,5
Karlovarský kraj	14 613	14,9	12,8	17,1
Ústecký kraj	14 861	14,8	12,4	17,2
Liberecký kraj	15 250	8,5	6,6	10,4
Královehradecký kraj	15 860	12,1	9,7	14,5
Pardubický kraj	15 266	8,9	6,3	11,5
Kraj Vysočina	15 382	12,4	9,7	15,0
Jihomoravský kraj	15 451	9,3	6,7	11,8
Olomoucký kraj	14 714	11,9	8,3	15,4
Zlínský kraj	15 117	8,4	6,9	9,9
Moravskoslezský kraj	14 777	14,2	11,2	17,0
Česko	15 571	10,2	8,1	12,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Pokud bychom dále osoby pod hranicí chudoby dělily dle pohlaví, v každém kraji je podíl žen pod hranicí chudoby vyšší než podíl mužů pod touto hranicí. Na úrovni Česka je pod hranicí chudoby 8,1 % mužů a 12,2 % žen. Rozdíl není tak velký v hlavním městě Praze, kde je pro obě pohlaví, podíl žen i mužů odděleně pod hranicí chudoby nejnižší ze všech krajů. Největší rozdíl pak mezi pohlavími sledujeme v kraji Olomouckém, přes 7 %. Podíl žen, které se nachází pod hranicí chudoby je opět nejvyšší v krajích Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském (všude přes 17 %). Stejný prostorový vzorec platí i pro muže. Horší postavení žen, co se podílu pod hranicí chudoby týče, které mi z analýz vyplývá, je v souladu s tvrzeními autorů, které zmiňuji v teoretické části, např. Sirovátka, Hora a Kafroň (2008), Krutilová a Hazuchová (2019), Bartošová a Forbelská (2013) a neposlední řadě Mysíková a Večerník (2015).

V tabulce 2 lze opět vidět podíl osob pod hranicí chudoby v jednotlivých krajích tentokrát dle vzdělání. Není překvapením, tedy je to opět ve shodě se zjištěními a tvrzeními autorů, které zmiňuji v teoretické části, viz Večerník (1991 i 2012 a 2014), Keller (2011), Buchtová (2013), že čím vyšší nejvyšší dosažené vzdělání, tím nižší podíl osob pod hranicí chudoby a naopak. Platí to na úrovni celého Česka i na úrovni každého jednoho kraje. Zajímavou výjimkou je kraj Liberecký, kde je se středoškolským vzděláním s maturitou nižší podíl osob pod hranicí chudoby než podíl osob s vysokoškolským vzděláním. V tabulce vidíme velké kontrasty, nejvyšší podíl osob pod hranicí chudoby je v Ústeckém kraji, a to u osob jen se základním vzděláním (konkrétně 29,7 %). Na druhé straně, v kraji Středočeském a Jihočeském je s vysokoškolským vzděláním pod hranicí chudoby jen 1,7 % osob. Výsledky analýzy dokazují, že vzdělání určitě je ovlivňujícím faktorem chudoby.

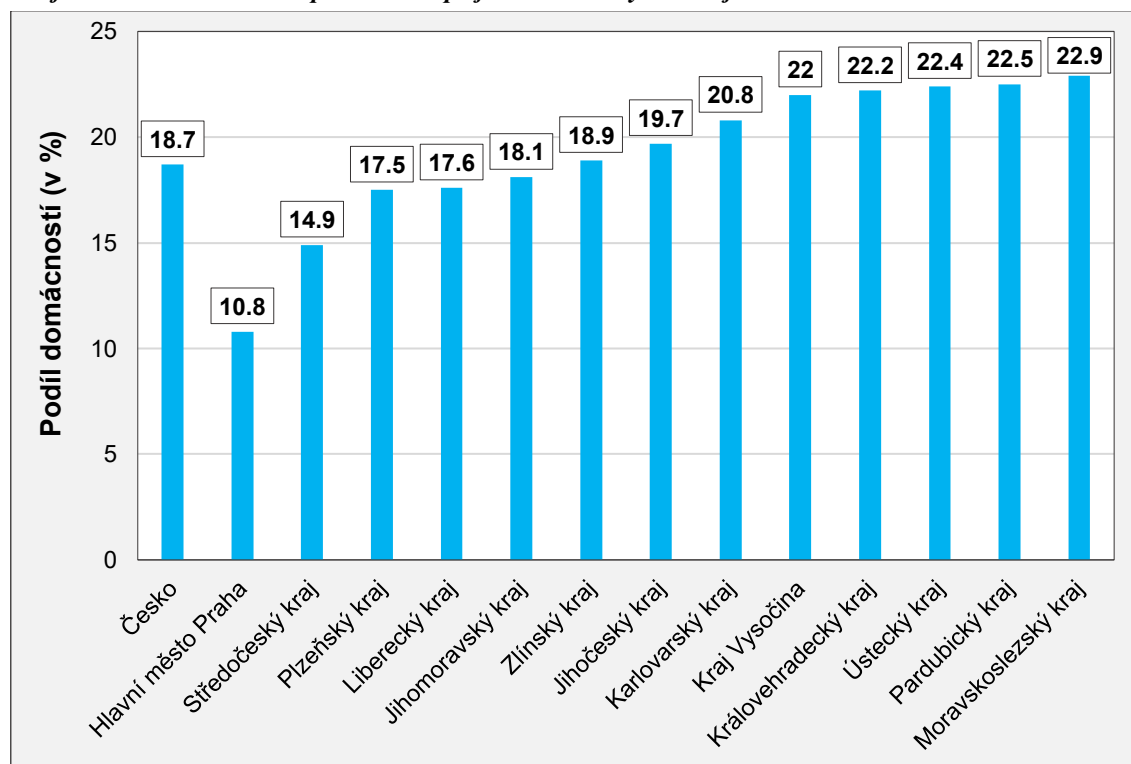
Tab. 2 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby v krajích Česka dle dokončeného vzdělání

Kraj	ZŠ	SŠ-	SŠ+	VŠ
Hl. město Praha	14,2	11,8	6,5	4,0
Středočeský kraj	16,6	9,1	5,0	1,7
Jihočeský kraj	23,4	8,9	6,7	1,7
Plzeňský kraj	13,9	11,3	6,3	2,9
Karlovarský kraj	31,5	13,5	10,8	3,1
Ústecký kraj	29,7	15,2	8,4	2,7
Liberecký kraj	13,1	10,8	3,2	4,7
Královehradecký kraj	20,8	13,1	8,7	5,0
Pardubický kraj	14,0	12,2	6,6	4,0
Kraj Vysočina	27,7	13,4	6,4	6,3
Jihomoravský kraj	22,9	10,4	8,3	3,0
Olomoucký kraj	23,8	11,6	10,9	3,0
Zlínský kraj	15,1	9,0	7,8	3,8
Moravskoslezský kraj	26,4	16,5	9,4	3,3
Česko	21,2	11,9	7,4	3,4

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Graf 1 nastiňuje podíl domácností pod hranicí chudoby v jednotlivých krajích. Hranice byla stanovena tak, že byl sečten celkový příjem jedné domácnosti, domácnosti byly dle příjmů seřazeny a následně se určil příjmový medián a z něj 60 %. Pod touto vypočtenou hranicí se v Česku dle dat EU-SILC 2022 ocitlo 18,7 % domácností. Při pohledu na jednotlivé kraje, nejvyšší podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby byl v kraji Olomouckém, dále pak kraji Moravskoslezském, Pardubickém a Ústeckém. Naopak nejnižší podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby byl v hlavním městě Praze a v kraji Středočeském. Prostorový vzorec je tedy shodný s podílem osob pod hranicí chudoby. Nejlépe s příjmy jsou na tom osoby, potažmo i domácnosti v hlavním městě Praze a kraji Středočeském, nejhůře v kraji Moravskoslezském a Ústeckém. Jak bude ovšem dokázáno v tabulkách níže a jak zmiňují i autoři, o jejichž tvrzení se opírám v teoretické části práce, peněžní příjem domácnosti zdaleka neurčuje subjektivní pocit chudoby ani materiální deprivaci. Jednoduše řečeno, i když je sice v Praze podíl osob a domácností pod hranicí chudoby nejnižší, nevypovídá nám to nic o tom, s jakými obtížemi zde domácnosti s příjmy vychází, co si mohou či nemohou dovolit a jak jsou pro ně jejich příjmy (i když nad vypočtenou hranicí chudoby) dostačující.

Graf 1 – Podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby dle kraje

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 3 představuje stupně materiální deprivace v krajích Česka. Ukazatel materiální deprivace měří životní úroveň domácností na základě přístupu k základním potřebám a položkám ze seznamu materiální deprivace dle metodiky Eurostatu. V prvním sloupci tabulky je podíl domácností, které neoznačili ani jednu položku ze seznamu, jako takovou, kterou si nemohou dovolit, tedy je stupeň materiální deprivace roven nule. Tento podíl je nejvyšší v hlavním městě Praze a v kraji Vysočina. Naopak nejnížší podíl domácností bez materiální deprivace je v kraji Olomouckém a Ústeckém, což naznačuje vyšší míru materiální nejistoty v těchto krajích. Druhý sloupec uvádí podíl domácností, pro které je problematická jedna či více položek ze seznamu. Jedná se o doplněk prvního sloupce, dohromady dávají 100 %. Nejdůležitější je třetí sloupec, který ukazuje podíl materiálně deprivovaných domácností, tedy domácností, které si nemohou dovolit 4 a více položek ze seznamu. Tato hranice je opět v souladu s metodikou ČSÚ a Eurostatu. Tento podíl je obecně velmi nízký, na úrovni Česka pouze 2,4 %, přičemž nejvyšší hodnota je jednoznačně v kraji Ústeckém (5 %), dále pak v kraji Libereckém. Naopak v jiných krajích se tento podíl blíží nule, například v kraji Plzeňském, a i v kraji Pardubickém a na Vysočině jsou menší než 1 %. Obecně tedy v Česku zažívá většina domácností minimální materiální deprivaci, ale v některých krajích existuje i podíl domácností, které čelí formám materiální deprivace a je třeba je nepřehlížet (zejména tedy kraj Ústecký). Téměř třetina domácností v Česku i v každém kraji jednotlivě si nemůže dovolit jednu nebo více položek ze seznamu. Podíl materiálně deprivovaných domácností se dle krajů velmi liší, materiální deprivace není v rámci Česka rovnoměrně rozložena

a prostorový vzorec není úplně totožný s prostorovým vzorcem domácností pod objektivně vypočtenou hranicí příjmové chudoby. Stupeň materiální deprivace nám totiž může odrážet například životní úroveň, dostupnost pracovních příležitostí, nezaměstnanost nebo dostupnost sociální pomoci (sociální vyloučení) v krajích.

Tab. 3 – Podíl domácností dle stupně materiální deprivace v krajích ČR za rok 2022

Kraj	Stupeň MD = 0 (v %)	Stupeň MD = 1 a více (v %)	Stupeň MD = 4 a více (v %)
Hl. město Praha	74,4	25,6	2,8
Středočeský kraj	71,2	28,8	2,0
Jihočeský kraj	67,7	32,3	3,0
Plzeňský kraj	78,2	21,8	0,7
Karlovarský kraj	66,9	33,1	1,6
Ústecký kraj	65,0	35,0	5,1
Liberecký kraj	66,1	33,9	4,2
Královehradecký kraj	73,4	26,6	1,5
Pardubický kraj	69,3	30,7	0,8
Kraj Vysočina	74,7	25,3	0,9
Jihomoravský kraj	71,5	28,5	2,8
Olomoucký kraj	64,2	35,8	3,1
Zlínský kraj	74,1	25,9	0,7
Moravskoslezský kraj	68,4	31,6	2,1
Česko	70,7	29,3	2,4

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 4 zachycuje subjektivní vnímání chudoby domácnostmi v jednotlivých krajích Česka. Respondenti byli rozděleni do čtyř kategorií podle toho, jak hodnotí svou ekonomickou situaci: „s většími obtížemi“ hodnotí domácnosti, které mají výrazné finanční problémy, „s obtížemi“ vidíme domácnosti, které se s finančními problémy také setkávají, ale v menší míře. Domácnosti, které uvedly „s menšími obtížemi“ vnímají určité finanční omezení, ale nejsou v kritické situaci a domácnosti, které hodnotí vycházejí s příjmy „snadno“ nemají problémy s pokrytím svých potřeb a necítí finanční omezení. Tyto odpovědi vycházely z proměnné VYCHAZELA z dat EU-SILC.

Na celostátní úrovni vycházelo 59,8 % domácností s příjmy „snadno“, 27 % domácností „s menšími obtížemi“, 9,8 % vycházelo s příjmy „s obtížemi“ a 3,4 % domácností uvedlo, že s příjmy vychází „s většími obtížemi“. Nejvyšší podíl domácností, které vycházely s příjmy „snadno“ je v kraji Jihomoravském (přes 70 %) a Moravskoslezském. U kraje Moravskoslezského to může být do jisté míry překvapivé, jelikož v tomto kraji je téměř nejvyšší podíl domácností pod hranicí chudoby. Naznačuje to tedy, že v tomto kraji jsou životní náklady v porovnávání s ostatními kraji znatelně nižší. Pokud se zaměříme na první sloupec, tedy podíl domácností, který vychází s příjmy „s většími problémy“, vysoký podíl takových domácností je v Pardubickém kraji a v Ústeckém kraji. Je zde tedy nejvyšší podíl domácností, které cítí, že je jejich měsíční příjem nedostatečný a subjektivně se tedy cítí jako chudé. Tomu naznačují i data ve druhém sloupci, kdy „s obtížemi“ opět vychází s příjmy nejvíce domácností v těchto

dvou krajích. Na druhé straně škály je kraj Plzeňský a kraj Jihomoravský, kde má méně domácností tak velké problémy vyjít s příjmy.

Ústecký kraj má tedy nejvyšší podíl domácností, které se subjektivně cítí chudé, ale také nejvyšší podíl materiálně deprivovaných domácností a také pod objektivní hranici příjmové chudoby se nachází nadprůměrný podíl domácností. Tento kraj tedy lze označit za jeden z nejproblematictějších a ekonomicky postižených v rámci celého Česka. Nejlepší subjektivní vnímání chudoby je v krajích Jihomoravském a Moravskoslezském. Přitom v kraji Moravskoslezském je tomu tak navzdory vysokému podílu domácností pod objektivní hranici chudoby. Vypovídá to o tom, že subjektivní pocity ekonomické jistoty nemusí nutně odpovídat objektivním ekonomickým ukazatelům.

Tab. 4 – Subjektivní pojetí chudoby domácností v krajích Česka

Kraj	„S většími obtížemi“	„S obtížemi“	„S menšími obtížemi“	„Snadno“
Hl. město Praha	3,1	10,9	23,2	62,8
Středočeský kraj	2,6	11,2	32,7	53,5
Jihočeský kraj	4,3	10,9	30,2	54,6
Plzeňský kraj	1,1	11,4	36,8	50,7
Karlovarský kraj	3,1	6,2	35,6	55,1
Ústecký kraj	5,0	12,1	26,7	56,3
Liberecký kraj	3,8	9,8	33,5	52,8
Královéhradecký kraj	2,4	4,9	30,3	62,4
Pardubický kraj	7,5	15,1	28,8	48,5
Kraj Vysočina	4,0	6,3	23,3	66,4
Jihomoravský kraj	1,6	6,4	21,7	70,3
Olomoucký kraj	4,4	8,7	28,2	58,7
Zlínský kraj	2,1	11,7	27,9	58,3
Moravskoslezský kraj	4,0	9,7	18,4	67,8
Česko	3,4	9,8	27,0	59,8

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Ukazatel objektivního přístupu k chudobě lze také znázornit nejen dichotomicky, tj. pod a nad hranici chudoby, ale také pomocí více kategorií. V tomto případě byly domácnosti dle jejich příjmů rozděleny do čtyř kategorií, pomocí decilů, v kterém se jejich příjem nachází. První decil domácností byl označen jako „velmi vysoké ohrožení chudobou“, druhý až třetí decil jako „vysoké ohrožení chudobou“, čtvrtý až pátý decil jako „střední ohrožení chudobou“ a šestý až poslední (desátý) decil až jako „nízké ohrožení chudobou“. Tabulka 5 nám tedy ukazuje stejné výsledky jako tabulka 1, ale podrobněji. Opět zde vidíme, že velmi vysoké ohrožení chudobou se nejvíce týká domácností v kraji Moravskoslezském (opět v kontrastu s Tabulkou 4 a subjektivním hodnocením chudoby moravskoslezských domácností), kde je mu vystaveno 14 % domácností. Dále je velmi vysoké ohrožení chudobou také v kraji Vysočina a v kraji Ústeckém a Olomouckém. Nejnížší podíl domácností objektivně vystavených velmi vysokému ohrožení chudobou je v hl. m. Praze a v Jihočeském kraji. Nejvyšší podíl domácností vystavených vysokému ohrožení chudobou je v kraji Karlovarském

a Zlínském (čtvrtina domácností) a v hl. m. Praze je podíl zase nejnižší (pod 15 %). Střední ohrožení chudobou je nejčastější v kraji Jihočeském a nízké ohrožení chudobou je nejčastější v hl. m. Praze. Hl. m. Praha je na tom co se týče objektivně nízkého ohrožení chudobou zdaleka nejlépe, na druhém místě pak kraj Středočeský. Na celorepublikové úrovni pak můžeme 10 % domácností zařadit do prvního příjmového decilu, označit je tedy jako takové, které jsou objektivním pohledem chudobou velmi vysoce ohroženo. Kolem 15 % domácností nalezneme shodně v druhém a třetím decilu (jsou tedy vysoce ohroženi chudobou) a v čtvrtém a pátém příjmovém decilu (středně ohroženi). Téměř dvě třetiny domácností jsou pak v Česku chudobou objektivně ohroženi jen nízce, vyskytují se tedy v šestém a vyšším příjmovém decilu.

Tab. 5 – Podíl stupňů ohrožení příjmovou chudobou domácností dle krajů Česka

Kraj	Velmi vysoké ohrožení	Vysoké ohrožení	Střední ohrožení	Nízké ohrožení
Hl. město Praha	6,8	14,9	15,8	62,6
Středočeský kraj	8,2	17,9	19,1	54,8
Jihočeský kraj	7,8	24,4	24,2	43,6
Plzeňský kraj	8,3	20,9	22,1	48,6
Karlovarský kraj	10,5	24,8	22,0	42,7
Ústecký kraj	13,0	19,0	21,0	47,0
Liberecký kraj	8,3	23,4	20,7	47,6
Královehradecký kraj	10,1	23,9	18,9	47,1
Pardubický kraj	10,8	23,4	17,6	48,1
Kraj Vysočina	13,5	18,1	19,9	48,5
Jihomoravský kraj	9,9	20,7	20,0	49,4
Olomoucký kraj	13,0	21,3	21,0	44,7
Zlínský kraj	7,8	24,6	19,8	47,8
Moravskoslezský kraj	14,0	19,2	21,3	45,6
Česko	10,0	20,1	19,9	50,0

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

7 Struktura domácností ohrožených chudobou

V této kapitole bakalářské práce se věnuji výsledkům analýzy a jejich interpretaci, konkrétně budu porovnávat vymezené typy domácností a aplikovat na ně různé pohledy chudoby. Zodpovídá druhou výzkumnou otázkou, která zní: *„Které domácnosti jsou nejvíce ohroženy chudobou (jak z objektivního hlediska, subjektivního hlediska, pohledu ne/možnosti zaplatit neočekávaný výdaj a pohledu materiální deprivace)?“*

V Tabulce 6 vidíme podíl domácností pod objektivní hranicí příjmové chudoby dle typu domácností, které byly pro účely bakalářské práce z dostupných dat vytvořeny. Postup výpočtu a určení objektivní hranice příjmové chudoby domácností je již popsán v předchozí kapitole a hranice je shodná. Z dat v tabulce je zřejmé, že největší podíl chudých domácností je u žen jednotlivkyň starších 65 let, a to přes 40 %. Velmi podobný podíl je u samoživitelek/samoživitelů s dětmi. U těchto dvou typů domácností je tedy téměř jedna polovina pod objektivní hranicí chudoby, což je možná vyšší číslo, než by si mnoho z nás představovalo. Nejnižší podíl vidíme u domácností dvojic, kde je oběma pod 65 let, kde je jen 5 % z nich pod hranicí chudoby.

Významný rozdíl je patrný mezi jednotlivci staršími 65 let podle pohlaví. Podíl chudých žen v této kategorii je téměř dvojnásobný oproti mužům stejné věkové skupiny, což potvrzuje genderovou dimenzi příjmové chudoby ve stáří. Důvodem může být nižší výše důchodů žen, která je ovlivněna nižšími celoživotními příjmy a delší dobou strávenou mimo pracovní trh, například péčí o děti. Úplné rodiny s jedním dítětem vykazují podíl 12 %, což je relativně nízká hodnota ve srovnání s rodinami se dvěma a více dětmi, kde chudobou trpí téměř dvakrát tolik domácností. To ukazuje, že vyšší počet dětí představuje významný faktor, zvyšující ekonomické znevýhodnění domácností. Dalším zjištěním je, že podíl chudých domácností u dvojic bez dětí, kde je alespoň jeden člen starší 65 let je dvojnásobný oproti mladším dvojicím. Přesto je chudoba v domácnostech dvojic nižší než u jednotlivců v obdobné věkové kategorii, což naznačuje, že sdílené náklady a vzájemná podpora mezi partnery snižují riziko chudoby. Z tabulky lze zhodnotit, že věk a pohlaví jsou ovlivňujícími faktory, což je v souladu s tvrzeními autorů, které zmiňují v teoretické části a také v souladu s výsledky analýz provedené v kapitole 6. Vyšší věk a ženské pohlaví nám zde opět vychází jako znevýhodňující skutečnost.

Tab. 6 – Podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby dle typu domácnosti

Typ domácnosti	Podíl domácností (v %)
jednotlivec, pod 65 let	15,4
jednotlivec 65+ let, žena	43,1
jednotlivec 65+, muž	24,5
samoživitel(ka) s dětmi	42,6
dvojice bez dětí, oba pod 65 let	5,3
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	10,9
úplná rodina s 1 dítětem	11,9
úplná rodina s 2 a více dětmi	23,1
ostatní	11,4
celkem	18,7

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 7 zachycuje podíl domácností, které v dotazníku uvedly, že vychází s příjmy s obtížemi („s většími obtížemi“, „s obtížemi“, „s menšími obtížemi“ je v této tabulce zahrnuto dohromady). Tento ukazatel reflektuje jejich subjektivní vnímání finančního zabezpečení a reálnou finanční situaci. Na úrovni celého Česka uvádí 40,2 % domácností, že s příjmy vycházejí obtížně. Tento podíl je výrazně vyšší než podíl domácností pod hranicí objektivní příjmové chudoby (18,7 % viz předchozí tabulka), což ukazuje, že subjektivně vnímaná chudoba je daleko rozšířenější než ta objektivně měřitelná.

Nejvíce ohroženými typy domácností jsou samoživitelé/samoživitelky s dětmi, kde až 68 % z nich vnímá svou ekonomickou situaci jako obtížnou. Potvrzuje to jejich zranitelnost a ohrožení nejen z objektivního hlediska, ale i subjektivního hodnocení. Senioři (nad 65 let) se také potýkají s nadprůměrnými obtížemi při hospodaření s příjmy. Zejména ženy, ale i muži vykazují vyšší míru subjektivních obtíží s příjmy. I jednotlivci mladší 65 let vykazují vyšší podíl, což naznačuje, že osoby žijící samostatně obecně čelí větším subjektivními obtížím.

Nejnižší podíl subjektivního ohrožení vykazují dvojice žijící bez dětí do 65 let, což opět potvrzuje, že sdílení nákladů mezi partnery výrazně pomáhá v ekonomické stabilitě domácnosti. Dvojice bez dětí, kde je alespoň jednomu nad 65 let mají vyšší podíl subjektivních obtíží, což ukazuje, že i ve stáří pomáhá žít v páru, ale ekonomická situace není tak snadná jako u mladších dvojic.

Zajímavé je srovnání s objektivním pohledem na chudobu, z kterého vyplývá, že subjektivně vnímaná chudoba je častější než objektivně měřitelná chudoba. Jako příklad můžeme uvést domácnosti samoživitelů/samoživitelek s dětmi, kde je pod objektivní hranicí chudoby přes 40 % z nich, ale subjektivně uvádí téměř 70 % z nich obtíže s příjmy.

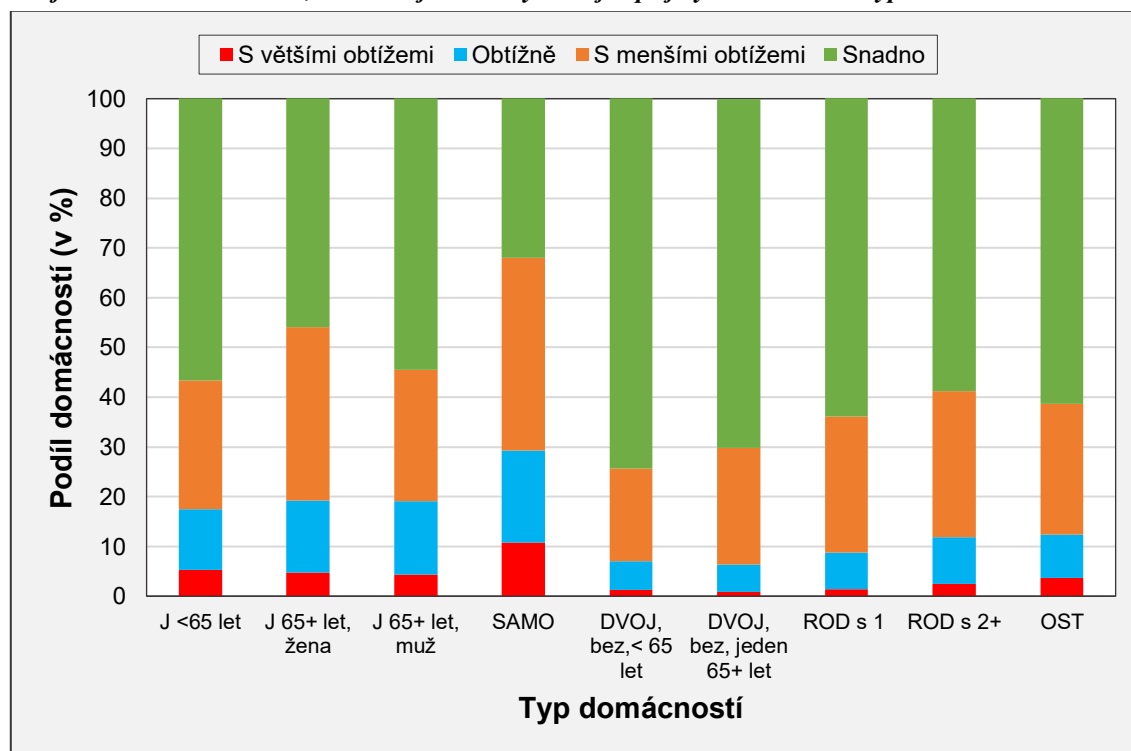
Tab. 7 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi

Typ domácnosti	Podíl domácností (v %)
jednotlivec < 65 let	43,4
jednotlivec 65+ let, žena	54,1
jednotlivec 65+, muž	45,5
samoživitel(ka) s dětmi	68,0
dvojice bez dětí < 65 let	25,7
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	29,9
úplná rodina s 1 dítětem	36,0
úplná rodina s 2 a více dětmi	41,2
ostatní	38,5
celkem	40,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Graf 2 ukazuje subjektivní hodnocení vycházení s příjmy domácností podle jejich typu. Červeně jsou ve grafu vyznačeny domácnosti, které vychází s příjmy „s většími obtížemi“, modře domácnosti vycházející „s obtížemi“, oranžově domácnosti, které svou situaci hodnotili jako „s menšími obtížemi“ a zeleně domácnosti, vycházející s příjmy „snadno“. Podíl domácností, které vycházejí s příjmy snadno, je patrný u domácností typu: dvojice bez dětí, oba mladší 65 let i jeden nebo oba nad 65 let, úplných rodin s jedním i více dětmi, což naznačuje jejich relativně lepší finanční situaci. Naopak domácnosti typu jednotlivců nad 65 let mužů i žen a samoživitelek/samoživitelů s dětmi nejčastěji uvádějí, že vycházejí s příjmy s většími obtížemi nebo obtížně, a tedy jsou více finančně zranitelné. I tyto výsledky potvrzují, že domácnosti seniorů a samoživitelů jsou nejvíce ohroženy a poukazuje na potřebu cílených podpůrných opatření.

Graf 2 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle typu domácnosti

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Pozn.: Na vodorovné ose jsou použity zkratky pro jednotlivé typy domácností. J < 65 let pro jednotlivce <65 let; J 65+, žena let pro jednotlivce 65+ let, žena; J 65+ let, muž pro jednotlivce 65+, muž; SAMO pro samoživitel(ka) s dětmi; DVOJ, bez, <65 let pro dvojice bez dětí < 65 let; DVOJ, bez, jeden 65+ let pro dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let; ROD s 1 pro úplná rodina s 1 dítětem; ROD s 2+ pro úplná rodina s 2 a více dětmi a OST pro ostatní.

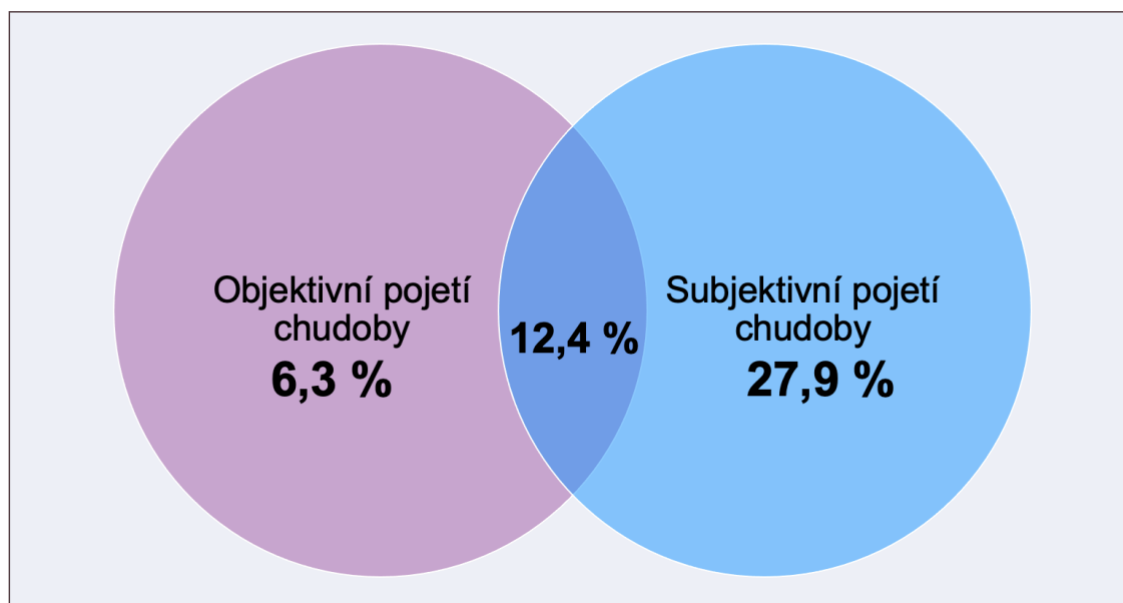
V roce 2022 trpělo příjmovou chudobou z objektivního hlediska celkem 18,7 % domácností, subjektivně se jako chudé hodnotilo 40,2 % domácností. Z těchto dvou množin se překrývalo 12,4 % domácností.

Část domácností (6,3 %), která je objektivně chudá, neboli pod hranicí 60 % mediánu příjmů, se ovšem jako chudá necítí a nehodnotí. Mohou to být například senioři, kteří mají sice nízký příjem, ale mohou vlastnit nemovitost, což jim snižuje náklady na bydlení. Dle výsledků analýz, které byly uvedeny výše, sem můžeme zařadit mnoho domácností z kraje Moravskoslezského. Jako příklad domácností, které objektivně chudé nejsou, ale přesto se tak cítí můžeme uvést domácnosti v hlavním městě Praze. Je tomu tak kvůli vysokým životním nákladům, zejména na bydlení. Výše příjmu zde tedy není jediným rozhodujícím faktorem pro subjektivní hodnocení chudoby. Stejně tomu tak může být i v kraji Středočeském.

Pokud bychom chtěli hodnotit vypovídací hodnotu obou ukazatelů, graf ukazuje, že je dobré je oba kombinovat, abychom identifikovali a popsali co nejširší skupinu obyvatel. Objektivně konstruované ukazatele chudoby umožňují porovnávat domácnosti pomocí jednotného měřítka, což může být užitečné například pro účely sociální politiky. Subjektivní pojetí chudoby zase lépe popisuje reálnou situaci domácností, váže se na více faktorů a může tedy být komplexnějším vodítkem. Mimo jiné nás právě může upozornit na výši nákladů na život a na jejich regionální odlišnosti. Rozdíly mezi těmito ukazateli

tedy dokazují, že chudoba není jen o výši příjmu, ale i o životních podmínkách, dostupnosti služeb a vnímání ekonomické stability.

Graf 3 – Vztah mezi objektivním a subjektivním vnímáním chudoby u domácností

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Podíl materiálně deprivovaných domácností, tedy domácností, které označily ze seznamu, že si nemohou dovolit čtyři a více položek, v Česku je výrazně nižší než podíl domácností v objektivním (18,7 %) i subjektivním pohledu chudoby (27,9 %). Poukazuje to na to, že většina domácností, i když je považována za příjmově chudou, nebo se subjektivně chudá cítí, stále zvládá pokrýt základní materiální potřeby. Konkrétní hodnoty jsou vidět v tabulce 8. Samoživitelé/samoživitelky s dětmi mají nejvyšší podíl materiální deprivace, což potvrzuje jejich vysokou finanční zranitelnost (souvisí to s jejich vysokým podílem chudých v objektivním pohledu, chudých v subjektivním pohledu a nemožností zaplatit neočekávaný výdaj). Mladší jednotlivci do 65 let mají druhý nejvyšší podíl materiální deprivace, což naznačuje, že i tento typ domácností může být finančně křehčí.

Ženy jednotlivkyně nad 65 let i muži jednotlivci nad 65 let mají o něco nižší podíl materiální deprivace než mladší jednotlivci, což může souviset s vlastnictvím nemovitostí nebo úsporami. Dvojice bez dětí (kolem 1 %) jsou nejméně materiálně deprivované. To odpovídá jejich nízké míře objektivního i subjektivního vnímání chudoby. Rodiny s dětmi mají také nízký podíl materiálně deprivovaných (málo přes 1 %), což naznačuje, že i když mohou mít nižší příjmy, většinou pokryjí základní potřeby.

Zajímavým porovnáním je, že podíl domácností, které si nemohou dovolit neočekávaný výdaj, je osmkrát vyšší než podíl materiálně deprivovaných domácností. To naznačuje, že i domácnosti, které si pokryjí základní potřeby, nemusí mít dostatečnou finanční rezervu pro nečekané situace. Velký rozdíl je také vidět mezi subjektivním hodnocením chudoby a materiální deprivací, jelikož například u samoživitelů má subjektivní pocit chudoby 68 % domácností, zatímco materiální deprivace jen 6 %. I když

se tedy cítí že s příjmy nevychází snadno, většinou mají stále zajištěny základní potřeby. Podobně je tomu u jednotlivců do 65 let se subjektivně chudých cítí 43 %, ale materiálně deprivovaných je jen 4 %.

Dále tabulka 8 ukazuje jaké procento domácností různých typů není schopno pokrýt neočekávaný výdaj (např. oprava auta, náhlý lékařský zákrok, rozbitá pračka) bez nutnosti půjčky nebo jiného finančního opatření. Nejzranitelnější skupinou jsou samoživitelé/samoživitelky s dětmi, téměř polovina má problém s pokrytím neočekávaných výdajů. To odpovídá jejich vysoké míře příjmové chudoby v objektivním pohledu i subjektivního hodnocení finančních obtíží, jak bylo vidět v předchozích tabulkách. I vysoký podíl žen jednotlivkyň nad 65 let si nemůže dovolit zaplatit neočekávaný výdaj. Zranitelnost tohoto typu domácnosti potvrzuje i jejich vysoký podíl pod hranici příjmové chudoby i subjektivních obtíží. Dvojice bez dětí do 65 let a starší dvojice vykazují nejnižší podíl domácností, které si neočekávaný výdaj nemohou dovolit. To odpovídá i jejich nízké míře příjmové chudoby. Společné hospodaření i v tomto pohledu dokazuje větší finanční stabilitu. Úplné rodiny s dětmi mají mírně vyšší riziko (mezi 13-15 %), ale stále jsou na tom výrazně lépe než samoživitelé.

Průměrně v Česku 19,7 % domácností není schopno pokrýt neočekávaný výdaj, což je výrazně vyšší hodnota než podíl domácností trpící materiální deprivací, ale nižší než podíl domácností subjektivně se cítících chudých. To ukazuje, že existuje skupina domácností, které sice nepovažují svou situaci za chudobu, ale nejsou finančně odolné proti nečekaným výdajům.

Tab. 8 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu

Typ domácnosti	Podíl materiálně deprivovaných domácností (v %)	Podíl domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj (v %)
jednotlivec < 65 let	4,2	27,1
jednotlivec 65+ let, žena	3,0	33,0
jednotlivec 65+, muž	2,1	22,5
samoživitel(ka) s dětmi	6,3	45,6
dvojice bez dětí < 65 let	1,1	9,9
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	0,9	11,2
úplná rodina s 1 dítětem	1,6	12,9
úplná rodina s 2 a více dětmi	1,3	15,0
ostatní	2,7	17,0
celkem	2,4	19,7

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

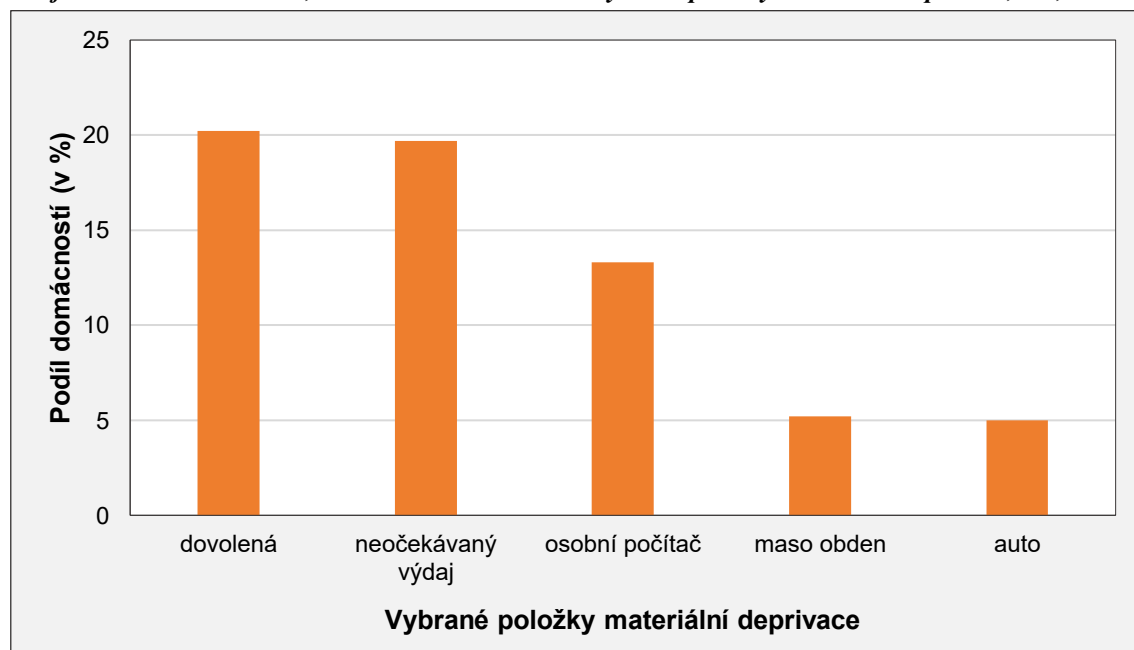
Celkově ze všech domácností, vycházelo s příjmy „s většími obtížemi“ 3,4 %, „s obtížemi“ 9,8 %, „s menšími obtížemi“ 27 %, „docela snadno“ 41,1 %, „snadno“ 15,2 % a „velmi snadno“ 3,4 % domácností. Náklady na bydlení představovaly „velkou zátěž“ pro 17,8 %, „určitou zátěž“ pro 71,2 % a „žádnou zátěž“ pro 11 % domácností. Dále si, jak je vidět na grafu 4, 20 % domácností nemohlo dovolit zaplatit dovolenou, 19,7 % domácností nemohlo zaplatit neočekávaný výdaj, 5 % si nemohlo dovolit jíst

maso obden, 3 % si nemohlo dovolit dostatečně vytápět byt. Z finančních důvodů si nemohlo dovolit 13 % domácností osobní počítač, 9,6 % sušičku, 5,5 % myčku a 5 % auto.

Nejčastější problémové položky jsou dovolená a neočekávaný výdaj. Potvrzuje to, že značná část domácností sice zvládá pokrýt základní potřeby, ale nemá dostatečnou finanční rezervu.

Graf 4 dobře navazuje na data o materiální deprivaci (kde se jednalo o 2,4 % domácností), protože ukazuje, že nejvíce domácností má problém spíše s finanční rezervou než s absolutním nedostatkem základních potřeb. Dále podporuje výsledky o nákladech na bydlení, které jsou velkou nebo určitou zátěží pro většinu domácností (89 %), ale jen 3 % domácností si nemůže dovolit dostatečně vytápět byt. Většina domácností své základní potřeby pokryje, ale žije s omezeným rozpočtem.

Graf 4 – Podíl domácností, které si nemohou dovolit vybrané položky materiální deprivace, ČR, 2022

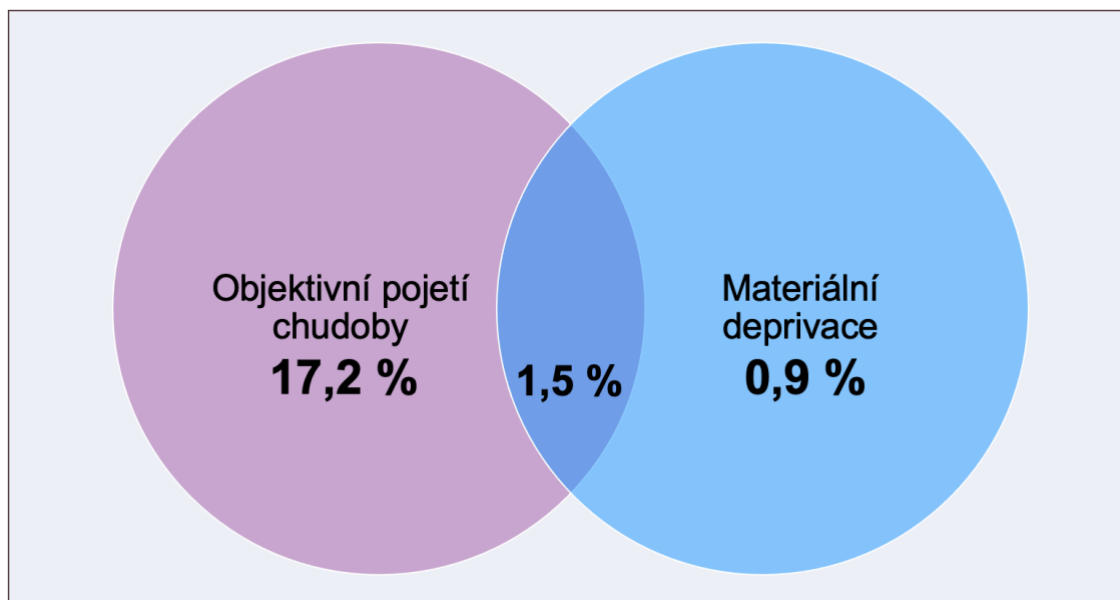

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

V roce 2022 trpělo příjmovou chudobou v objektivním pohledu celkem 18,7 % domácností, materiální deprivací 2,4 %. Z těchto dvou množin se překrývalo, tj. oběma aspekty trpělo, 1,5 % domácností, jak ukazuje graf 5. Pozitivním jevem je, že obecně je v Česku materiálně deprivovaných malé procento domácností. Pokud budeme porovnávat relativně vyšší procento objektivním způsobem změřených chudých oproti procentu materiálně deprivovaných, značí nám to, že většina domácností pod hranicí chudoby si stále dokáže zajistit základní potřeby a vyhne se materiální deprivaci. Domácností v průniku obou množin je také relativně málo. Zjevně tedy v Česku fungují a plní svou funkci sociální mechanismy, podpora chudých rodin (dávky sociální podpory, dostupné bydlení, pomoc rodinám). Také je vidět, že méně než 1 % domácností není chudých z objektivního pohledu, a i přesto si nemůže dovolit 4 a více položek ze seznamu

materiální deprivace. Konkrétně se může jednat například o rodiny s vysokými výdaji (dluhy, hypotéky) nebo osoby v exekucích. Pro sociální politiku je klíčové nejen pomáhat domácnostem s nízkými příjmy, ale zaměřit se i na ty, které jsou ohrožené materiální deprivací.

Graf 5 – Vztah mezi objektivním vnímáním chudoby a materiální deprivací u domácností

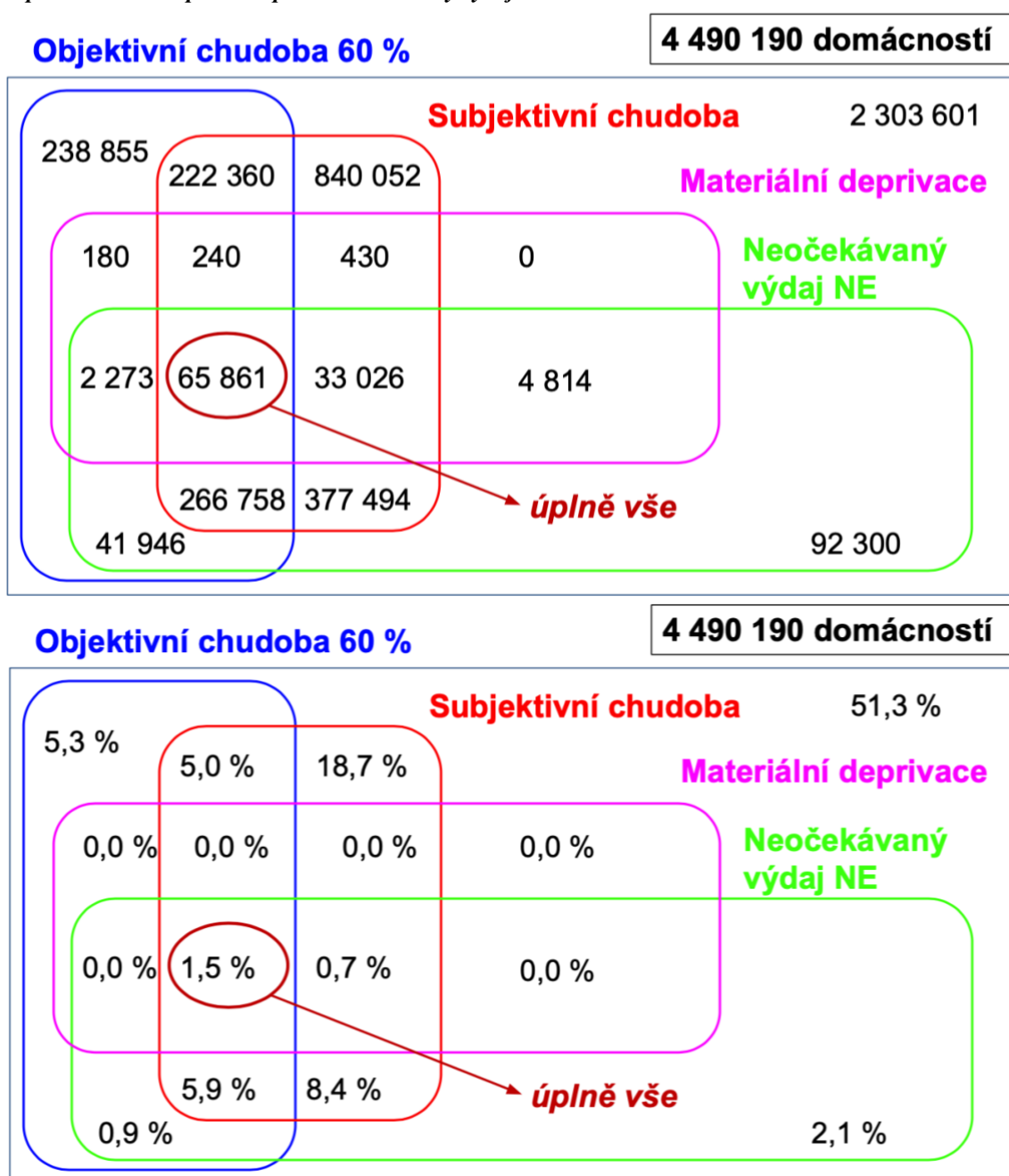

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Graf 6 má dvě části a ukazuje překryv mezi různými měřítky chudoby v Česku, které jsou již výše zmíněny – objektivní pohled na příjmovou chudobu (60 % mediánu příjmu), subjektivní pohled na chudobu, materiální deprivaci a neschopnost pokrýt neočekávaný výdaj. V první tabulce vidíme absolutní počty domácností, v druhé podíl v procentech. Celkový počet domácností v analýze je 4 490 190, přičemž 2 303 601 domácností spadá alespoň do jedné z analyzovaných skupin (tj. buď objektivně chudá, subjektivně chudý, materiálně deprivovaná nebo má problém s neočekávaným výdajem). To znamená, že více než polovina (51 %) domácností v ČR se potýká alespoň s jedním z indikátorů finanční zranitelnosti. Skupina definována neschopností pokrýt neočekávaný výdaj (zelená oblast) je rozšířenější než skupina objektivně chudých domácností. Je to celkem 884 tisíc (19,6 %) domácností. Dále vidíme, že subjektivní pohled na chudobu (červená oblast) zahrnuje také o mnoho více domácností než objektivní pohled na chudobu (modrá oblast). Spousta domácností se subjektivně cítí chudých, i když z objektivního úhlu pohledu pod hranici chudoby nejsou. Konkrétně se přes 1 milion 250 tisíc domácností vnímá jako chudé, ale nesplňují kritéria objektivně vymezené chudoby. Přes 840 tisíc (18,7 %) domácností se pak cítí chudé, ale nespádají do žádné další skupiny ohrožení. Naopak relativně málo, 238 tisíc (5 %) domácností je objektivně chudých, ale subjektivně to tak necítí a nejsou ani materiálně deprivované, což může souviset se životním stylem, očekáváními či sociálními sítěmi. Také to ukazuje, že čistě příjmový přístup k chudobě je sám o sobě nedostatečný a je dobré, aby byl doplněn dalšími faktory jako subjektivní

vnímání nebo materiální podmínky. Množina materiálně deprivovaných (fialová oblast) je relativně malá oproti jiným ukazatelům a pouze několik stovek tisíc domácností trpí materiální deprivací, což je výrazně méně než počet domácností subjektivně vnímajících chudobu nebo neschopných pokrýt neočekávaný výdaj. Může to znamenat, že mnoho lidí se cítí finančně ohrožených, aniž by trpěli faktickou materiální deprivací (např. nemožnost koupit si základní věci). Překryv všech čtyř kritérií (objektivně chudá, subjektivně chudá, materiálně deprivovaná, neschopnost pokrýt výdaj) se týká 65 tisíc (1,5 %) domácností. Tyto domácnosti jsou extrémně zranitelné – mají nízké příjmy, vnímají se jako chudé, trpí materiální deprivací a nemohou pokrýt neočekávaný výdaj.

Graf 6 – Vztah mezi objektivním vnímáním chudoby, subjektivním vnímáním chudoby, materiální deprivací a neschopností zaplatit neočekávaný výdaj

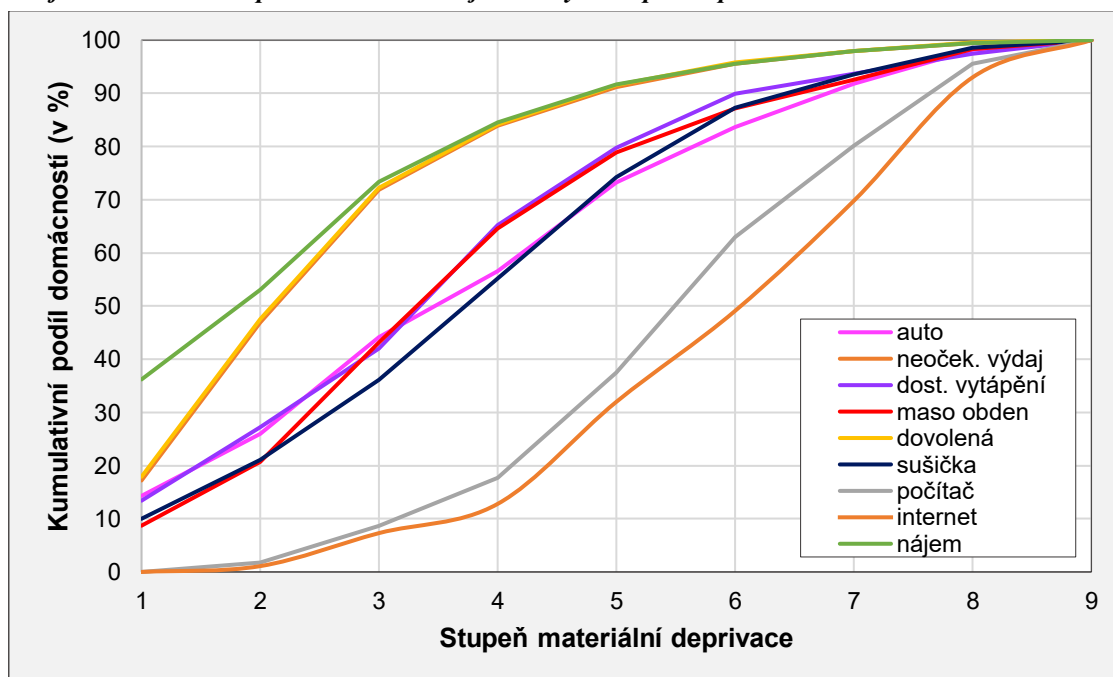
Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Graf 7 zobrazuje vztah mezi stupněm materiální deprivace (na vodorovné ose) a kumulativním procentem domácností (na svislé ose), které postrádají určité položky ze seznamu materiální deprivace. Každá křivka reprezentuje jednu konkrétní položku, například auto, internet, dostatečné vytápění atd.

Neschopnost platit nájem je dle dat EU-SILC viditelná již při nejnižších stupních deprivace, což naznačuje, že jde o prioritu, ale finančně náročnou. Již při stupni materiální deprivace dva si více než 50 % domácností nemůže dovolit platit nájem. Dovolena je také položkou, kterou si domácnosti nemohou dovolit již při nižších stupních deprivace. Již od stupně 2 je 48 % domácností bez možnosti zaplatit dovolenou. Při stupni materiální deprivace 5 mluvíme o více než 90 % domácností. Ostatní položky se přidávají až později. Neschopnost zaplatit neočekávaný výdaj je také výrazná již při mírném stupni deprivace a roste velmi prudce. Při stupni deprivace 2 si jej již nemůže dovolit 47 % domácností, při stupni 3 už 72 % domácností. Auto je jednou z položek, kterou domácnosti začínají postrádat již při nižších stupních deprivace. S rostoucí deprivací se procento domácností bez auta rychle zvyšuje, při stupni 4 si již auto nemůže dovolit přes 50 % domácností. Nedostatek dostatečného vytápění se stává problémem zejména u domácností s vyšší mírou deprivace (teprve při stupni 5 nemůže být vytápět 80 % domácností). Do té doby je tento problém méně častý. Schopnost zajistit jíst maso obden také není z prvních položek, kterých domácnost nemůže dosáhnout. Vývoj a růst křivky je podobný křivce dostatečného vytápění bytu, až při stupni materiální deprivace 5 se týká 79 %. Sušička, počítač a přístup na internet jsou často považovány za nadstandardní vybavení a jejich dostupnost výrazně klesá až ve vyšších stupních deprivací. Například sušičku si více než polovina domácností nemůže dovolit až u stupně 4, počítač u stupně 6 a přístup na internet u stupně 7.

Z grafu celkově vyplývá, že domácnosti v případě materiální nouze prioritizují základní potřeby jako placení nájmu a dostatečné vytápění bytu. Naopak věci jako sušička nebo počítač jsou pro domácnosti méně důležité.

Graf 7 – Kumulativní podíl domácností a jednotlivých stupňů deprivace

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

8 Faktory ovlivňující chudobu

Osmá kapitola je věnována předem určeným faktorům ovlivňující chudobu, které data EU-SILC 2022 nabízí. V kapitole nalezneme odpovědi na třetí výzkumnou otázku, která byla: „*Které faktory nejvíce ovlivňují chudoby v jednotlivých typech domácnosti? Budou faktory mít na domácnosti stejný vliv jak z pohledu objektivního, tak subjektivního, pohledu zaplacení neočekávaných výdajů a pohledu materiální deprivace?*“

Tabulka 10 ukazuje podíl osob pod hranicí příjmové chudoby rozdělený podle věkových kategorií a pohlaví. Celkově je patrné, že riziko chudoby je podstatně vyšší u žen, zejména ve vyšším věku. Děti (0–14 let) mají vyšší podíl chudoby než většina dospělé populace (11,9 %). Potvrzuje to, že chudoba se často týká rodin s dětmi, což odpovídá i dřívějším výsledkům o vyšší příjmové chudobě samoživitelů. Mladí lidé (15–24 let) vykazují nízké riziko chudoby (10,7 %), přičemž muži jsou na tom hůře než ženy. Může to souviset s tím, že mladé ženy častěji studují a mohou mít podporu rodiny. Nejnižší podíl chudých je ve skupině 25–49 let, kde muži mají výrazně nižší riziko než ženy. Může to tak být kvůli vyšší míře zaměstnanosti mužů a genderovým rozdílům v příjmech. Ve středním věku (50–64 let) jsou rozdíly mezi muži a ženami minimální. Výrazné rozdíly se objevují ve věku 65+, kde podíl žen pod hranicí chudoby dramaticky roste. Opět to potvrzuje ekonomickou zranitelnost starších žen (nižší důchody kvůli nižším příjmům a přerušení kariéry kvůli péči o děti). V kategorii 80+ let je rozdíl ještě výraznější: téměř 30 % žen oproti 10 % mužů.

Data odpovídají výsledkům o samoživitelkách (přes 40 % pod hranicí příjmové chudoby) a starších ženách žijících samy (přes 40 % pod hranicí příjmové chudoby), což potvrzuje jejich vyšší pravděpodobnost ocitnout se pod hranicí chudoby. Podíl osob pod hranicí chudoby ve věkové skupině 65+ odpovídá i údajům o materiální deprivaci, která potvrzuje, že starší lidé, zejména ženy, mají omezené finanční možnosti. Výsledky souvisejí i s údaji o subjektivním hodnocení vycházení s příjmy – například starší ženy často uváděly, že vycházejí s příjmy s obtížemi. Sledovaný vztah mezi věkem, pohlavím a příjmovou chudobou vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti, když věcná významnost vztahu byla rovna 0,543. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí tedy existuje silná závislost mezi věkovými kategoriemi a pohlavím.

Výsledky mé analýzy jsou v souladu s tvrzením Večerníka a Mysíkové (2015) o nerovnostech v chudobě mezi různými věkovými kategoriemi. Také jsou v souladu se články autorů: Bartošová a Forbelská (2013), Sirovátka, Hora a Kofroň (2008) i Buchtová (2020) a dalších o genderových rozdílech v příjmové chudobě.

Tab. 9 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby dle pohlaví a věkových skupin

Věková skupina	Pohlaví		Celkem
	Muži	Ženy	
0-14	10,9	12,9	11,9
15-24	11,8	9,4	10,7
25-49	5,3	8,0	6,6
50-64	8,5	8,8	8,7
65-79	7,9	19,9	14,5
80+	10,4	28,1	21,7

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 11 ukazuje, že míra ohrožení příjmovou chudobou klesá s rostoucí úrovní dosaženého vzdělání. Nejvyšší podíl osob pod hranicí chudoby je mezi jedinci se základním vzděláním, což potvrzuje význam vzdělání jako ochranného faktoru proti chudobě. Ženy jsou ve všech vzdělanostních kategoriích více ohroženy než muži, což je v souladu s tvrzením, že pohlaví hraje roli v riziku chudoby. Nejnižší podíl osob pod hranicí chudoby je mezi vysokoškolsky vzdělanými. Stejně výsledky analýz vidíme například u Kellera (2010) nebo Forbelské a Bartošové (2013). Vztah mezi stupněm dosaženého vzdělání, pohlavím a příjmovou chudobou vyšel také jako statisticky významný na 1% hladině významnosti. Věcná významnost vztahu byla rovna 0,257. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí existuje slabá závislost mezi vzdělanostními kategoriemi a pohlavím.

Tab. 10 – Podíl osob pod hranicí příjmové chudoby dle pohlaví a vzdělání

Dosažené vzdělání	Pohlaví		Celkem
	Muži	Ženy	
ZŠ	17,9	23,7	21,2
SŠ -	8,7	16,4	11,9
SŠ +	5,1	9,2	7,4
VŠ	3,0	3,7	3,4

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 12 ukazuje, že domácnosti s vyšším vzděláním jsou méně ohroženy příjmovou chudobou i dle jejich jednotlivých typů. Nejvyšší podíl pod hranicí chudoby je mezi takovými domácnostmi, kde nikdo nemá vyšší než základní vzdělání, a to napříč všemi typy domácností. Nejohroženější jsou úplné rodiny se dvěma a více dětmi, samoživitelé a starší ženy žijící samy. Naopak domácnosti, ve kterých má alespoň jeden člen vysokoškolské vzdělání, mají výrazně nižší míru chudoby, což opět naznačuje pozitivní vliv vzdělání na ekonomickou situaci domácnosti. Stejně výsledky poskytl i chí-kvadrát test nezávislosti. Vztah mezi typem domácnosti, nejvyšším dosaženým vzděláním alespoň jednoho člena domácnosti a příjmovou chudobou vyšel totiž jako statisticky významný na 1% hladině významnosti. Věcná významnost vztahu byla rovna 0,354. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí existuje střední závislost mezi typem domácnosti a vzdělanostními kategoriemi.

Mezi domácnostmi, kde všichni členové mají pouze základní vzdělání, je v chudobě více než polovina. Pokud má alespoň jeden člen střední vzdělání, podíl klesá na 20 % a u domácností s alespoň jedním vysokoškolsky vzdělaným členem činí jen 8 %. V tabulce se nachází velmi kontrastní hodnoty, jen 2 % domácností dvojice bez dětí, kde je alespoň jednomu nad 65 let a alespoň jeden je vysokoškolsky vzdělaný je pod hranicí chudobou, ale na druhé straně z domácností úplných rodin s 2 a více dětmi, kde jsou všichni pouze se základním vzděláním, je pod hranicí chudoby téměř 90 %.

Tab. 11 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle vzdělání

Typ domácnosti	ZŠ	Alespoň jeden se SŠ	Alespoň jeden s VŠ
jednotlivec < 65 let	43,5	16,6	6,8
jednotlivec 65+ let, žena	58,8	41,7	17,6
jednotlivec 65+, muž	46,7	25,6	9,6
samoživitel(ka) s dětmi	66,0	49,7	13,1
dvojice bez dětí < 65 let	45,8	5,7	2,6
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	29,8	12,4	2,5
úplná rodina s 1 dítětem	73,0	14,4	6,6
úplná rodina s 2 a více dětmi	86,2	28,1	14,9
ostatní	43,0	11,0	2,0
celkem	53,1	19,9	8,0

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Podobný trend je patrný i u subjektivně vnímaných finančních obtíží, které poskytuje tabulka 13. Nejvíce domácností, které mají problém vycházet s příjmy, je opět mezi těmi s nejnižším vzděláním. Nejohroženější jsou opět rodiny s dvěma a více dětmi (přes 75 % domácností jen se základním vzděláním oproti necelé třetině domácností s vysokoškolským vzděláním) a samoživitelé (s obtížemi vychází téměř 75 % s nejnižším vzděláním oproti 60 % u vysokoškolsky vzdělaných). Nejnižší obtíže vyjít s příjmy hlásí domácnosti dvojic bez dětí do 65 let, kde se jedná jen o 20 %. Subjektivní obtíže vycházení s příjmy se s rostoucím vzděláním snižují, což potvrzuje, že vyšší vzdělání zvyšuje ekonomickou stabilitu. Potvrzení lze vyčíst i z výsledku statistické významnosti. Vztah mezi typem domácnosti, dosaženým stupněm vzdělání a subjektivním pojetí příjmové chudoby vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,312. V rámci příjmové chudoby dle subjektivního pojetí tedy existuje střední závislost mezi typem domácnosti a vzdělanostními kategoriemi.

Tab. 12 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle stupně vzdělání

Typ domácnosti	ZŠ	Alespoň jeden se SŠ	Alespoň jeden s VŠ
jednotlivec < 65 let	73,3	47,6	25,9
jednotlivec 65+ let, žena	63,0	52,8	42,8
jednotlivec 65+, muž	55,9	48,9	25,9
samoživitel(ka) s dětmi	73,8	70,6	58,1
dvojice bez dětí < 65 let	68,7	31,7	12,6
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	43,1	31,8	21,2
úplná rodina s 1 dítětem	73,0	45,2	20,1
úplná rodina s 2 a více dětmi	76,7	51,1	27,9
ostatní	54,2	41,4	19,0
celkem	62,8	44,4	24,3

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

I schopnost domácností zaplatit neočekávané výdaje výrazně souvisí se vzděláním, jak dokazuje tabulka 14. Vztah mezi typem domácnosti, dosaženým stupněm vzdělání a neschopností zaplatit neočekávaný výdaj vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,272. V rámci domácností, které nejsou schopny zaplatit neočekávaný výdaj tedy existuje slabá závislost mezi typem domácnosti a vzdělanostními kategoriemi. Nejvíce ohrožené jsou i zde domácnosti s nižším vzděláním, přičemž nejhorší situace je u samoživitelů a úplných rodin s více dětmi. Konkrétně přes 85 % domácností samoživitelů/samoživelek s dětmi pouze se základním vzděláním nemůže zaplatit neočekávaný výdaj, přes 20 % pak stejných domácností s vysokoškolským vzděláním. Naproti tomu domácnosti s vysokoškolsky vzdělanými členy mají tento problém jen minimálně (problém zaplatit neočekávaný výdaj hlásí u domácností dvojic bez dětí s vysokoškolským vzděláním pouze 3 %), což potvrzuje, že vyšší vzdělání zvyšuje ekonomickou stabilitu a rezervu domácností.

Tab. 13 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle vzdělání

Typ domácnosti	ZŠ	Alespoň jeden se SŠ	Alespoň jeden s VŠ
jednotlivec < 65 let	68,7	30,1	10,6
jednotlivec 65+ let, žena	47,3	30,9	15,5
jednotlivec 65+, muž	48,0	22,9	9,0
samoživitel(ka) s dětmi	85,9	49,1	22,3
dvojice bez dětí < 65 let	45,8	12,9	2,7
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	33,2	11,5	7,4
úplná rodina s 1 dítětem	73,0	17,1	4,8
úplná rodina s 2 a více dětmi	61,2	20,6	6,6
ostatní	49,3	16,8	6,7
celkem	52,3	21,6	7,5

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Materiální deprivace, tedy nemožnost dovolit si určité základní položky, je také nejvyšší mezi domácnostmi se základním vzděláním a nejnižší mezi vysokoškolsky vzdělanými domácnostmi (pod 1 % z nich), dle tabulky 15. Nejhorší jsou na tom opět samoživitelé

(materiálně deprivovaných je se základním vzděláním přes 20 % a s vysokoškolským vzděláním necelé 2 %) a rodiny s více dětmi (hovoříme o čtvrtině materiálně deprivovaných domácností se základním vzděláním). Naopak mezi domácnostmi, kde je alespoň jeden člen vysokoškolsky vzdělaný, je podíl materiální deprivace minimální, což opět dokládá ochranný efekt vzdělání.

Vztah mezi typem domácnosti, dosaženým stupněm vzdělání a materiální deprivací vyšel také jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla 0,326. V rámci materiálně deprivovaných domácností, tedy existuje středně silná závislost mezi typem domácnosti a vzdělanostními kategoriemi.

Data jasně ukazují, že vyšší vzdělání výrazně snižuje riziko chudoby, subjektivních obtíží, materiální deprivace i neschopnosti zaplatit neočekávané výdaje. Nejohroženější skupinou jsou u všech ukazatelů úplné rodiny s více dětmi a samoživitelé, přičemž vzdělání hraje klíčovou roli v jejich ekonomické situaci. Naproti tomu dvojice bez dětí, zejména s vyšším vzděláním, se s těmito problémy potýkají nejméně. I u těchto tvrzení se mohou opřít o závěry autorů, které zmiňují výše v teoretické části.

Tab. 14 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a vzdělání

Typ domácnosti	ZŠ	Alespoň jeden se SŠ	Alespoň jeden s VŠ
jednotlivec < 65 let	35,4	3,2	1,2
jednotlivec 65+ let, žena	5,3	2,2	3,3
jednotlivec 65+, muž	6,2	2,2	-
samoživitel(ka) s dětmi	22,7	6,2	1,7
dvojice bez dětí < 65 let	13,0	1,5	-
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	4,7	1,0	-
úplná rodina s 1 dítětem	17,4	2,0	0,7
úplná rodina s 2 a více dětmi	24,2	1,3	0,6
ostatní	20,8	1,9	-
celkem	13,4	2,1	0,6

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Ekonomická aktivita výrazně ovlivňuje pravděpodobnost, že se domácnost ocitne pod hranicí příjmové chudoby, jak je vidět v tabulce 16. Nejnižší podíl chudoby je mezi plně zaměstnanými, zatímco mezi nezaměstnanými dosahuje více než 50 %. U částečně zaměstnaných je chudoba také častá. Nutno podotknout, že výsledky analýz o ekonomické aktivitě jsou výrazně ovlivněny menším vzorkem, zejména u důchodových domácností je jediné, co můžeme opravdu porovnávat domácnosti jednotlivců nad 65 let, kde vidíme velký rozdíl mezi muži a ženami. Nejohroženější jsou úplné rodiny se dvěma a více dětmi, kde chudobou trpí přes 95 % nezaměstnaných domácností. Velmi zranitelnou skupinou jsou také samoživitelé, 85 % nezaměstnaných samoživitelů žije pod hranicí chudoby, což je výrazně více než u těch plně zaměstnaných. Dvojice bez dětí jsou na tom obecně nejlépe, ale i zde je vidět významný rozdíl mezi zaměstnanými a nezaměstnanými. Sledovaný vztah mezi typem domácnosti, její

ekonomickou aktivitou a příjmovou chudobou v objektivním pojetí vyšel taktéž jako statisticky významný na 1% hladině významnosti, když věcná významnost vztahu byla rovna 0,748. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí tedy existuje velmi silná závislost mezi typem domácností a ekonomickou aktivitou.

Tab. 15 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle ekonomické aktivity (v %)

Typ domácnosti	Plně zaměstnán	Nezaměstnán	Částečně zaměstnán	Důchodecká
jednotlivec < 65 let	6,0	53,6	-	-
jednotlivec 65+ let, žena	-	-	-	44,4
jednotlivec 65+, muž	-	-	-	26,5
samoživitel(ka) s dětmi	29,1	85,6	36,6	-
dvojice bez dětí < 65 let	1,5	34,7	16,4	-
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	1,5	13,5	5,2	12,9
úplná rodina s 1 dítětem	4,6	72,5	19,8	100,0
úplná rodina s 2 a více dětmi	8,8	95,8	45,8	-
ostatní	4,2	50,4	28,3	16,7
celkem	5,9	50,6	30,8	30,0

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Dle tabulky 17 je podíl domácností, které subjektivně pociťují obtíže při vycházení s příjmy, opět celkově nejnižší u plně zaměstnaných, zatímco mezi nezaměstnanými dosahuje přes 60 %. Vztah mezi typem domácnosti, její ekonomickou aktivitou a příjmovou chudobou v subjektivním pojetí je statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,720. V rámci příjmové chudoby i v subjektivním pojetí tedy existuje velmi silná závislost mezi typem domácností a ekonomickou aktivitou.

U důchodeckých domácností se setkáváme se stejným problémem nedostatku dat, a tedy možnému zkreslení. Nejvyšší subjektivní obtíže hlásí i zde samoživitelé (přes 80 % v kategorii nezaměstnaných) a úplné rodiny se dvěma a více dětmi jsou také velmi zatížené – téměř 90 % nezaměstnaných v tomto typu domácnosti má problémy vyjít s příjmy. Mezi zaměstnanými jsou problémy nižší, ale stále podstatné.

Tab. 16 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle ekonomické aktivity

Typ domácnosti	Plně zaměstnán	Nezaměstnán	Částečně zaměstnán	Důchodecká
jednotlivec < 65 let	36,3	72,2	-	-
jednotlivec 65+ let, žena	-	-	-	55,1
jednotlivec 65+, muž	-	-	-	47,9
samoživitel(ka) s dětmi	65,8	82,7	59,2	100,0
dvojice bez dětí < 65 let	21,7	53,2	38,0	-
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	20,0	32,1	5,2	32,4
úplná rodina s 1 dítětem	31,3	68,6	41,8	100,0
úplná rodina s 2 a více dětmi	34,7	87,3	50,7	-
ostatní	33,9	61,9	50,2	47,8
celkem	32,7	63,6	46,6	45,9

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Schopnost zaplatit neočekávaný výdaj má silnou vazbu na ekonomickou aktivitu. Tabulka 18 dokazuje, že méně než 15 % plně zaměstnaných domácností by mělo problém s neočekávaným výdajem, zatímco u nezaměstnaných je to více než trojnásobek. Částečně zaměstnaní jsou na tom opět mezi těmito dvěma skupinami, zatímco důchodci vykazují podobnou míru jako nezaměstnaní. Opět jsou nejvíce ohroženi samoživitelé, 80 % nezaměstnaných si nemůže dovolit zaplatit neočekávaný výdaj. Rodiny se dvěma a více dětmi čelí podobným problémům – téměř 80 % nezaměstnaných v této skupině nemůže zaplatit neočekávaný výdaj. Na opačné straně zde nalezneme dvojice bez dětí pod 65 let, kde pokud jsou členové domácnosti plně zaměstnaní, neočekávaný výdaj si nemůže dovolit zaplatit pod 10 % z nich. Vztah mezi typem domácnosti, ekonomickou aktivitou domácností a neschopností zaplatit neočekávaný výdaj je statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,731. V rámci domácností, které nejsou schopny zaplatit neočekávaný výdaj existuje velmi silná závislost mezi typem domácností a ekonomickou aktivitou.

Tab. 17 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle ekonomické aktivity

Typ domácnosti	Plně zaměstnán	Nezaměstnán	Částečně zaměstnán	Důchodecká
jednotlivec < 65 let	19,7	57,3	-	-
jednotlivec 65+ let, žena	18,0	-	-	33,5
jednotlivec 65+, muž	-	-	-	24,3
samoživitel(ka) s dětmi	36,4	79,9	35,4	100,0
dvojice bez dětí < 65 let	7,8	14,6	18,4	-
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	8,7	14,0	14,3	11,4
úplná rodina s 1 dítětem	10,3	25,0	16,6	-
úplná rodina s 2 a více dětmi	8,8	77,6	22,7	-
ostatní	13,0	35,6	27,7	26,9
celkem	13,4	45,4	22,1	24,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Podíl materiálně deprivovaných je nejnižší u plně zaměstnaných domácností, zatímco u nezaměstnaných domácností dosahuje 10 %, jak lze vyčíst z tabulky 19. Opět jsou nejvíce zasaženi samoživitelé (16 % materiálně deprivovaných mezi nezaměstnanými) a úplné rodiny s více dětmi (dokonce 19 % materiálně deprivovaných mezi nezaměstnanými). Mezi plně zaměstnanými je materiální deprivace téměř nulová, což potvrzuje pozitivní vliv ekonomické aktivity.

I vztah mezi typem domácnosti, ekonomickou aktivitou a materiální deprivací je statisticky významný na 1% hladině významnosti. Věcná významnost vztahu byla rovna 0,755. V rámci materiálně deprivovaných domácností je velmi silná závislost mezi typem domácností a ekonomickou aktivitou.

Data jasně ukazují, že ekonomická aktivita je klíčovým faktorem ovlivňujícím ekonomickou situaci domácností. Nejohroženější skupinou jsou samoživitelé a úplné rodiny s více dětmi, především pokud jsou nezaměstnaní. Naproti tomu plná zaměstnanost působí jako pozitivní skutečnost, která významně snižuje riziko chudoby a finančních obtíží. Rozhodující vliv ekonomické aktivity zdůrazňuje i Buchtová (2013) a Krůtilová a Hazuchová (2019).

U všech ukazatelů (objektivní pohled na chudobu, subjektivní pohled na chudobu, materiální deprivace i neschopnost zaplatit neočekávaný výdaj) a u všech různých dělení se projevují domácnosti samoživitelů/samoživelek a úplných rodin s více dětmi jako nejohroženější. Zjištění jsou ve shodě výsledků analýz Mysíkové (2021), Krůtilové a Hazuchové (2019) a Bartošové a Forbelské (2019).

Tab. 18 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a ekonomické aktivity

Typ domácnosti	Plně zaměstnán	Nezaměstnán	Částečně zaměstnán	Důchodecká
jednotlivec < 65 let	1,2	16,7	-	-
jednotlivec 65+ let, žena	3,0	-	-	3,0
jednotlivec 65+, muž	-	-	-	2,3
samoživitel(ka) s dětmi	3,8	16,0	3,7	-
dvojice bez dětí < 65 let	0,6	-	3,7	-
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	-	2,4	-	0,9
úplná rodina s 1 dítětem	1,3	-	2,3	-
úplná rodina s 2 a více dětmi	0,2	19,0	2,3	-
ostatní	0,9	7,7	9,6	6,7
celkem	0,9	10,9	3,7	2,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby se výrazně liší i podle typu obce. Nejnížší podíl chudoby je v Praze, zatímco v městských a venkovských obcích dosahuje přibližně 20 %. V krajských městech je chudoba o něco nižší než v menších obcích, ale stále vyšší než v hlavním městě. Konkrétní čísla jsou uvedena v tabulce 20.

Nejohroženější skupinou jsou starší ženy – podíl žen nad 65 let pod hranicí chudoby dosahuje v Praze přes 20 %, ale ve venkovských oblastech až přes 50 %.

Podobně jsou na tom samoživitelky/samoživitelé – zatímco v Praze je podíl 20 %, v městských a venkovských obcích stoupá na k 50 %. Nejnižší podíl pod hranicí chudoby vidíme u domácností dvojic bez dětí pod 65 let, úplně nejnižší je v hl. m. Praze.

Vztah mezi typem domácnosti, typu obce, ve které žije a příjmovou chudobou v objektivním pojetí vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,208. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí sledujeme slabou závislost mezi typem domácností a typem obce.

Tab. 19 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle typu obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hl. m. Praha	Krajská města	Městské obce	Venkovské obce
jednotlivec < 65 let	9,6	13,8	18,8	16,4
jednotlivec 65+ let, žena	23,2	36,3	45,1	54,7
jednotlivec 65+, muž	16,1	15,8	23,8	33,2
samoživitel(ka) s dětmi	20,5	35,7	49,7	46,2
dvojice bez dětí < 65 let	3,3	3,7	4,7	7,5
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	7,5	7,4	9,8	14,3
úplná rodina s 1 dítětem	7,0	11,4	12,4	13,7
úplná rodina s 2 a více dětmi	5,9	24,4	23,5	27,2
ostatní	13,9	18,2	13,6	8,0
celkem	10,8	18,0	20,5	20,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 21 ukazuje podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi, a to podle typu obce, ve které žijí. Je patrný trend, že subjektivně jsou problémy častější mimo velká města. Nejhůře jsou na tom samoživitelé s dětmi, z nichž obtíže s příjmy uvádí na venkovských obcích skoro 75 %. V Praze je tento podíl nižší, ale stále velmi vysoký (přes 50 %). Výrazně ohroženou skupinou jsou také senioři, přičemž u žen nad 65 let dosahuje podíl těch, kteří vycházejí s příjmy obtížně, nejvyšších hodnot v městských obcích. Mezi muži seniory vykazují nejvyšší podíl ti, žijící na venkovských obcích. Dvojice bez dětí do 65 let jsou nejméně ohroženým typem domácnosti, v Praze uvádí obtíže pouze málo přes 15 %, zatímco na venkově je to téměř dvojnásobek. Platí, že nejnižší podíl domácností s příjmovými obtížemi je v Praze a krajských městech, zatímco nejvyšší je v městských a venkovských obcích. Vztah mezi typem domácnosti, typu obce, ve které žije a příjmovou chudobou v subjektivním pojetí vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,222. V rámci příjmové chudoby dle subjektivního pojetí existuje slabá závislost mezi typem domácností a typem obce.

Tab. 20 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle typu obce

Typ domácnosti	Hl. m. Praha	Krajská města	Městské obce	Venkovské obce
jednotlivec < 65 let	40,8	36,9	45,4	47,1
jednotlivec 65+ let, žena	53,5	49,1	57,2	53,2
jednotlivec 65+, muž	49,5	30,6	45,3	49,7
samoživitel(ka) s dětmi	56,9	69,0	68,2	72,6
dvojice bez dětí < 65 let	16,5	19,7	25,8	32,0
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	29,6	30,6	30,0	29,6
úplná rodina s 1 dítětem	24,5	43,1	33,3	40,9
úplná rodina s 2 a více dětmi	30,2	30,7	45,2	44,6
ostatní	47,6	35,6	37,4	38,5
celkem	37,2	36,8	41,4	41,6

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 22 ukazuje podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj, a to podle typu obce, ve které žijí. Nejvíce postiženou skupinou jsou samoživitelky/samoživitelé s dětmi, z nichž si v městských obcích téměř polovina nemůže dovolit neočekávaný výdaj, zatímco v Praze je tento podíl o něco nižší, ale stále vysoký. U seniorů, konkrétně u žen starších 65 let, se situace výrazně liší podle typu obce. Ženy v důchodovém věku ve venkovských oblastech čelí značně obtížné finanční situaci. U mužů seniorů jsou rozdíly méně výrazné, avšak stále platí, že v menších obcích je podíl vyšší než v Praze. Dvojice bez dětí do 65 let jsou na tom i v tomto pohledu nejlépe – v Praze si neočekávaný výdaj nemůže dovolit jen procento těchto domácností, na venkově je to téměř 15 %, což ukazuje značný rozdíl v situaci této skupiny v závislosti na místě bydliště. Celkově lze konstatovat, že i schopnost domácností zaplatit neočekávaný výdaj je výrazně ovlivněna typem obce. Potvrzuje to i výsledek chí-kvadrát testu nezávislosti. Vztah mezi třemi sledovanými proměnnými vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,193. V rámci domácností, které nejsou schopny zaplatit neočekávaný výdaj tedy existuje slabá závislost mezi typem domácností a typem obce.

Tab. 21 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle typu obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hl. m. Praha	Krajská města	Městské obce	Venkovské obce
jednotlivec < 65 let	18,5	23,6	31,8	29,7
jednotlivec 65+ let, žena	30,2	27,1	32,9	38,7
jednotlivec 65+, muž	15,1	17,0	25,0	26,1
samoživitel(ka) s dětmi	34,2	47,9	48,0	45,7
dvojice bez dětí < 65 let	1,2	8,4	10,4	13,4
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	10,6	9,6	13,2	10,1
úplná rodina s 1 dítětem	11,6	11,0	12,9	14,3
úplná rodina s 2 a více dětmi	6,1	10,2	17,3	17,2
ostatní	23,5	16,3	21,3	13,5
celkem	15,8	17,6	22,3	19,3

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 23 se zaměřuje na podíl materiálně deprivovaných domácností podle jejich typu a velikosti obce. Vztah mezi třemi sledovanými proměnnými vyšel v chí-kvadrát testu nezávislosti jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,410. V rámci materiálně deprivovaných domácností existuje střední závislost mezi typem domácností a typem obce. Celkový podíl materiální deprivace je v Česku nízký, pohybuje se kolem 2–3 %. Z těchto hodnot vyplývá, že materiální deprivace není tak výrazně ovlivněna typem obce jako jiné ukazatele chudoby, přesto se objevují určité rozdíly mezi jednotlivými typy domácností. Největší materiální deprivaci trpí samoživitelky/samoživitelé s dětmi, a to jak na městě, tak na vesnici. Prokazuje to, že samoživitelé jsou skupinou nejvíce ohroženou nejen příjmovou chudobou, ale i reálným materiálním nedostatkem, přičemž situace je obzvláště kritická ve venkovských oblastech, kde mají omezenější přístup k sociálním službám a pracovním příležitostem. U jednotlivců do 65 let se materiální deprivace, jak na městě, tak na vesnici, pohybuje kolem 4–5 %, což naznačuje, že v této skupině nejsou velké rozdíly podle velikosti sídla. Mezi seniory staršími 65 let je patrné, že ženy jsou na tom v tomto ohledu hůře než muži, přičemž nejvyšší podíl materiálně deprivovaných je v Praze. Dvojice bez dětí do 65 let vykazují velmi nízkou míru deprivace, pod 2 %, což potvrzuje jejich relativně příznivější a stabilnější situaci. U dvojic bez dětí, kde je alespoň jeden senior, jsou hodnoty podobně nízké. Úplné rodiny s jedním dítětem vykazují téměř nulovou míru deprivace, s výjimkou venkovských oblastí, kde dosahuje přes 3 %, což může souviset s nižšími příjmy a menší dostupností služeb v těchto regionech. Celkově lze říci, že materiální deprivace je v Česku méně rozšířená než jiné formy chudoby, avšak nejvíce postihuje samoživitele a seniory a situace se liší podle velikosti sídla.

Tab. 22 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a typu obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hl. m. Praha	Krajská města	Městské obce	Venkovské obce
jednotlivec < 65 let	4,4	4,6	4,4	3,4
jednotlivec 65+ let, žena	5,1	3,1	1,9	3,6
jednotlivec 65+, muž	-	-	2,9	3,4
samoživitel(ka) s dětmi	6,3	5,5	5,4	8,3
dvojice bez dětí < 65 let	-	1,0	1,0	1,8
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	0,9	1,6	0,7	0,9
úplná rodina s 1 dítětem	1,8	-	0,5	3,5
úplná rodina s 2 a více dětmi	2,6	2,2	1,2	0,7
ostatní	2,5	9,4	2,7	1,1
celkem	2,8	3,1	2,1	2,1

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 24 potvrzuje, že riziko příjmové chudoby výrazně souvisí s velikostí obce. Nejvyšší podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby je zaznamenán v nejmenších obcích do 199 obyvatel, přičemž s rostoucí velikostí sídla míra chudoby klesá – ve městech nad 100 000 obyvatel. Nejvíce ohroženou skupinou jsou senioři a samoživitelé, přičemž rozdíly mezi velikostmi sídel jsou u těchto skupin obrovské. Například u mužů starších 65 let žijících v nejmenších obcích je míra chudoby téměř 60 %, zatímco ve velkých městech je pod 15 %. U samoživitelů s dětmi dosahuje podíl chudoby v malých obcích přes 60 %, ale ve velkých městech „jen“ méně než 30 %. To naznačuje, že ve venkovských oblastech mají tyto skupiny omezenější přístup k ekonomickým příležitostem a sociální podpoře.

Naopak dvojice bez dětí vykazují celkově nízkou míru chudoby, a to bez ohledu na velikost sídla – například v obcích do 1000 až 1999 obyvatel se jedná o 8 %, zatímco ve městech nad 100 000 obyvatel je chudoba u této skupiny jen 3,0 %. Zajímavé je také relativně nízké riziko chudoby u rodin s více dětmi v nejmenších obcích, což může souviset s mezigenerační solidaritou a možnými neformálními způsoby ekonomické podpory. Celkově tato data potvrzují, že venkovské oblasti čelí vyššímu riziku chudoby, což může být dáno horší dostupností pracovních příležitostí, nižšími příjmy a omezeným přístupem ke státní a sociální pomoci.

Vztah mezi typem domácnosti, velikostí obce, ve které žije a příjmovou chudobou v objektivním pojetí vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,263. V rámci příjmové chudoby dle objektivního pojetí sledujeme slabou závislost mezi typem domácností a velikostí obce.

Tab. 23 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranicí příjmové chudoby dle velikosti obce, ve které žijí (v %)

Typ domácnosti	do 199 obyvatel	1000–1999	10 000 – 49 999	100 tis. a více obyvatel
jednotlivec < 65 let	28,8	11,5	19,8	11,0
jednotlivec 65+ let, žena	49,1	54,6	44,5	27,2
jednotlivec 65+, muž	59,5	34,5	24,1	14,3
samoživitel(ka) s dětmi	64,1	47,8	47,1	28,6
dvojice bez dětí < 65 let	-	8,0	5,1	3,0
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	24,0	15,5	10,9	5,8
úplná rodina s 1 dítětem	14,6	13,0	18,3	8,1
úplná rodina s 2 a více dětmi	5,3	27,5	21,2	14,6
ostatní	9,5	8,7	13,3	14,9
celkem	24,2	20,8	21,1	13,1

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty**Pozn.:** Jen pro vybrané velikostní skupiny obcí

Tabulka 25 ukazuje, že i subjektivní vnímání finančních obtíží domácností souvisí s velikostí obce, ve které žijí. Největší podíl domácností, které mají problémy vyjít s příjmem, se nachází v nejmenších obcích do 199 obyvatel, zatímco ve městech nad 100 000 obyvatel je tento podíl nejnižší. To naznačuje, že menší obce čelí nejen vyššímu riziku příjmové chudoby, ale i větším subjektivním finančním obtížím, což může souviset s omezeným přístupem k vyšším příjmům, vyššími náklady na dojíždění či menší dostupností sociálních služeb.

Mezi nejvíce ohrožené skupiny patří jednotlivci do 65 let a samoživitelé s dětmi, kde více než 60 % domácností ve všech velikostech sídel vychází obtížně s příjmem, přičemž v menších obcích je situace ještě nejhorší. Naopak dvojice bez dětí, zejména ty, kde je alespoň jeden senior, vykazují nižší podíly finančních obtíží, přičemž trend ukazuje, že ve větších městech jsou na tom lépe – například u bezdětných dvojic pod 65 let se podíl problémových domácností pohybuje od více než 50 % v nejmenších obcích po méně než 15 % v největších městech.

Tabulka potvrzuje, že větší sídla nabízejí domácnostem lepší finanční stabilitu, pravděpodobně díky lepším pracovním příležitostem a vyšší dostupnosti služeb. Na druhou stranu vysoký podíl domácností subjektivně vychází s obtížemi i ve velkých městech (například téměř 35 % celkově) ukazuje, že problém ekonomické nejistoty se týká široké části populace napříč sídelní strukturou.

Vztah mezi typem domácnosti, velikostí obce, ve které žije a příjmovou chudobou v subjektivním pojetí vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti, když věcná významnost vztahu byla rovna 0,246. V rámci příjmové chudoby v subjektivním pojetí sledujeme slabou závislost mezi typem domácností a velikostí obce.

Tab. 24 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle velikosti obce

Typ domácnosti	do 199 obyvatel	1000–1999	10 000 – 49 999	100 tis. a více obyvatel
jednotlivec < 65 let	63,9	50,5	45,7	37,9
jednotlivec 65+ let, žena	28,1	53,1	58,6	47,2
jednotlivec 65+, muž	52,5	45,7	43,9	41,1
samoživitel(ka) s dětmi	37,6	72,4	64,9	62,3
dvojice bez dětí < 65 let	53,6	36,7	21,3	14,8
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	38,5	31,8	32,4	28,2
úplná rodina s 1 dítětem	60,7	47,1	32,9	27,8
úplná rodina s 2 a více dětmi	35,8	49,0	45,6	28,9
ostatní	59,4	33,6	29,4	41,2
celkem	48,5	43,1	40,5	34,9

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 26 ukazuje, že schopnost domácností zaplatit neočekávaný výdaj se také liší podle velikosti obce. Nejvyšší podíl domácností, které by takový výdaj nebyly schopné zaplatit, se nachází v nejmenších obcích do 199 obyvatel, zatímco ve městech nad 100 000 obyvatel je tento podíl nejnižší. To naznačuje, že domácnosti ve větších městech mají lepší finanční situaci.

Nejohroženější skupinou jsou jednotlivci do 65 let, zejména v nejmenších obcích, kde si neočekávaný výdaj nemůže dovolit téměř polovina z nich. Také senioři vykazují vysokou míru finanční nejistoty, přičemž v nejmenších obcích je problém nejvýraznější. Samoživitelé s dětmi čelí vysokému riziku napříč celou sídelní strukturou, přičemž nejhůře jsou na tom ve středně velkých obcích. Naopak domácnosti tvořené dvojicemi bez dětí jsou obecně ve lepší situaci, zejména ve městech, kde se podíl domácností, které nejsou neschopny pokrýt neočekávaný výdaj pohybuje kolem 4–10 %.

Vztah mezi typem domácnosti, velikostí obce, ve které žije a neschopností zaplatit neočekávaný výdaj vyšel jako statisticky významný na 1% hladině významnosti, když věcná významnost vztahu byla rovna 0,252. V rámci domácností, které nejsou schopny zaplatit neočekávaný výdaj sledujeme slabou závislost mezi typem domácností a velikostí obce.

Tabulka ukazuje, že v menších sídlech mají domácnosti méně finančních rezerv, což je pravděpodobně důsledek nižších příjmů, omezenějšího přístupu k zaměstnání a vyšší ekonomické nejistoty. Přesto i ve velkých městech čelí nemalá část populace problémům zaplatit neočekávaný výdaj, což poukazuje na širší problém napříč různými typy sídel.

Tab. 25 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle velikosti obce, ve které žijí

Typ domácnosti	do 199 obyvatel	1000–1999	10 000 – 49 999	100 tis. a více obyvatel
jednotlivec < 65 let	48,8	26,3	29,8	20,1
jednotlivec 65+ let, žena	28,1	40,1	32,8	29,1
jednotlivec 65+, muž	39,7	21,0	23,8	15,2
samoživitel(ka) s dětmi	22,8	48,5	44,5	40,5
dvojice bez dětí < 65 let	-	11,0	9,5	4,2
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	28,8	8,7	13,2	10,9
úplná rodina s 1 dítětem	26,0	19,7	7,6	10,3
úplná rodina s 2 a více dětmi	30,1	11,2	16,2	9,2
ostatní	14,8	14,2	21,3	18,4
celkem	26,5	18,7	21,2	16,6

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulka 27 poukazuje na rozdíly v materiální deprivaci domácností v závislosti na velikosti obce. Nejvyšší podíl materiálně deprivovaných domácností se nachází ve městech s více než 100 tisíci obyvateli, zatímco ve středně velkých sídlech (10 000–49 999 obyvatel) je tento podíl o něco nižší a v menších obcích (1000–1999 obyvatel) činí necelá 2 %. To naznačuje, že i ve velkých městech, kde je širší nabídka pracovních příležitostí, existují skupiny domácností, které se potýkají s materiálními nedostatky.

Z hlediska jednotlivých typů domácností se nejvyšší míra materiální deprivace vyskytuje mezi samoživiteli a jednotlivci. Například mezi ženami ve věku 65 let a více žijícími v menších obcích dosahuje podíl materiální deprivace sice jen 1 %, ale ve velkých městech výrazně roste. Vysokému podíl materiální deprivace čelí také samoživitelky/samoživitelé.

Naopak nejméně zasaženými skupinami jsou páry bez dětí a starší dvojice, které materiální deprivaci netrpí tolik. Například u dvojic bez dětí do 65 let činí míra materiální deprivace v největších městech je pod 1 %.

Vztah mezi třemi sledovanými proměnnými vyšel v chí-kvadrát testu nezávislosti jako statisticky významný na 1% hladině významnosti a věcná významnost vztahu byla rovna 0,530. V rámci materiálně deprivovaných domácností existuje střední závislost mezi typem domácností a velikostí obce.

Výsledky naznačují, že zatímco v menších obcích jsou materiálně deprivováni především senioři a samoživitelé, ve velkých městech se materiální deprivace týká širšího spektra domácností. Materiální deprivace tedy není problém výhradně venkova, ale v různých formách existuje napříč všemi typy sídel.

Tab. 26 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a velikosti obce, ve které žijí

Typ domácnosti	1000–1999	10 000 – 49 999	100 tis. a více obyvatel
jednotlivec < 65 let	2,8	4,9	4,7
jednotlivec 65+ let, žena	1,0	1,8	3,4
jednotlivec 65+, muž	6,5	4,1	-
samoživitel(ka) s dětmi	9,0	4,2	6,9
dvojice bez dětí < 65 let	1,0	1,3	0,7
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	0,7	0,8	1,2
úplná rodina s 1 dítětem	5,0	0,9	1,2
úplná rodina s 2 a více dětmi	-	0,4	2,7
ostatní	0,7	2,7	4,4
celkem	1,9	2,2	2,9

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tabulky 28, 29, 30 a 31 analýza ekonomické situace domácností v závislosti na stupni urbanizace obce. Ukazuje se, že míra objektivně měřitelné příjmové chudoby a subjektivního hodnocení vycházení s příjmy je obecně vyšší ve středně a řídce osídlených oblastech než v hustě obydlených městech.

Například celkový podíl domácností pod hranicí příjmové chudoby je v hustě osídlených oblastech 15,1 %, zatímco ve středně a řídce osídlených oblastech dosahuje přes 20 %. Příjmovou chudobou jsou nejvíce ohroženou skupinou jsou senioři, zejména ženy nad 65 let, u nichž podíl osob pod hranicí chudoby v řídce osídlených oblastech dosahuje přes 50 %, v hustě osídlených oblastech je již nižší. Rovněž samoživitelé vykazují vysoký podíl pod hranicí chudoby, hlavně ve středně a řídce osídlených oblastech (přes 40 %) oproti hustě osídleným oblastem.

Subjektivní vycházení s příjmy potvrzuje tento trend. Zatímco v hustě obydlených oblastech má problémy vyjít s příjmem 37,2 % domácností, ve středně a řídce osídlených oblastech tento podíl roste nad a 40 %. Největší obtíže mají samoživitelé (přibližně 70 % napříč kategoriemi urbanizace), senioři žijící sami (přes 50 % domácností) a úplné rodiny s více dětmi, u kterých je největší rozdíl mezi hustě a řídce osídlenými oblastmi. Podobně se projevují i potíže se zaplacením neočekávaného výdaje – v hustě osídlených oblastech je tímto problémem zasaženo méně domácností, oproti středně a řídce osídleným. Nejzranitelnějšími skupinami jsou opět samoživitelé (okolo 45 %) a jednotlivci nad 65 let, u nichž finanční nejistota narůstá s klesající hustotou osídlení. Nejmenší podíl chudých jak z objektivního, tak subjektivního pohledu se ve všech kategoriích urbanizace vyskytuje u domácností dvojic bez dětí, hlavně do 65 let.

Navzdory vyšší míře příjmové chudoby v řídce osídlených oblastech se podíl domácností, které jsou materiálně deprivované, napříč kategoriemi urbanizace, výrazně neliší. Celkově nejvyšší podíl vykazují hustě obydlené oblasti (2,9 %). To může naznačovat, že i když řídce osídlené domácnosti čelí vyšší míře obtíží, co se příjmu týče, mohou mít díky soběstačnějšímu způsobu života nebo jiné struktuře výdajů nižší úroveň

materiální deprivace. Celkově výsledky potvrzují, že životní podmínky domácností se výrazně liší v závislosti na urbanizačním stupni obce, přičemž venkovské oblasti vykazují vyšší míru finanční zranitelnosti, přestože ne nutně vyšší materiální deprivaci.

Chí-kvadrát test nezávislosti potvrdil statistickou významnost na 1% hladině významnosti mezi typem domácnosti urbanizace obce a všech různých pojetích ekonomické chudoby. Věcná významnost vztahů byla rovna 0,168 v rámci příjmové chudoby v objektivním pojetí, rovna 0,195 v rámci příjmové chudoby v subjektivním pojetí, rovna 0,193 mezi domácnostmi, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj a 0,386 v rámci materiálně deprivovaných domácností. Všechny závislosti byly slabé, s výjimkou materiálně deprivovaných domácností, kde byl vztah středně silný.

Tab. 27 – Podíl jednotlivých typů domácností pod hranici příjmové chudoby dle urbanizace obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hustě obydlená	Středně obydlená	Řídce obydlená
jednotlivec < 65 let	11,9	18,5	17,3
jednotlivec 65+ let, žena	32,1	45,2	54,1
jednotlivec 65+, muž	15,1	23,9	34,3
samoživitel(ka) s dětmi	32,4	49,0	46,8
dvojice bez dětí < 65 let	3,9	5,6	6,4
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	7,7	10,7	13,5
úplná rodina s 1 dítětem	10,3	12,9	12,6
úplná rodina s 2 a více dětmi	17,2	23,0	27,8
ostatní	15,9	11,5	9,2
celkem	15,1	20,4	20,4

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tab. 28 – Podíl domácností, které subjektivně vycházejí s příjmy s obtížemi dle stupně urbanizace obce

Typ domácnosti	Hustě obydlená	Středně obydlená	Řídce obydlená
jednotlivec < 65 let	40,6	44,1	47,6
jednotlivec 65+ let, žena	51,7	55,8	54,9
jednotlivec 65+, muž	41,6	44,5	50,2
samoživitel(ka) s dětmi	64,9	69,5	69,9
dvojice bez dětí < 65 let	18,8	25,1	33,4
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	29,8	31,9	28,0
úplná rodina s 1 dítětem	34,0	34,7	39,6
úplná rodina s 2 a více dětmi	30,9	43,1	47,5
ostatní	39,6	37,4	38,7
celkem	37,2	41,1	42,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tab. 29 – Podíl jednotlivých typů domácností, které si nemohou dovolit zaplatit neočekávaný výdaj dle urbanizace obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hustě obydlená	Středně obydlená	Řídce obydlená
jednotlivec < 65 let	23,1	30,2	29,8
jednotlivec 65+ let, žena	29,1	34,0	36,7
jednotlivec 65+, muž	17,0	22,0	28,4
samoživitel(ka) s dětmi	44,3	46,7	45,7
dvojice bez dětí < 65 let	6,5	9,9	13,4
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	10,7	13,4	9,5
úplná rodina s 1 dítětem	12,0	10,9	15,9
úplná rodina s 2 a více dětmi	9,6	14,8	19,3
ostatní	19,3	18,9	14,9
celkem	17,9	21,0	20,2

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

Tab. 30 – Podíl materiálně deprivovaných domácností dle jejich typu a urbanizace obce, ve které žijí

Typ domácnosti	Hustě obydlená	Středně obydlená	Řídce obydlená
jednotlivec < 65 let	4,8	4,3	3,1
jednotlivec 65+ let, žena	3,6	2,3	3,1
jednotlivec 65+, muž	-	3,2	3,3
samoživitel(ka) s dětmi	5,0	6,7	7,5
dvojice bez dětí < 65 let	0,5	1,6	1,4
dvojice bez dětí, alespoň jeden 65+ let	1,5	0,6	0,8
úplná rodina s 1 dítětem	1,3	-	3,5
úplná rodina s 2 a více dětmi	2,1	0,2	1,7
ostatní	5,6	1,7	1,9
celkem	2,9	2,0	2,3

Zdroj: EU-SILC 2022, vlastní výpočty

9 Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřovala na analýzu ekonomické chudoby v Česku v regionální perspektivě. Hlavním cílem bylo popsat, zmapovat a vyhodnotit míru ekonomické chudoby na úrovni krajů, přičemž byly zohledněny různé aspekty ekonomické chudoby, jako je příjmová chudoba, a to jak z objektivního, tak subjektivního pojetí a materiální deprivace. Bakalářská práce poskytla hluboký vhled do tohoto komplexního fenoménu. Výzkum byl strukturován kolem tří hlavních cílů a výzkumných otázek, které byly zodpovězeny na základě detailní analýzy dat.

Nyní uvedu několik hlavní zjištění. První výzkumná otázka zněla: *Zda-li a jak se mezi sebou odlišují kraje z hlediska chudoby? Je regionální diferenciace a prostorové vzorce shodné pro různá pojetí ekonomické chudoby?* Analýza ukázala výrazné **regionální rozdíly** v míře ekonomické chudoby napříč Česka. Nejvyšší podíl osob pod hranicí příjmové chudoby byl zaznamenán v krajích Karlovarském (14,9 %), Ústeckém (14,8 %) a Moravskoslezském (14,2 %). Tyto kraje trpí vysokou mírou nezaměstnanosti a nízkou úrovní vzdělání obyvatelstva, což jsou klíčové faktory přispívající k vyšší míře příjmové chudoby. Naopak nejnižší podíl osob pod hranicí chudoby byl v hlavním městě Praze (6,5 %) a Středočeském kraji (8 %). Nižší podíl osob pod hranicí chudoby lze přičíst vyšším mzdám a širším pracovním příležitostem dostupným v tomto regionu. Středočeský kraj také vykazuje relativně nízkou míru příjmové chudoby díky své blízkosti k Praze a lepším ekonomickým podmínkám. Prostorové vzorce chudoby se liší podle typu přístupu k chudobě (objektivní přístup, subjektivní přístup, materiální deprivace), což naznačuje, že různé aspekty chudoby mají odlišné příčiny a projevy. Například subjektivní vnímání chudoby bylo rozšířenější než objektivní vnímání chudoby, což naznačuje, že mnoho domácností se cítí finančně nejistých, i když jejich příjmy nejsou pod hranicí chudoby. Materiální **deprivace** byla u domácností méně častá, ale stále významná. Subjektivní vnímání chudoby odráží pocit finanční nejistoty a neschopnost pokrýt základní potřeby, zatímco materiální deprivace se týká konkrétních nedostatků, jako je neschopnost zaplatit neočekávaný výdaj nebo dovolenou.

Druhá výzkumná otázka byla: *Které domácnosti jsou nejvíce ohroženy chudobou (jak z objektivního hlediska, subjektivního hlediska, pohledu ne/možnosti zaplatit neočekávaný výdaj a pohledu materiální deprivace)?* Analýza struktury domácností odhalila několik klíčových skupin nejvíce ohrožených ekonomickou nejistotou. Nejvíce ohrožené chudobou byly domácnosti samoživitelů s dětmi – až 42,6 % těchto domácností se nachází pod hranicí příjmové chudoby. Samoživitelé čelí vyšším nákladům na péči o děti a často mají nižší příjmy, což zvyšuje jejich riziko chudoby. Druhou nejvíce ohroženou skupinou jsou jednotlivci starší 65 let, zejména ženy – 43,1 % žen nad 65 let

žijících samostatně je pod hranicí příjmové chudoby. Starší ženy mají často nižší důchody než muži, což je způsobeno nižšími celoživotními příjmy a delší dobou strávenou mimo pracovní trh. Také rodiny s více než dvěma dětmi čelí vyšším nákladům na péči o děti a často mají nižší příjmy na člena domácnosti. Naopak nejméně ohrožené byly domácnosti dvojic bez dětí do 65 let.

Poslední výzkumná otázka zněla: *Které faktory nejvíce ovlivňují chudobu v jednotlivých typech domácností? Budou faktory mít na domácnosti stejný vliv jak z pohledu objektivního, tak subjektivního, pohledu zaplacení neočekávaných výdajů a pohledu materiální deprivace?* Vzdělání se ukázalo jako klíčový **faktor** ovlivňující míru chudoby. Domácnosti s vyšším vzděláním vykazovaly nižší míru chudoby ve všech analyzovaných aspektech. Nejvíce ohrožené chudobou byly domácnosti, kde všichni členové měli pouze základní vzdělání. Vzdělání zvyšuje šance na získání lepšího zaměstnání a vyššího příjmu, což snižuje riziko chudoby. Například mezi vysokoškolsky vzdělanými domácnostmi byla míra příjmové chudoby pouze 3,4 %, zatímco u domácností se základním vzděláním dosahovala 21,2 %. Ekonomická aktivita domácností měla významný vliv na jejich ekonomickou situaci. Plně zaměstnané domácnosti vykazovaly nejnižší míru chudoby (5,9 %), zatímco nezaměstnané domácnosti byly nejvíce ohrožené (50,6 %). Částečně zaměstnané domácnosti se nacházely mezi těmito dvěma skupinami. Nezaměstnanost vede k nedostatku příjmů a zvyšuje riziko chudoby, zatímco plná zaměstnanost poskytuje stabilní příjem a snižuje ekonomickou nejistotu.

Všechny faktory vyšly v analýze jako statisticky významné. Nejsilnější závislosti byly zjištěny mezi typem domácnosti a její ekonomickou aktivitou, a to ve všech pojetích chudoby – objektivním, subjektivním, materiální deprivaci i schopnosti pokrýt neočekávaný výdaj (koeficient kontingence nad 0,7). Silná závislost se také potvrdila mezi věkovou kategorií a pohlavím v rámci objektivní příjmové chudoby

Ačkoli data z EU-SILC jsou reprezentativní na úrovni Česka, jejich reprezentativita na úrovni jednotlivých krajů může být omezená. Některé kraje mohou mít menší vzorek respondentů, což může ovlivnit přesnost výsledků. Jako další nedostatek byt označila opírání se o subjektivní hodnocení chudoby, které je ovlivněno individuálními vnímáními a očekáváními, což může vést ke zkreslení výsledků. Například domácnosti v Praze mohou mít vyšší životní náklady, což může ovlivnit jejich subjektivní pocit chudoby, i když jejich příjmy nejsou pod hranicí chudoby. Také ukazatel materiální deprivace může být ovlivněn kulturními a regionálními rozdíly v prioritách a potřebách domácností. Například některé domácnosti mohou považovat určité položky za méně důležité, což může ovlivnit výsledky. Některé důležité faktory, jako je zdravotní stav nebo dostupnost sociálních služeb, nemusí být dostatečně pokryty dostupnými daty, což může omezit komplexnost analýzy.

Výzkum se také zaměřil na analýzu chudoby pouze v jednom roce. Dlouhodobé trendy a změny v chudobě by mohly být lépe pochopeny prostřednictvím longitudinálních studií, které sledují vývoj chudoby v čase.

Dále se nabízí několik **doporučení**. Na základě zjištěných regionálních rozdílů je důležité, aby sociální politiky byly cílené a přizpůsobené specifickým potřebám jednotlivých regionů. Zvláštní pozornost by měla být věnována krajům s nejvyšší mírou chudoby. Například v Karlovarském kraji by mohly být zavedeny programy na podporu zaměstnanosti a vzdělávání, které by pomohly snížit míru chudoby. Také investice do vzdělání a zvyšování dostupnosti vzdělávacích příležitostí mohou významně přispět ke snížení míry chudoby. Programy na podporu vzdělávání, zejména pro děti z chudých rodin, mohou zvýšit jejich šance na získání lepšího zaměstnání a vyššího příjmu v budoucnosti. I programy na podporu zaměstnanosti, zejména pro nejvíce ohrožené skupiny, jako jsou samozivitelé a senioři, mohou pomoci snížit míru chudoby. Například programy na rekvalifikaci a podporu podnikání mohou zvýšit šance na získání zaměstnání a stabilního příjmu. Zajištění dostupnosti sociálních služeb, zejména v méně urbanizovaných oblastech, může pomoci snížit míru subjektivního vnímání chudoby a materiální deprivace. Sociální služby, jako je dostupné bydlení, zdravotní péče a podpora rodin, mohou zlepšit životní podmínky domácností a snížit jejich finanční nejistotu.

Tato práce přispěla k lepšímu pochopení ekonomické chudoby v Česku a poskytla cenné informace pro tvorbu efektivních sociálních politik. Další výzkum by mohl zahrnovat podrobnější analýzu specifických faktorů ovlivňujících chudobu a jejich vzájemné interakce. Výzkum by mohl také zahrnovat longitudinální studie, které by sledovaly vývoj chudoby v čase a identifikovaly dlouhodobé trendy a dopady sociálních politik.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ATKINSON, A. B. (1989): Poverty and Social Security. Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire.
- BARCENA-MARTÍN, E., PEREZ-MORENO, S., RODRÍGUEZ-DÍAZ, B. (2020): Rethinking multidimensional poverty through a multi-criteria analysis. *Economic Modelling*, 2020, roč. 91, s. 313-325. Dostupné z: <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.06.007> (6. 1. 2025)
- BARTOŠOVÁ, J., FORBELSKÁ, M. (2010): Comparison of Regional Monetary Poverty in the Czech and Slovak Republic. Sociální kapitál, lidský kapitál a chudoba v regionech Slovenska. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=en&lr=&id=wyowF2vPFEIC&oi=fnd&pg=PA76&dq=info:yRJioRQqUbYJ:scholar.google.com&ots=P71Lh_A7Ax&sig=g189pHuj_OFi2sIL4usrBXsV0Bw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false . (2. 1. 2025) ISBN 978-80-553-0573-8.
- BARTOŠOVÁ, J., FORBELSKÁ, M. (2013): Poverty Rate In Czech Households Depending on The Age, Sex And Educational Level.. 7th International Days Of Statistics And Economics, 2013, s. 70-78. Dostupné z: <https://msed.vse.cz/files/2013/139-Bartosova-Jitka-paper.pdf> . (2. 1. 2025) ISBN 978-80-86175-87-4.
- BERG, M., VEENHOVEN, R. (2011): Income inequality and happiness in 119 nations.. *Happiness and Social Policy in Europe*, 2011, s. 174-194. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/254805697_Income_inequality_and_happiness_in_119_nations. ISBN 978 (2. 1. 2025)
- BRANDOLINI, A. (2008): On applying synthetic indices of multidimensional well-being: Health and income inequalities in selected EU countries. *Temi di discussione*, roč. 668, s. 4. ISSN 0907-2055.
- BUCHTOVÁ, B. a kol. (2002): Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém. Grada Publishing, Praha. ISBN 80-247-9006-8.-1-84844-574-1.
- BUCHTOVÁ, B., ŠMAJS, J., BELOUCKÝ, Z. (2013): Nezaměstnanost. Grada Publishing, Praha. ISBN 978-80-247-4282-3
- ČSÚ (2023): Příjmy a životní podmínky domácností - 2022: Metodické vysvětlivky. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-7isum3msez> (cit. 4. 1. 2025)
- ČSÚ (2024): Příjmy a životní podmínky domácností – 2024. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-xkhdcg1man> (cit. 4. 1. 2025)

- ČSÚ (2025): Životní podmínky (EU-SILC) – Metodika. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/zivotni-podminky-eu-silc-metodika> (4. 1. 2025)
- DI TELLA, R., MACCULLOCH, R. J., OSWALD, A. J. (2003): The Macroeconomics of Happiness. *Review of Economics and Statistics*, roč. 85, č. 4, s. 809–827.
- EAPN (2009): Poverty and Inequality in EU. Social Inclusion Working Group. Dostupné z: http://www.eapn.eu/images/docs/povertyexplainer_en.pdf (3. 1. 2025)
- EUROSTAT (2013): Individual employment, household employment and risk of poverty in the EU- A decomposition analysis. Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5857909/KS-RA-13-014-EN.PDF/954c96d7-968b-4ce1-ad2c-d4d1a32dd361> (4. 1. 2025)
- EUROSTAT (2017): Monitoring social inclusion in Europe. Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-b> (4. 1. 2025)
- EUROSTAT (2021): Improving the understanding of poverty and social exclusion in Europe. Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-working-papers/-/ks-02-21-459> (5. 1. 2025) DOI: 10.2785/60152
- EUROSTAT (2022): Improving the measurement of poverty and social exclusion in Europe: reducing non-sampling errors. Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-working-papers/-/ks-01-21-385>. (5. 1. 2025) DOI: 10.2785/18803
- EUROSTAT (2025): Income and Living Conditions: Overview. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/overview> (19. 1. 2025)
- GABAL, I, ČADA, K., SNOPEK, J. (2008): Klíč k posílení integrační politiky obcí: sociální vyloučení Romů a česká společnost. Otevřená společnost, Praha. ISBN 978- 80-87110-07-2.
- GOEDEMÉ, T., DECERF, B., VAN DEN BOSH, K. (2020): A new poverty indicator for Europe: the extended headcount ratio. *Institute for New Economic Thinking at the Oxford Martin School*, roč. 22., č. 3. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/09589287221080414> (18. 1. 2025)
- GORDON, D. (2005): Indicators of Poverty & Hunger. Dostupné z: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf (19. 1. 2025)
- GUIO, A. C., GORDON D., MARLIER E. (2012): Measuring material deprivation in the EU: Indicators for the whole population and child-specific indicators, Eurostat Methodologies and working papers. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/methodologies_working_papers (5. 1. 2025)

- HALLERÖD, B. (1995): Making Ends Meet: Perceptions of Poverty in Sweden. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, roč. 4, s. 174-189.
- HECZKOVÁ, E. (2012): Chudoba ve světě. In: Chudoba, nezaměstnanost a další témata Pražské školy alternativ. Ekumenická akademie Praha, 2012, s. 12-21. ISBN 978-80-87661-03-1.
- HORÁKOVÁ, M. (2004): Skupiny ohrožené dlouhodobou nezaměstnaností. In: WINKLER, J., ŽIŽLAVSKÝ, M. Český trh práce a Evropská strategie zaměstnanosti, Masarykova univerzita v Brně, 2004, s. 73-82. ISBN 0-210-3565-X.
- JANSKÝ, P., KALÍŠKOVÁ, K., MÜNICH, D. (2015): Návrh metodik kvantitativní empirické identifikace sociálně slabších demografických skupin a analýzy existujících interakcí s daňově dávkovými a dalšími nástroji sociální politiky státu. Národohospodářský ústav AV ČR. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225504/Navrh_metodik_kvantitativni_empiricke_identifikace_socialne_slabsich_demografickych_skupin_.....pdf/2274d31e-917c-cebb-c99b-3ee81026d0ce (18. 1. 2025)
- KACZOR, P. (2015): Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE, Praha. ISBN 978-80-245-2096-4
- KELLER, J. (2011): Tři sociální světy. Nakladatelství Slon, Praha. ISBN 978-80-7419-044-5
- KREBS, V. (2010): Sociální politika. Wolters Kluwer, Praha. ISBN 978-80-7357-585-4.
- KRŮTILOVÁ, V., HAZUCHOVÁ, N. (2019): Poverty predictors in the Czech Republic: Do health predictors also matter?. *Journal of Poverty and Social Justice*, roč. 27, č. 1, s. 79-94. Dostupné z: <https://bristoluniversitypressdigital.com/view/journals/jpsj/27/1/article-p79.xml>. (2. 1. 2025)
- LINDNER, T., STRNAD, M. (2006): Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*, roč. 2, s. 120-140.
- MAREŠ, P., RABUŠIČ, L. (1994): Nezaměstnanost v České republice na počátku devadesátých let v regionálním pohledu. *Sociologický časopis*, roč. 30, č. 4, s. 475-498. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41131131>
- MAREŠ, P., RABUŠIČ, L. (1996): K měření subjektivní chudoby v české společnosti. *Sociologický časopis*, roč. 32, č. 3, s. 297-315.
- MAREŠ, P., RABUŠIČ, L. (1997): Subjective poverty and its structure in the Czech Republic.. *Sociologia*, 1997, roč. 29, č. 3., s. 279-299. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=172213> (6. 1. 2025)
- MAREŠ, P. (1999): Sociologie nerovnosti a chudoby. Sociologické nakladatelství, Praha. ISBN 80-85850-61-3.
- MAREŠ, P. (2002): Subjektivní míry chudoby. In: Monitorování chudoby v České republice, s. 31-63. VÚPSV, Praha.

- MAREŠ, P. (2006): Faktory sociálního vyloučení. VÚPSV Praha, Brno, 2006. 80-87007-15-8.
- MILLER, S. M., ROBY, P. (1970): The Future of Inequality. Basic Books, New York.
- MORAWETZ, D. (1977): Income distribution and self-related happiness: some empirical evidence. *Economic Journal*, roč. 87, č. 347, s. 511-522.
- MYSÍKOVÁ, M. (2011): EU-SILC a jeho metodologická úskalí: mezinárodní srovnatelnost a příjmové proměnné. *Data a výzkum - SDA Info*, , roč. 5, č. 2., s. 147-170. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/images/drupal/publikace/dav_-_2011_-_eu-silc.pdf (25.1. 2025)
- MYSÍKOVÁ, M. (2021): Measuring income poverty in the EU: Visegrád countries and European empirical data. Sociologický ústav AV ČR, Praha. ISBN 978-80-7330-385-3
- MYSÍKOVÁ, M.; VEČERNÍK, J.; ZELINSKY, T. (2019): Subjective Perceptions of Poverty and Objective Economic Conditions: Czechia and Slovakia a Quarter Century After the Dissolution of Czechoslovakia. *Social Indicators Research*, roč. 145, č. 2, s. 523-550. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-019-02102-2#citeas> (2. 1. 2025)
- OECD (2008): Growing Unequal? Income distribution and poverty in OECD countries. OECD Publishing, Paris. ISBN 978-92-64-04418-0
- OECD (2024): Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators. OECD Publishing, Paris. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en> (16. 1. 2025)
- PAQ Research (2022): Kolik % z příjmu dávají domácnosti na bydlení. iRozhlas. Dostupné z: <https://data.irozhlas.cz/zivot/extremni-vydaje/> (5. 4. 2025)
- RAINWATER, R. (1974): What money buys. Basic Books, New York.
- RAVALLION, M. (1992): Poverty Comparisons: A Guide to Concepts and Methods. Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/290531468766493135/pdf/multi-page.pdf>
- RINGEN, S. (1988): Direct and indirect measures of poverty. *Journal of Social Policy*, roč. 17, č. 3, s. 351-365.
- RINGEN, S. (2005): Problém chudoby – několik doporučení k definici a měření. *Sociologický časopis*, roč. 41, č. 1, s. 125-139. [cit. 2025-01-06]. Dostupné z: <https://doi.org/10.13060/00380288.2005.41.1.07> (6. 1. 2025)
- ROWNTREE, B. S. (1901): Poverty – A Study of Town Life. Macmillan and Co., London.
- SIROVÁTKA, T., HORA, O., KOFROŇ, P. (2008): Příjmová chudoba a materiální deprivace v České republice. *Fórum sociální politiky*, roč. 2, č. 5, s. 1-56. Dostupné z: https://www.rilsa.cz/wp-content/uploads/2023/01/FSP_2008-05.pdf#page=4. (6. 1. 2025) ISSN 1802-5854.
- SEN, A. (1983): Poor, relatively speaking. *Oxford Economic Papers*, roč. 35, č. 2, s. 153-169.

- STEVENSON, B., WOLFERS, J. (2008): Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. *Brookings Papers on Economic Activity*, roč. 39, č. 1., s. 1-102.
- SVĚTOVÁ BANKA (2000): Beyond Economic Growth: Meeting the Challenges of Global Development. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/128dbc0f-2b3e-5ea1-bf5a-11d27be1ff30> (19. 1. 2025)
- TOWNSEND, P. (1979): Poverty in the United Kingdom. Allen Lane and Penguin Books, London.
- UNDP (2024): 2024 Global Multidimensional Poverty Index (MPI): Poverty amid conflict. United Nations Development programme, New York. Dostupné z: <https://hdr.undp.org/content/2024-global-multidimensional-poverty-index-mpi#/indicies/MPI> (26. 1. 2025)
- UNECE (2011): Canberra Group Handbook on Household Income Statistics. Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/719970?v=pdf> (19. 1. 2025)
- VEČERNÍK, J. (1991): Úvod do studia chudoby v Československu. *Sociologický Časopis*, roč. 27, č. 5, s. 577-602. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41130835> (26. 1. 2025)
- VEČERNÍK, J. (2012): Subjektivní indikátory blahobytu: přístupy, měření a data. *Politická ekonomie*, roč. 3, s. 291-308. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/images/drupal/publikace/843_0.pdf (26. 1. 2025)
- VEČERNÍK, J. (2014): Subjektivní blahobyt v České republice a střední Evropě: Makro- a mikro-determinanty. *Politická ekonomie*, roč. 2, s. 249-269. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/290908455_Subjektivni_blahobyt_v_Ceske_republice_a_stredni_Evrope_makro-_a_mikro-determinanty (26. 1. 2025)
- VEČERNÍK, J., MYSÍKOVÁ, M. (2015): Chudoba v České republice – kritický pohled na evropské ukazatele. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha. ISBN 978-80-7330-283-2.
- VEČERNÍK, J., MYSÍKOVÁ, M. (2020): Poverty in the Czech republic – a critical look at EU indicators - 2020 update of tables and figures. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha. ISBN 978-80-7330-373-0.
- WORLD BANK GROUP (2025): Multidimensional Poverty Measure.. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/multidimensional-poverty-measure>. (7. 4. 2025)
- ZDENĚK, R., LOSOSOVÁ, J. (2019): Objective And Subjective Poverty of Households in Czech Regions. *Demografie*, roč. 61, č. 3, s. 175-185. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/867e65a7-1878-0860-cded-4933048ca71d/13005319q3_175.pdf?version=1.0 (6. 1. 2025)

ZELINKOVÁ, J. (2016): Přístupy k měření chudoby se zaměřením na členské státy EU. Diplomová práce, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2016. Dostupné z: https://vskp.vse.cz/49037_pristupy-k-mereni-chudoby-se-zamerenim-na-clenske-staty-eu?author=zelenkov%C3%A1&page=1 (6. 1. 2025)

ŽILOVÁ, A. (2010): Sociálne súvislosti chudoby na Slovensku po roku 1990. In Sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 10, č. 1, s. 67–68. ISSN 1213–6204.

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle pohlaví (v %)

Pohlaví	Muži				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	45,6	49,6	46,9	1,3	-2,7
Středočeský kraj	48,0	49,6	48,6	0,6	-1,0
Jihočeský kraj	47,6	49,1	48,4	0,8	-0,7
Plzeňský kraj	50,0	49,5	48,5	-1,5	-1,0
Karlovarský kraj	44,0	49,8	48,0	4,0	-1,8
Ústecký kraj	46,7	49,9	47,9	1,2	-2,0
Liberecký kraj	44,7	49,1	48,2	3,5	-0,9
Královehradecký kraj	48,5	49,6	48,9	0,4	-0,7
Pardubický kraj	45,0	49,2	48,3	3,3	-0,9
Kraj Vysočina	47,9	49,4	48,6	0,7	-0,8
Jihomoravský kraj	47,8	49,1	48,5	0,7	-0,6
Olomoucký kraj	46,0	48,8	48,2	2,2	-0,6
Zlínský kraj	48,7	48,8	48,3	-0,4	-0,5
Moravskoslezský kraj	47,8	48,7	48,1	0,3	-0,6
Česko	47,3	49,3	48,5	1,2	-0,8

Pohlaví	Ženy				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	54,4	50,4	53,1	-1,3	2,7
Středočeský kraj	52,0	50,4	51,4	-0,6	1,0
Jihočeský kraj	52,4	50,9	51,6	-0,8	0,7
Plzeňský kraj	50,0	50,5	51,5	1,5	1,0
Karlovarský kraj	56,0	50,2	52,0	-4,0	1,8
Ústecký kraj	53,3	50,1	52,1	-1,2	2,0
Liberecký kraj	55,3	50,9	51,8	-3,5	0,9
Královehradecký kraj	51,5	50,4	51,1	-0,4	0,7
Pardubický kraj	55,0	50,8	51,7	-3,3	0,9
Kraj Vysočina	52,1	50,6	51,4	-0,7	0,8
Jihomoravský kraj	52,2	50,9	51,5	-0,7	0,6
Olomoucký kraj	54,0	51,2	51,8	-2,2	0,6
Zlínský kraj	51,3	51,2	51,7	0,4	0,5
Moravskoslezský kraj	52,2	51,3	51,9	-0,3	0,6
Česko	52,7	50,7	51,5	-1,2	0,8

Zdroj: EU-SILC 2022, SLDB 2021, vlastní výpočty

Příloha 2 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle vzdělání (v %)

Vzdělání	ZŠ				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	7,2	7,7	8,7	1,5	1,0
Středočeský kraj	13,1	13,2	13,5	0,4	0,3
Jihočeský kraj	12,5	12,3	14,1	1,7	1,9
Plzeňský kraj	12,8	13,2	14,6	1,8	1,4
Karlovarský kraj	15,2	16,9	19,7	4,5	2,8
Ústecký kraj	17,6	18,3	19,4	1,9	1,2
Liberecký kraj	16,1	16,3	15,6	-0,5	-0,7
Královehradecký kraj	11,3	11,9	13,4	2,2	1,5
Pardubický kraj	11,4	11,8	14,1	2,7	2,3
Kraj Vysočina	12,5	12,4	13,9	1,5	1,5
Jihomoravský kraj	14,0	14,1	13,2	-0,8	-1,0
Olomoucký kraj	15,0	14,8	14,3	-0,7	-0,6
Zlínský kraj	15,9	15,1	14,2	-1,7	-1,0
Moravskoslezský kraj	14,4	14,3	15,5	1,0	1,2
Česko	13,3	13,4	14,0	0,7	0,6

Vzdělání	SŠ-				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	15,5	14,5	18,1	2,6	3,7
Středočeský kraj	35,6	33,6	32,2	-3,4	-1,3
Jihočeský kraj	36,3	34,2	35,4	-0,8	1,2
Plzeňský kraj	39,2	36,0	35,2	-4,0	-0,7
Karlovarský kraj	35,2	29,2	37,5	2,3	8,3
Ústecký kraj	36,0	34,5	36,7	0,8	2,3
Liberecký kraj	37,5	35,9	36,7	-0,8	0,7
Královehradecký kraj	42,4	39,9	38,3	-4,1	-1,6
Pardubický kraj	34,8	31,6	36,0	1,1	4,3
Kraj Vysočina	38,6	36,7	36,9	-1,7	0,2
Jihomoravský kraj	30,4	29,3	31,6	1,2	2,3
Olomoucký kraj	38,2	36,3	35,3	-2,9	-1,0
Zlínský kraj	34,7	32,6	36,2	1,4	3,6
Moravskoslezský kraj	34,9	34,5	35,6	0,7	1,1
Česko	34,0	31,6	32,9	-1,1	1,3

Vzdělání	SŠ+				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	38,8	37,3	34,9	-3,9	-2,3
Středočeský kraj	33,0	33,3	34,4	1,5	1,2
Jihočeský kraj	35,6	36,0	32,8	-2,7	-3,1
Plzeňský kraj	34,0	35,8	33,0	-1,0	-2,8
Karlovarský kraj	33,2	39,3	30,8	-2,4	-8,5
Ústecký kraj	34,1	34,3	31,2	-3,0	-3,2
Liberecký kraj	32,2	32,2	32,1	-0,1	-0,1
Královehradecký kraj	30,9	31,4	32,5	1,5	1,1
Pardubický kraj	37,6	38,1	33,6	-4,0	-4,5
Kraj Vysočina	35,8	36,7	32,8	-3,0	-3,9
Jihomoravský kraj	33,0	33,3	31,9	-1,1	-1,4
Olomoucký kraj	30,4	30,6	32,5	2,1	1,9
Zlínský kraj	33,7	34,5	32,1	-1,6	-2,5
Moravskoslezský kraj	34,4	34,1	31,4	-3,0	-2,8
Česko	34,2	34,6	32,8	-1,4	-1,8

Vzdělání	VŠ				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	38,5	40,6	38,3	-0,2	-2,3
Středočeský kraj	18,3	20,0	19,8	1,5	-0,1
Jihočeský kraj	15,7	17,6	17,6	1,9	0,0
Plzeňský kraj	14,0	15,0	17,1	3,1	2,1
Karlovarský kraj	16,3	14,5	11,9	-4,4	-2,6
Ústecký kraj	12,3	12,9	12,6	0,3	-0,2
Liberecký kraj	14,2	15,6	15,7	1,4	0,1
Královehradecký kraj	15,4	16,8	15,8	0,4	-1,0
Pardubický kraj	16,2	18,5	16,4	0,2	-2,1
Kraj Vysočina	13,2	14,1	16,4	3,2	2,3
Jihomoravský kraj	22,6	23,3	23,3	0,8	0,0
Olomoucký kraj	16,4	18,3	18,0	1,6	-0,3
Zlínský kraj	15,7	17,8	17,6	1,9	-0,2
Moravskoslezský kraj	16,3	17,1	17,6	1,3	0,4
Česko	18,6	20,5	20,3	1,7	-0,1

Zdroj: EU-SILC 2022, SLDB 2021, vlastní výpočty

Příloha 3 – Reprezentativita dat EU-SILC v porovnání s daty ze SLDB dle věkových skupin (v %)

Věková skupina	0-14 let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	15,7	16,8	14,7	-1,0	-2,1
Středočeský kraj	14,6	18,4	16,6	2,1	-1,8
Jihočeský kraj	13,4	16,1	14,3	0,9	-1,9
Plzeňský kraj	13,2	15,8	14,0	0,9	-1,7
Karlovarský kraj	15,5	15,7	12,8	-2,6	-2,9
Ústecký kraj	15,9	16,1	13,6	-2,4	-2,5
Liberecký kraj	14,8	17,0	14,5	-0,3	-2,5
Královehradecký kraj	11,4	15,8	14,3	2,9	-1,5
Pardubický kraj	10,9	15,7	13,8	3,0	-1,9
Kraj Vysočina	14,4	16,0	14,5	0,2	-1,5
Jihomoravský kraj	12,8	16,4	14,7	1,8	-1,8
Olomoucký kraj	13,5	16,0	14,0	0,5	-2,0
Zlínský kraj	13,5	15,5	13,8	0,3	-1,6
Moravskoslezský kraj	14,9	15,8	13,5	-1,4	-2,3
Česko	14,0	16,4	14,5	0,5	-1,9

Věková skupina	15-24 let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	6,4	8,5	8,3	1,9	-0,1
Středočeský kraj	7,9	9,4	8,3	0,5	-1,0
Jihočeský kraj	9,0	9,3	8,5	-0,4	-0,8
Plzeňský kraj	9,7	9,3	8,4	-1,3	-1,0
Karlovarský kraj	6,0	9,4	8,5	2,5	-0,9
Ústecký kraj	7,0	10,4	8,9	2,0	-1,5
Liberecký kraj	7,0	9,0	8,5	1,5	-0,5
Královehradecký kraj	9,0	9,7	8,8	-0,2	-0,9
Pardubický kraj	7,7	9,7	8,6	0,9	-1,1
Kraj Vysočina	9,2	10,0	8,8	-0,4	-1,2
Jihomoravský kraj	7,6	9,2	8,6	1,0	-0,6
Olomoucký kraj	8,4	9,3	8,6	0,2	-0,7
Zlínský kraj	7,8	9,3	8,6	0,8	-0,7
Moravskoslezský kraj	8,4	9,1	8,6	0,1	-0,5
Česko	7,9	9,3	8,6	0,7	-0,7

Věková skupina	25-49 let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	31,5	39,5	39,3	7,8	-0,1
Středočeský kraj	28,4	36,3	35,1	6,7	-1,2
Jihočeský kraj	29,0	33,2	32,3	3,3	-0,9
Plzeňský kraj	27,9	34,9	33,8	5,9	-1,1
Karlovarský kraj	24,0	35,1	31,5	7,4	-3,6
Ústecký kraj	28,4	34,4	32,6	4,2	-1,8
Liberecký kraj	27,4	33,8	33,0	5,5	-0,8
Královehradecký kraj	24,0	32,7	32,0	8,1	-0,6
Pardubický kraj	23,2	32,3	31,8	8,6	-0,5
Kraj Vysočina	27,7	33,4	32,8	5,1	-0,6
Jihomoravský kraj	27,3	34,6	35,2	7,9	0,7
Olomoucký kraj	24,7	34,1	33,0	8,2	-1,1
Zlínský kraj	27,8	33,8	32,1	4,3	-1,7
Moravskoslezský kraj	28,3	33,1	32,3	4,0	-0,8
Česko	27,7	34,8	34,5	6,8	-0,3

Věková skupina	50-64 let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	15,4	16,9	16,8	1,3	-0,1
Středočeský kraj	18,7	17,4	19,2	0,5	1,8
Jihočeský kraj	18,6	19,5	21,1	2,6	1,6
Plzeňský kraj	19,8	18,8	20,3	0,5	1,5
Karlovarský kraj	21,9	19,2	22,4	0,4	3,2
Ústecký kraj	18,8	19,4	21,1	2,3	1,6
Liberecký kraj	19,2	18,9	20,1	0,9	1,2
Královehradecký kraj	24,4	20,1	21,3	-3,0	1,2
Pardubický kraj	22,9	19,6	20,7	-2,2	1,1
Kraj Vysočina	18,5	19,3	20,3	1,9	1,1
Jihomoravský kraj	21,0	19,1	19,4	-1,6	0,3
Olomoucký kraj	20,0	18,8	20,8	0,8	2,0
Zlínský kraj	23,3	19,2	21,5	-1,8	2,2
Moravskoslezský kraj	19,7	20,4	22,2	2,5	1,8
Česko	19,8	18,9	20,0	0,2	1,1

Věková skupina	65-79 let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	22,8	14,7	16,3	-6,5	1,6
Středočeský kraj	23,4	15,0	16,8	-6,6	1,8
Jihočeský kraj	24,8	18,0	19,0	-5,8	1,0
Plzeňský kraj	23,5	16,5	18,7	-4,7	2,3
Karlovarský kraj	26,4	16,3	20,1	-6,4	3,8
Ústecký kraj	24,2	16,4	19,5	-4,6	3,1
Liberecký kraj	25,5	17,6	19,4	-6,1	1,8
Královehradecký kraj	23,1	15,6	18,4	-4,7	2,7
Pardubický kraj	28,6	18,0	19,9	-8,7	1,9
Kraj Vysočina	23,4	16,4	18,6	-4,8	2,2
Jihomoravský kraj	24,7	16,5	17,3	-7,4	0,9
Olomoucký kraj	26,1	16,6	18,7	-7,3	2,2
Zlínský kraj	20,1	16,8	18,7	-1,4	1,9
Moravskoslezský kraj	22,8	16,9	18,7	-4,1	1,8
Česko	23,9	16,3	17,8	-6,1	1,5

Věková skupina	80 a více let				
Kraj	EU-SILC	EU-SILC V	SLDB	rozdíl	rozdíl V
Hl. město Praha	8,1	3,8	4,5	-3,6	0,8
Středočeský kraj	7,1	3,5	4,0	-3,1	0,5
Jihočeský kraj	5,3	3,9	4,8	-0,5	0,9
Plzeňský kraj	6,0	4,7	4,7	-1,2	0,0
Karlovarský kraj	6,2	4,3	4,8	-1,4	0,5
Ústecký kraj	5,7	3,2	4,3	-1,4	1,0
Liberecký kraj	6,1	3,8	4,6	-1,5	0,8
Královehradecký kraj	8,1	6,0	5,1	-3,0	-0,8
Pardubický kraj	6,7	4,6	5,2	-1,6	0,5
Kraj Vysočina	6,9	4,9	4,9	-2,0	0,0
Jihomoravský kraj	6,5	4,2	4,8	-1,7	0,6
Olomoucký kraj	7,3	5,2	4,9	-2,3	-0,3
Zlínský kraj	7,5	5,5	5,3	-2,2	-0,1
Moravskoslezský kraj	5,9	4,7	4,7	-1,2	0,0
Česko	6,7	4,3	4,6	-2,1	0,3

Zdroj: EU-SILC 2022, SLDB 2021, vlastní výpočty